

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
VILÁGGAZDASÁGI KUTATÓINTÉZET

KELET-EURÓPA TANULMÁNYOK

SIKEREK ÉS KUDARCOK: A FÁK-TÉRSÉG ENERGETIKAI ÉS INTEGRÁCIÓS DILEMMÁI

Szerkesztette:
Novák Tamás

Tördelés: Paksai Béláné
Borító terv: Székely-Doby András, Túry Gábor ©

Budapest, 2008

A kötet a Magyar Tudományos Akadémia és a Miniszterelnöki Hivatal
„Magyarország FÁK-stratégiája, különös tekintettel Oroszországra,
Ukrajnára és Kazahsztánra.”
című stratégiai kutatása keretében készült.

ISBN 978-963-301-506-3

ISSN 1789-0829

TARTALOMJEGYZÉK

Az Olvasóhoz	5
INTEGRÁCIÓS KÍSÉRLETEK A FÁK-TÉRSÉGBEN	
A FÁK-térség: az integráció politikai esélyei <i>Sz. Bíró Zoltán</i>	11
Integrációs és dezintegrációs folyamatok a FÁK-térségben – gazdasági megközelítésben <i>Ludvig Zsuzsa</i>	27
Energetika a FÁK- térségben	
Az orosz olajszektor perspektívái <i>Weiner Csaba</i>	93
Orosz szénhidrogén-export az EU-n kívüli térségekbe <i>Deák András György</i>	169
Gazdasági és társadalmi fejlődés az energiaszektor árnyékában – a feltörekvő Kazahsztán <i>Tarjányi Krisztina</i>	212

AZ OROSZ OLAJSZEKTOR HELYZETE ÉS PERSPEKTÍVÁI

Weiner Csaba

A kilencvenes években tapasztalt gazdasági visszaesés és politikai szerepvesztés következtében legfeljebb regionális középhatalmi pozícióba süllyedt Oroszország 2000-es évekbeli felemelkedése elválaszthatatlan az energiaszektortól, azon belül is az olajágazat helyzetétől.¹¹⁵ A tanulmány ez utóbbi teljesítményével foglalkozik, elhelyezi Oroszországot a globális mezőnyben (kitermelés, készletek, export), bemutatja az orosz nyersolajtermelés alakulását, a fő olajtermelő régiókat, súlyuk változásait egészen a kezdetek óta. Külön kitérek a nemzetközi olajárak mozgására, az orosz jellegzetességekre. Fokozott figyelmet szentelek a kőolaj-kitermelés 1999 és 2004 között tapasztalt felfutása és a növekedési ütem 2005-2006-os visszaesése mögött húzódó politikai, gazdasági, geológiai és szállítási okok elemzésére. Vizsgálat tárgya a legnagyobb olajtársaságok kitermelésből való részesedésének változása, s ezzel összefüggésben az állami ellenőrzés egyre aggasztóbb mértékű térnyerése. A dolgozat részletesen ismerteti a legfőbb mezőprojekteket, s régiónkénti előrejelzést ad az olajtermelés jövőjét illetően. A tanulmány második része a kőolajexportra, illetve a szállítóvezetésekre koncentrál: a folyó és tervezett projektek, diverzifikációs törekvések kerülnek górcső alá; középpontban az ázsiai szállítások. A tranzitország Belaruszról, valamint az „olajdiplomácia” közelmúltbeli fejleményeiről (Litvánia, Észtország) szintén beszámolok. A dolgozat – amelynek nem célja a kőolaj-feldolgozó ágazat elemzése – a finomítóépítés és -bővítés terén bejelentett tervek felvilágosításával zárul.

* Köszönettel tartozom Dacher Alois Zoltánnak (Távvezetékes Kőolajszállítás vezető, Mol Nyrt. – Logisztika) és Deák András Györgynek (tudományos főmunkatárs, Magyar Külügyi Intézet) a dolgozathoz nyújtott értékes információikért. A fennmaradó szakmai hibákért természetesen egyedül engem terhel a felelősség. A tanulmány lezárva: 2007. december 15.

¹¹⁵ Weiner (2007a).

1) Olajbányászat Oroszországban, a fő olajtermelő területek

Az orosz nyersolajtermelés 1987-ben jutott fel a csúcsra. Ebben az évben az Oroszországi Szovjet Szövetségi Szocialista Köztársaságban (OSZSZSZK) 569,5 millió tonna nyersolajat hoztak a felszínre (a Szovjetunióban összesen 625,2 milliót), szemben az Egyesült Államok 467,3, illetve Szaúd-Arábia 221,1 millió tonnás olajbányászatával.¹¹⁶

Az 1988-tól tartó orosz olajtermelés-visszaesés 1996-ban érte el mélypontját. 1997-ben megindult a növekedés, amely azonban az 1998-as oroszországi válság évében ismét megtorpant. A 1999-es minimális mértékű növekményt követően 2000 és 2004 között kiemelkedő, átlag évi 8,5 százalékos dinamikával ívelt fel az olajbányászat Oroszországban. Ez az ütem akadt meg 2004 második felében, s került 2005-re 2,4, 2006-ra pedig 2,2 százalékos szintre.

A 2006-os 480,5 millió tonnás (napi átlag 9769 ezer hordós) olajtermelésével Oroszország világrészesedése 12,3 százalékos, Szaúd-Arábia (13,1%) után a második legnagyobb kitermelő.¹¹⁷

Napjaink oroszországi olajtermelésének 72,1 százaléka (2005-ös adat) az Urálon túl zajlik. Ezen belül a nyugat-szibériai régiónak egyelőre szinte kizárólagos a szerepe (71,1%). Nyugat-Szibériában a Tyumeny megyei (68,2%) Hanti-Manysi Autonóm Körzet (57%) a magterület; fontos szubjektumok¹¹⁸ még a szintén Tyumeny megyei Jamal-Nyenyec Autonóm Körzet (11,2%), továbbá Tomszk megye (2,5%).¹¹⁹ Míg az Ob folyó középső szakaszánál lévő Hanti-Manysi Autonóm Körzet az olajbányászat, addig az északi szomszéd, a Jamal-Nyenyec Autonóm Körzet a földgáztermelés oroszországi fellegvára. Nyugat-Szibériától keletre csupán Szahalin megye emelhető ki (0,8%), a távol-keleti Szaha Köztársaság (Jakutföld) súlya 2005-ben mindössze 0,1 százalékot képviselt. A Volga-Urál régió részesedése 2005-ben 21,5 százalékot tett ki (ebből a volgai terület 11,0, az uráli 10,5%-ot mondhatott magáénak). Az Oroszország európai felének északi részén elhelyezkedő Arhangelszk megye (a Nyenyec Autonóm Körzettel) és Komi Köztársaság részaránya 2,6, illetve 2,4 százalékos (ez a Tyiman-Pecsora olajrégió); az Észak-Kaukázus részesedése jelenleg 1,2, a kalinyingrádi exklávé 0,2 százalékos.^{120; 121}

Az *Észak-Kaukázus* a legrégebbi a nagy oroszországi olajtermelő területek sorában. A kitermelés több mint 100 évvel ezelőtt indult Groznij (Csecsenföld) környékén.¹²² A termelés 1970-ben kezdődő esése 1999-ig húzódott el, ebben az évben 3,1 millió tonna nyersolajat bá-

¹¹⁶ BP (2007).

¹¹⁷ Uo.

¹¹⁸ Oroszország közigazgatási szerkezetéről a melléklet nyújt tájékoztatást.

¹¹⁹ A fenti számok az oroszországi olajtermelésből való részesedéseket jelölnék.

¹²⁰ Sagers (2006b): p. 508.

¹²¹ A szövetségi körzetenkénti megoszlásról az 1. táblázat ad tájékoztatást.

¹²² Az első olajkutató a világon Baku közelében fúrták le 1846-ban, több mint egy évtizeddel megelőzve az Egyesült Államokat. A bakui terület – az Orosz Birodalom részeként – több nagy olajmezőnek adott otthont, amelyek kitermelése relatíve könnyűnek számított, ám az olaj piacra való eljuttatása bonyolult és költséges volt. A Rothschild család és a Nobel testvérek jelentékeny szerepet játszottak a bakui olajipar fejlesztésében. (Gazprom Nyefty [web3])

nyásztak (1,0%-os oroszországi részesedés). 1990-ben 7,1 millió tonna volt a térség össztermelése (1,4%-os részesedés). A 2000-es évek fellendülése (2005: 5,6 M t) túlnyomórészt a második csecsen háborút követően végbement csecsenföldi termelésnövekedésnek volt köszönhető.¹²³

A *Volga-Urál* régió ma már csak a második legnagyobb olajtermelő terület: Nyugat-Szibéria 1978-ban vette át a vezető szerepet. A kitermelés az 1930-as években kezdődött, de az 1950-es évekig nem igazán gyorsult fel. A termelés 1975-ben tetőzött (226,3 M t), a folyamatos csökkenés után a mélypontot az 1999-es év jelentette (80,8 M t). Azóta ismét növekedés tapasztalható: 2004–2005-ben egyaránt 101,0 millió tonnás termelést regisztráltak. Míg a régió részesedése az oroszországi olajbányászatból 2005-ben 21,5 százalékot ért el, addig a csúcs évében, 1975-ben, 55,0 százalékot.¹²⁴ A Volga-Urál régió termelésének meghatározója a Romaskino mező.¹²⁵

Az elmúlt 20 évben a *nyugat-szibériai* régió olajtermelésének részesedése 68 és 73 százalék között mozgott. A kitermelés 1988-ban érte el a csúcst (415,1 M t), az ezt követő hullámvölgy legmélyebb pontja az 1996-os év volt (203,4 M t). A 2005-ös termelés 334,2 millió tonnát tett ki. Az 1988 és 1998 közötti oroszországi termelés-visszaesés 80 százalékáért volt felelős a nyugat-szibériai lejtmenet,¹²⁶ azon belül is a Szamotlor mező szerepét kell kiemelni. A jelenlegi növekedés 270 egyéb lelőhelynek köszönhető.¹²⁷

A *szahalini* olajtermelés az 1970-es évek közepétől lassú csökkenésnek indult: 1985-re 2,6 millió tonnára, majd 1993–1994-re 1,6 millióra süllyedt. A 2000-es években a térség olajtermelése évi 3,3 és 3,9 millió tonna között ingadozott. Utóbbi mennyiség a 2005-ös adat.¹²⁸

¹²³ Sagers (2006b): p. 537.

¹²⁴ *Uo.* p. 529.

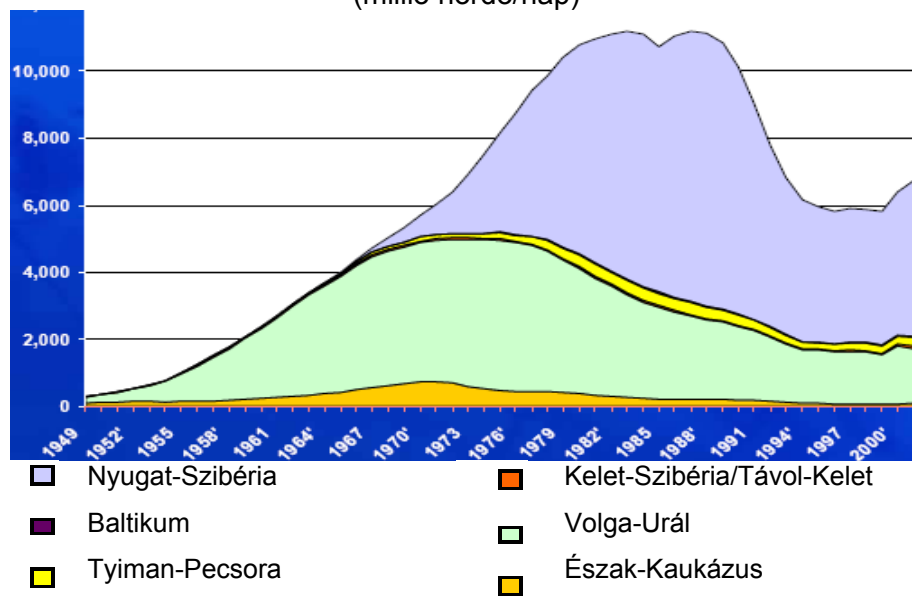
¹²⁵ Felder (2005): p. 6.

¹²⁶ Sagers (2006b): pp. 517–518.

¹²⁷ Felder (2005): p. 8.

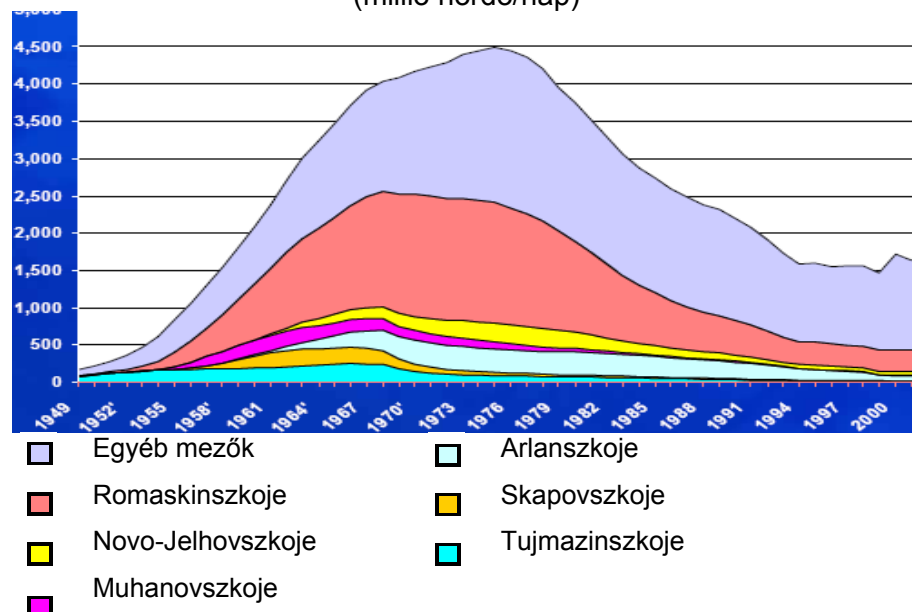
¹²⁸ Sagers (2006b): p. 521.

1. ábra
Az Oroszországi SZSZSZK, illetve az Oroszországi Föderáció olajtermelése
(millió hordó/nap)

Forrás: Felder (2005): p. 5.

2. ábra
A Volga-Urál régió olajtermelésének alakulása
(millió hordó/nap)

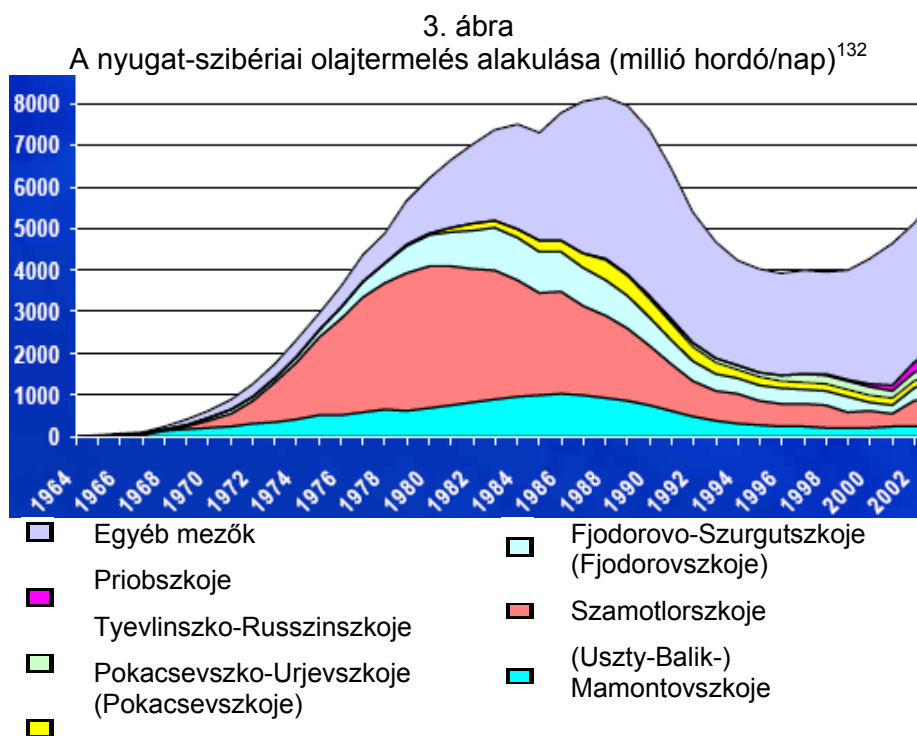

Forrás: Felder (2005): p. 6.

A *Tyiman-Pecsora* régióban (Nyenyec Autonóm Körzet/Arhangelszk megye; Komi Köztársaság) az 1970-es években erőteljesen nőtt az olajtermelés (1970: 7,6 M t; 1980: 20,4 M t). Az első csúcst az 1983-as év hozta 20 millió tonna feletti volumennel. Ezután a csökkenés – amely a nyolcvanas években kisebb, a kilencvenes években nagyobb ütemben ment végbe – 1995-ig tartott (1990: 15,8 M t; 1995: 9,6 M t). 2005-re a kitermelés 23,3 millió tonnára kúszott fel.¹²⁹

Kalinyingrádban 1968-ban akadtak először olajra. A termelés 1985–1986-ban volt a legmagasabb (1,5 M t), 1996-ra 0,7 millió tonnára zsugorodott, s egészen 2002-ig ezen a szinten is maradt. 2005-re a kitermelés 1,1 millió tonnára ment fel.¹³⁰

A felfutásra váró *kelet-szibériai* és *távol-keleti* olajtermelés (Szahalin nélkül) 2005-ben mindösszesen durván 0,7 millió tonnát képviselt.¹³¹

Forrás: Felder (2005): p. 8.

Az oroszországi igazolt olajkészletek¹³³ nagysága a *BP* szerint 2006 végén 10,9 milliárd tonna (79,5 milliárd hordó) volt, amely a 2006-os kőolaj-kitermelés feltételezésével 22,3 évre elegendő (készletellátottsági mutató). A bizonyított készletekből való 6,6 százalékos globális súlya Oroszországot – Szaúd-Arábiát (21,9%), Iránt (11,4%), Irakot (9,5%), Kuvaitot (8,4%), az Egyesült Arab Emírségeket (8,1%) és Venezuelát (6,6%) követve – a hetedik helyre hozza.

¹²⁹ Uo. pp. 532–533.

¹³⁰ Uo. pp. 537–538.

¹³¹ Uo. pp. 523–524.

¹³² Nyugat-szibériai mezők 1997-ben: *EIA* (1997).

¹³³ Az orosz és nemzetközi készlet-, valamint vagyonosztályozásról lásd *Gabrielyants et al.* (2004) és *Grace* (2005): pp. 256–268. Az orosz készlet-, illetve vagyontípusok: „A”, „B”, „C₁”, „C₂”, „C₃”, „D₁”, „D₂” és „D₃”.

A legnagyobb olajkészlettel rendelkező terület Nyugat-Szibéria (68%) és a Volga-Urál régió (18%). A Tyiman-Pecsora olajmedence 8, Kelet-Szibéria és a Távol-Kelet 3, az Észak-Kaukázus 1 százalékkal részesedik az oroszországi bizonyított készletekből. A tengeri (*offshore*) mezők részaránya 2 százalékos.¹³⁴

Oroszországban nemcsak az olajtermelés, hanem a -felhasználás is jelentős: 2006-ban 128,5 millió tonna (napi átlag 2735 ezer hordó) volt, amely 3,3 százalékos világrészesedést s negyedik helyezést jelentett – az Egyesült Államok (24,1%), Kína (9,0%), illetve Japán (6,0%) mögött, de Németország (3,2%) és India (3,1%) előtt.

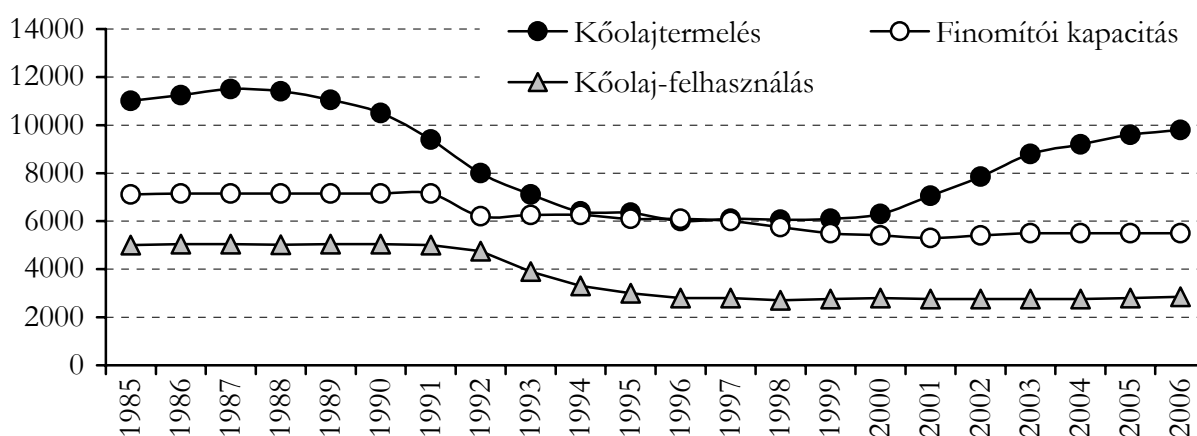
1. táblázat
Az olajtermelés területi megoszlása Oroszországban 2004-ben,
gázkonkondenzátummal együtt

	E t	%		E t	%
<i>Oroszországi Föderáció</i>	459318	100,00	Orenburg megye	16754	3,65
<i>Észak-nyugati Szövetségi Körzet</i>	21584	4,70	Penza megye	199	0,04
Komi Köztársaság	10263	2,23	Perm megye	10083	2,20
Arhangelszk megye (Nyenyec AK)	10497	2,29	<i>Komi-Permják AK</i>	-	-
Kalinyingrád megye	825	0,18	Szamara megye	13379	2,91
<i>Déli SZK</i>	12905	2,81	Szaratov megye	1831	0,40
Adige Köztársaság	0,3	0,00	Uljanovszk megye	616	0,13
Dagesztáni Köztársaság	348	0,08	<i>Uráli SZK</i>	310002	67,49
Ingus Köztársaság	119	0,03	Tyumeny megye	310002	67,49
Csecsen Köztársaság	1975	0,43	<i>Hanti-Manysi AK – Jugra</i>	255780	55,69
Kabard-Balkár Közt.	1	0,00	<i>Jamal-Nyenyec AK</i>	53037	11,55
Kalmük Köztársaság	248	0,05	Szibériai SZK	17599	3,83
Észak-Oszét (Alán) Közt.	8	0,00	Krasznojarszk vidék	85	0,02
Krasznodar vidék	1789	0,39	<i>Tajmir (Dolgan-Nyenyec) AK</i>	22	0,00
Sztavropol vidék	1004	0,22	<i>Evenki AK</i>	63	0,01
Asztrahán megye	4067	0,89	Irkutszk megye	143	0,03
Volgográd megye	3344	0,73	Novoszibirszk megye	932	0,20
Rosztov megye	3	0,00	Omszk megye	497	0,11
<i>Volga Mentí SZK</i>	93324	20,32	Tomszk megye	15942	3,47
Baskír Köztársaság	11119	2,42	<i>Távol-keleti SZK</i>	3905	0,85
Tatár Köztársaság	29946	6,52	Szaha Közt. (Jakutföld)	359	0,08
Udmurt Köztársaság	9394	2,05	Szahalin megye	3546	0,77
Kirov megye	4	0,00			

Forrás: Roszsztat (2005): p. 396.

¹³⁴ Felder (2005): p. 9.

4. ábra
A kőolajtermelés és – felhasználás, valamint a finomítói kapacitások alakulása
Oroszországban 1985 és 2006 között
(ezer hordó/nap)

Forrás: BP (2007).

2. táblázat
A primerenergia-felhasználás alakulása Oroszországban 1985 és 2006 között
(M toe)

	Nyersolaj	Földgáz	Szén	Atomenergia	Vízenergia	Összesen
1985	244,5	325,1	195,6	22,5	36,1	823,8
1986	247,6	328,9	200,4	23,8	37,2	837,9
1987	249,8	347,8	205,1	28,2	36,8	867,7
1988	248,0	367,1	200,8	30,5	36,4	882,8
1989	252,8	372,5	194,4	30,9	36,1	886,7
1990	249,7	378,1	180,6	26,8	37,8	873,0
1991	243,4	388,0	165,6	27,2	38,0	862,2
1992	224,4	375,5	154,7	27,1	39,1	820,8
1993	188,6	374,4	140,8	27,0	39,6	770,4
1994	162,7	351,8	126,4	22,1	39,8	702,8
1995	146,1	340,0	119,4	22,5	40,1	668,1
1996	130,1	341,9	115,7	24,7	34,9	647,2
1997	129,1	315,3	106,3	24,5	35,6	610,9
1998	123,7	328,3	100,0	23,6	35,9	611,4
1999	126,2	327,3	104,1	27,1	36,4	621,1
2000	123,5	339,5	106,0	29,5	37,4	636,0
2001	122,3	335,4	109,0	31,0	39,8	637,5
2002	123,5	350,0	103,9	32,1	37,2	646,6
2003	123,4	353,6	109,4	33,6	35,6	655,6
2004	124,1	361,7	106,8	32,7	40,8	666,1
2005	123,3	364,6	111,6	33,4	39,6	672,5
2006	128,5	388,9	112,5	35,4	39,6	704,9

Forrás: BP (2007).

3. táblázat

A kőolajtermelés és -felhasználás, valamint a finomítói kapacitások alakulása Oroszországban
1985 és 2006 között (ezer hordó/nap)

	Kőolaj- termelés	M tonna	Változás (%)	Finomítói kapacitás	Kőolaj- felhasználás	M tonna
1985	10904	542,3		7212	5022	244,5
1986	11306	561,2	3,5	7242	5086	247,6
1987	11484	569,5	1,5	7278	5131	249,8
1988	11444	568,8	-0,1	7278	5080	248,0
1989	11135	552,2	-2,9	7278	5192	252,8
1990	10405	515,9	-6,6	7278	5129	249,7
1991	9326	461,9	-10,5	7278	4999	243,4
1992	8038	398,8	-13,7	6425	4597	224,4
1993	7173	354,9	-11,0	6425	3875	188,6
1994	6419	317,6	-10,5	6485	3359	162,7
1995	6288	310,7	-2,2	6087	3025	146,1
1996	6114	302,9	-2,5	6098	2686	130,1
1997	6227	307,4	1,5	5933	2689	129,1
1998	6169	304,3	-1,0	5577	2554	123,7
1999	6178	304,8	0,2	5443	2625	126,2
2000	6536	323,3	6,1	5395	2583	123,5
2001	7056	348,1	7,7	5363	2566	122,3
2002	7698	379,6	9,0	5451	2606	123,5
2003	8544	421,4	11,0	5486	2622	123,4
2004	9287	458,8	8,9	5491	2634	124,1
2005	9552	470,0	2,4	5491	2628	123,3
2006	9769	480,5	2,2	5491	2735	128,5

Forrás: BP (2007).

2) Olajárak

Az Oroszországban irányadó *Urals* típusú nyersolaj átlagára 2006-ban 61 dollár volt, amely a 2003-as érték 2,2-szerese; 2007 novemberében 90 dollár felett járt az árfolyam.^{135; 136} Az északi-tengeri jobb minőségű – alacsony kéntartalmú (édes), könnyű – típushoz, a *Brenthez* képest árhátrányt szenved az orosz kénese (savanyú), sűrűbb keverék, a *Urals*.¹³⁷ A jegyzésárakban megmutatkozó különbség (*spread*) – amely a kilencvenes években 1 dollár alatt járt, s 2000–2003 között is 1–2 dollár között mozgott éves átlagban – 2004-ben kiugró mértékben nőtt meg (mintegy 4 dollárra): októberben egy rövid ideig nyolcdolláros különbséget is feljegyezhetünk.

4. táblázat

A nemzetközi nyersolajárak alakulása (FOB, azonnali árak) 1997 és 2006 között (USD/hordó)

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Urals (mediterrán jegyzés)*	18,35	11,94	17,02	27,46	23,15	23,92	27,38	34,17	50,25	60,97
Brent (Európa)**	19,11	12,76	17,90	28,66	24,46	24,99	28,85	38,26	54,57	65,16
WTI (Cushing/Oklahoma)**	20,61	14,42	19,34	30,38	25,98	26,18	31,08	41,51	56,64	66,05

* A szerző számításai a heti átlagárakból az Energy Information Administration (EIA) adatbázisa alapján.

** Az EIA szerinti éves átlagárak.

Forrás: EIA (web1, web3 és web4).

A központi költségvetés számára is kedvezőtlen helyzet még Putyin elnököt is megszólalásra késztette. Az árkülönbség oka egyrészt a minőség, másrészt az export relációs szerkezete: Oroszország túltáplálja nyersolajjal Európát, s csővezetéken egyelőre nem éri el a gyorsan fejlődő régiókat (például Kínát).

A Fekete-tenger felől a Boszporusz a szűk keresztmetszet a tankerek számára (méret, olajmennyiség, várakozási idő), a Finn-öböl, illetve a Balti-tenger irányából pedig a sekély víz, a téli fagyás mellett szintén szállítási korlátozások merülnek fel a dán szorosoknál.

A 150 ezer tonnásra limitált tankhajókat viszont nem gazdaságos olyan messzire útnak bocsátani, mint Észak-Amerika vagy Ázsia, pedig ezeken a piacokon esetlegesen magasabb árakat fizetnek.¹³⁸

A Barátság kőolajvezetéken keresztül elérhető nyersolajpiac korlátozott, az árak nem a legkedvezőbbek. A „Druzsbán” nagyon rossz tulajdonságú, kénese nyersolaj érkezik, amely jelentős ráfordítást, bonyolult technikát/technológiát igényel, ha a környezetvédelmi normáknak megfelelő üzemanyagot szeretnének kapni. A kelet-közép-európai régióban ehhez megvan a szükséges infrastruktúra, finomítói kapacitás, emiatt is nehéz Moszkvának új piacokat keres-

¹³⁵ EIA (web2).

¹³⁶ Megjegyzendő, hogy a Brent 2006-os 65 dollár feletti olajárcsúcsa elmarad a 2006-os áron számított 1979–1982-es szinttől (amikor is állandó áron rendre 88,13, 90,46, 79,93 és 69,08 dollár volt a hordónkénti Brent olaj azonnali – *spot* – ára). (BP [2007])

¹³⁷ A különböző olajtípusokról részletes tájékoztatást ad: *Energy Intelligence Group* (web).

¹³⁸ Milov et al. (2006): p. 295. , Deák (2007): p. 3. , Sagers (2006a): p. 318. és Munkácsy (2006): p. 9.

nie. Az oroszországi finomításhoz, illetve az olajszármazék-export további növeléséhez pedig a modern finomítói kapacitások szűkösek.

Mindazonáltal – az EIA heti átlagadataira támaszkodó számításaink szerint – 2007 első félévének átlagához képest 2007 harmadik negyedévében hozzávetőleg 30 százalékkal csökkent az árkülönbség a Brent és a Urals között (hordónkénti 3,61 dollárról 2,55-re).¹³⁹

A gazdaságfejlesztési és kereskedelmi minisztérium 2008–2010-re vonatkozó alapprognózisában 2007-re 55, 2008-ra 53, 2009-re 52, 2010 pedig 50 dolláros olajárakat feltételez,¹⁴⁰ amelyeket alulbecsültnek tekintünk.

5. táblázat
Az olajárak várható alakulása az orosz gazdaságfejlesztési
és kereskedelmi minisztérium 2007. júliusi előrejelzése szerint
(USD/hordó)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Urals*	50,6	61,1	55,0	53,0	52,0	50,0	49,0	50,0	51,0	52,0	53,0	54,0	55,0	56,0	57,0	58,0

Megjegyzés: 2005–2006: tényadatok. 2007: becslés. 2008–2020: előrejelzés. * Világpiaci ár.

Forrás: MERT (2007).

3) Az oroszországi olajtermelés növekedése 1999 és 2004 között

Az 1999 és 2004 közötti felfutás széles alapokon nyugodott: szinte az összes olajrégió és olajtermelő vállalat – valamekkora – növekedést realizált, mindazonáltal a növekedés a nyugat-szibériai olajbázisra (Nyugat-szibériai-alföld) koncentrált.

Megfelelő támogatást nyújtott ehhez a nemzetközi kőolajárak megugrása és az 1998-as rubelleértékelés nyomán a rubelben denominált költségek „elolvadása”. Ezeken kívül két tényező is szerepet játszott, amelyek eredményeképpen az olajtermelés dinamikája meghaladta a kulcsinputok – a fúrás és a tőkeberuházás – növekedését.¹⁴¹

Az első alkotóelem kezdeti fázisa az olajmező „*re-engineering*” volt, amely magába foglalta a működő kutak feljavítását-megújítását (*retrofit* munkálatokat): nagyobb kapacitású pumpák üzembe helyezését, új kútserkentési módszerek alkalmazását (főként a Jukosz részéről), a kutak javítását és számos használaton kívüli kút munkába állítását. A második fázisban a rezervoárok újramodellezése és a vízeláraztási sémák áttervezése (*re-designing*) történt meg.¹⁴²

¹³⁹ EIA (web1).

¹⁴⁰ Laskina (2007).

¹⁴¹ Sagers (2006b): p. 509.

¹⁴² Uo. p. 510.

A második alkotóelem az új mezőfejlesztés volt, amely egyes becslések szerint 30–40 százalékkal járult hozzá az 1998 és 2004 közötti kitermelés-növekedéséhez.¹⁴³ Vagyis a Szovjetunió felbomlását követően termelésbe vont – „új” – mezők jókora részt vállaltak a növekményben. Természetesen ez az arány az egyes társaságok esetében változó nagyságot képviselt: kisebb szerepet játszott az akvizíciókra nagy hangsúlyt helyező LUKoilnál, jóval nagyobbat a Jukosznál (Priobszkoje mező!).¹⁴⁴

6. táblázat
A Priobszkoje mező termelése 1995 és 2004 között

1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
0,7	0,8	1	1,2	1,5	2,9	6,4	12,8	17,7	20,4

Forrás: Nyefty i Kapital. *Idézi:* Milov (2007b): p. 7.

Az öt legnagyobb, kivétel nélkül nyugat-szibériai „új” mező – a Priobszkoje, a Szporisevszkoje, a Szugmut, a Tjanszkoje és a szakirodalom által szintén ide sorolt Tyevlinszko-Russzinszkoje, jóllehet utóbbi esetében a kereskedelmi termelés beindulásának időpontja (1986) még a szovjet időszakra esett – a növekedés 29,6 százalékaért felelt az 1999–2004-es periódusban. További kisebb új mezők durván 10 százalékbán részesedtek, míg a növekedés 60 százaléka a „rég”, azaz a szovjet örökség részének tekinthető lelőhelyekről származott.¹⁴⁵

A csúcstermelés szintjét 2004-ben még el nem érő és az olajcsúcson túljutott legnagyobb oroszországi mezőkről a 7. táblázat ad áttekintést.

Az 1998–2004 közötti időszakban relatív értelemben – a dinamikát tekintve – a Szibnyefty (Gazprom Nyefty) és a Jukosz teljesített a legimpozánsabban: az előbbi társaság 2004-es kitermelése 96,3, míg az utóbbié 91,9 százalékkal haladta meg az 1998-as szintet. Mindeközben a 2004. évi oroszországi termelés volumene 51,3 százalékkal volt magasabb az 1998-asnál. Abszolúte – mennyiségben nézve – viszont a Jukosz és a LUKoil esetében volt a legnagyobb a különbség a két év között.¹⁴⁶

A Jukosz és a Szibnyefty a forradalmi barnamezős újrafelújítási módszereket néhány nagyobb zöldmezős projekttel kombinálta. Egyedülálló volt az általuk alkalmazott kutatás-termelési innovációs mix. Míg a Jukosz nagyobb hangsúlyt helyezett a hidraulikus rétegrepszítésre, addig a Szibnyeftynél a vízszintes fúrás játszott jelentősebb szerepet a termelés meglődülésében. A szolgáltatások kiszervezése révén alacsony költségek mellett jutottak korszerű olajipari technológiákhoz.¹⁴⁷

¹⁴³ Uo. pp. 510–511.

¹⁴⁴ Uo. pp. 510–511.

¹⁴⁵ Uo. p. 514.

¹⁴⁶ Sagers (2006b): pp. 512–513.

¹⁴⁷ Uo. p. 511.; A különböző kitermelési eljárásokról magas szintű leírást ad Pápay (2004).

7. táblázat

A csúcstermelés szintjét 2004-ben még el nem érő és az olajcsúcson túljutott legnagyobb mezők Oroszországban¹⁴⁸

Mező	Licenttulajdonos	Földrajzi elhelyezkedés	Kitermelés nagysága 2004-ben (hordó/nap)	Leművelés foka 2004-ben ⁵⁾ (%)
<i>A csúcstermelés szintjét 2004-ben még el nem érő legnagyobb mezők⁴⁾</i>				
Priobszkoje	Rosznyefty (korábban: Jukosz)	Hanti-Manysi Autonóm Körzet ¹⁾	437 481	8
Tyevlinszko-Russzinszkoje	LUKoil	Hanti-Manysi Autonóm Körzet ¹⁾	240 980	45
Tjanszkoje	Szurgutnyeftjegaz	Hanti-Manysi Autonóm Körzet ¹⁾	191 136	20
Szugmutszkoje	Gazprom Nyefty	Jamal-Nyenyec Autonóm Körzet ¹⁾	191 475	44
Szporisevszkoje	Gazprom Nyefty	Jamal-Nyenyec Autonóm Körzet ¹⁾	107 505	44
Együtt közel 1,2 millió hordó/nap				
<i>Az olajcsúcson túljutott legnagyobb mezők</i>				
Szamotoľor	TNK–BP	Hanti-Manysi Autonóm Körzet ¹⁾	974 071	71
Romaskino	Tatnyefty	Tatár Köztársaság ²⁾	295 451	84
Mamontovszkoje	Rosznyefty (korábban: Jukosz)	Hanti-Manysi Autonóm Körzet ¹⁾	251 491	82
Fjodorovszkoje	Szurgutnyeftjegaz	Hanti-Manysi Autonóm Körzet ¹⁾	456 330	67
Ljantorszkoje	Szurgutnyeftjegaz	Hanti-Manysi Autonóm Körzet ¹⁾	168 219	81
Pravgyinszko-Szalimszkoje	Hantimanszijszknyeft yegazgeologija (LUKoil)	Hanti-Manysi Autonóm Körzet ¹⁾	119 353	27
Povhovszkoje	LUKoil	Hanti-Manysi Autonóm Körzet ¹⁾	112 053	95
Juzsno-Jagunszkoje	LUKoil	Hanti-Manysi Autonóm Körzet ¹⁾	Az adat nem állt rendelkezésre ³⁾	Az adat nem állt rendelkezésre
Arlan	Basnyefty	Baskír Köztársaság ²⁾	74 995	91
Együtt több mint 2,4 millió hordó/nap				

¹⁾ Nyugat-Szibéria. ²⁾ Volga-Urál. ³⁾ Az eredeti táblázat szerint. A LUKoil legfrissebb kiadványában (LUKoil [2007e]) 3096 ezer tonna a 2004-es adat. ⁴⁾ Az eredeti táblázatban a – Hanti-Manysi Autonóm Körzetben lévő – Szalim lelőhelycsoport legjelentősebbike, a *Zapadno-Szalimszkoje (Nyugat-Szalim) mező* (Salym Petroleum Development) is szerepelt napi 80 ezer hordós kitermeléssel. Az adatot – tekintettel arra, hogy a termelés csak 2004 végén indult meg – hibásnak tekintjük. ⁵⁾ Az „A”, „B” és „C₁” kategóriájú készleteké.

Megjegyzés: A Priobszkoje és a Mamontovszkoje mezők a Juganszknjeftjegaz megvásárlása révén kerültek a Rosznyeftyhez.

Forrás: IHS Energy Database és Grace (2005): p. 38. *Idézi:* EIA (2007a).

Érdeemes megvizsgálni – és ezúttal az „új”, illetve a „rég” jelzőt a fentiektől eltérő módon használjuk –, hogy az öt évnél régebben üzemelő („rég”) mezőknek, illetve az annál fiatalabbnak („új”) mekkora szerepük volt a növekedésben. Az adatok azt mutatják, hogy miköz-

¹⁴⁸ Az egyes mezőkről bővebben lásd például LUKoil (2007c és 2007e), Gazprom Nyefty (web1), Rosznyefty (2007c) pp. 38–42, Rosznyefty (web2), EIA (1997) és TNK–BP (web).

ben az új lelőhelyek esetében 2005-ben csökkent a kitermelt kőolaj volumene (13,7%-kal), addig a régiéknél csupán ütemmérséklődést figyelhettünk meg (a 2003-as 9,0%-os csúcsot és a 2004-es 7,1%-ot követően 4,0%-os mértékben). Az 1998-as és a 2005-ös kitermelés közötti 166,7 millió tonnás növekményhez az új mezők mindössze 16,1 százalékkal járultak hozzá.

8. táblázat
A régi* és az új** olajmezők termelése 1998 és 2005 között
(gázkondenzátummal együtt, M tonna)

	Teljes olajtermelés	Olajtermelés a régi mezőkön	Olajtermelés az új mezőkön
1998	303,3	296,2	7,1
1999	305,2	297,2	8,0
2000	323,5	307,4	16,1
2001	348,1	331,3	16,8
2002	379,6	359,3	20,3
2003	421,4	391,5	29,9
2004	458,8	419,4	39,4
2005	470,0	436,0	34,0
Változás 2005 és 1998 között (M tonna)	166,7	139,8	26,9

* Az öt évnél régebben üzemelő mezők. ** Az öt évnél fiatalabb mezők.

Forrás: Sagers (2006b): p. 515.

1997 és 2005 között összesen 315 új mezőt vontak termelésbe, jobbra Nyugat-Szibériában; legnagyobb részét 2001-ben. Jellemzően egészen kicsi mezőkről van szó – a meglévő termelés és infrastruktúra mellett –, leginkább évi egymillió tonnás termelési plafonnál kisebb kőolajmennyiséggel.¹⁴⁹

Az új mezőfejlesztésekben az elmúlt években a Szurgutnyeftyegaz szerzett magának vezető helyet. 2005-ben a Szurgutnyeftyegaz az új mezőiből 10,6 millió tonna nyersolajat nyert, amely az oroszországi új mezők össztermelésének 32,6 százaléka.¹⁵⁰

¹⁴⁹ Sagers (2006b): pp. 514–515.

¹⁵⁰ Uo. pp. 514–515.

4) Az olajtermelés növekedési ütemének visszaesése: 2005–2006

2004-ben a kitermelés növekedési üteme megtorpant. A harmadik negyedévtől tapasztalható dinamikavesztésnek politikai (az olajszelektort ért állami beavatkozás a szimbolikussá vált Jukosz-üggyel), gazdasági, geológiai és szállítási okai egyaránt vannak, jóllehet az egyes tényezők súlya társaságoként változó.¹⁵¹

Az egyik fő tényező az *energiapolitika* felcserélése: a liberális vagy oligarchikus modellről az államkapitalistára. Åslund három modellt különít el: az első a régi szovjet, a második a liberális vagy oligarchikus, a harmadik pedig az államkapitalista. A szerző szerint a liberális-oligarchikus modell az orosz energiapolitikát 1994 és 2004 között uralta.¹⁵²

Jevgenyij Jaszin és Igor Bunyin négy periódusra osztja az üzleti élet és az állam közötti kapcsolatokat a posztkommunista Oroszországban. Az első az 1990–1995-ös, amelyben az államnak vezető szerepe van, de növekvőben van az üzleti szféra mérete és befolyása. A második szakasz, 1995 és 2000 között, az oligarchikus kapitalizmusé. A harmadik (2000–2003) a kompromisszumoké, ekkor történik meg az üzleti szereplők kiszorítása a tömegmédiából. Az államkapitalizmus idejét 2003-tól számítják, jellemzője az állami dominancia kieroszakolása a „kisajátítással” való fenyegetéssel.¹⁵³

Az új rendszer kezdetét Mihail Hodorkovszkij letartóztatása, a Jukosszal való elbánás (az adóhátralékok szűnni nem akaró sora – jóllehet nagyszámú adóelmaradás miatt több vállalat kapott felszólítást akkor és később is –, majd a vagyoneszközök elárverezése stb.) egyértelműen jelezte. (Azonban a Jukosz-ügy – hangsúlyozza Gereben – nem a kezdete, hanem a kiteljesedése volt a gazdasági hatalom megszerzésére és az oligarchák háttérbe szorítására törekvő putyini politikának. Ami pedig 2003-ban történt, az nem a „jó fiúk” és a „rossz fiúk” háborújáról szól.¹⁵⁴) Az új rendszer célja a csővezetékek tulajdonlása mellett a kulcsfontosságú olaj- és gázvezetők, továbbá egyéb infrastruktúrák állami kontroll alá való helyezése – a „nemzeti bajnokok” (a Gazprom, a Rosznyefty és a Transznyefty) kebelében.¹⁵⁵ (Oroszországban a Transznyefty a kőolajvezetékek, a Transznyeftyeprodukt pedig az olajtermék-vezetékek felett diszponál. Putyin elnök 2007 áprilisában írta alá a Transznyefty és a Transznyeftyeprodukt egyesüléséről, illetve a Transznyeftyeprodukt beolvasztásáról szóló rendeletet, 5 hónapot hagyva a tranzakcióra. Az állam részesedése legalább 75 százalék plusz egy szavazat maradt.¹⁵⁶)

Sz. Bíró elemzéseiben részletesen kifejti, miért is lett Hodorkovszkij a hatalom szemében szálla: Oroszország egykori leggazdagabb emberének gazdasági, olajipari súlyához autonóm viselkedése párosult. Hodorkovszkij nem tartotta be a Putyin elnökkel kötött alkut, miszerint a jelcini érában felemelkedő oligarchák távol tartják magukat a politikától. (Ismerve az oligarchá-

¹⁵¹ Uo. pp. 507–509. és 511–513.

¹⁵² Åslund (2006).

¹⁵³ Hanson (2005): p. 482.

¹⁵⁴ Gereben (2005) pp. 606–607.

¹⁵⁵ Sagers (2006b) p. 509.

¹⁵⁶ Kommerszant (2007a).

kat elutasító orosz társadalmat, komoly politikai karrierre – elnökségre – nem számíthatott volna, a 2008 utáni elnökjelölt kiválasztásában viszont, hatalma és vagyona révén, szerepe lehetett volna.) Ennél is fontosabb volt, hogy a Jukosz és a Szibnyefty tervezett fúzióját követően (amely aztán meghiúsult) a stratégiai fontosságú társaság jelentős részét értékesíteni akarta az amerikaiaknak (a kilencvenes években olcsón megszerzett vagyoneszközök eladásából származó hatalmas bevétel nem az államhoz, hanem a magántulajdonosokhoz került volna). Szintén érdemi momentum, hogy a hatalom terveivel szemben Hodorkovszkij Kínán keresztül juttatta volna el a nyersolajat a Csendes-óceáni partig. Bírálta a Kreml Irak-politikáját is.¹⁵⁷

Hoffman nagyszabású könyvében a bajok konkrét kezdetének a 2003. február 20-i kremlbeli találkozót tekinti, ahol Hodorkovszkij megjegyzésére – amely a Szevernaja Nyefty olajvállalat Rosznyefty általi áron felüli felvásárlását illette – Putyin elnök élesen, fenyegetően válaszolt.¹⁵⁸ Platon Lebegyevet – a Jukosz többségét bíró Menatep-csoport igazgatótanácsának elnökét és társtulajdonosát – 2003. július 2-án, Mihail Hodorkovszkijt október 25-én tartóztatták le.

A szimbolikussá vált Jukosz-ügyet idézte fel sokaknak a 2002 szeptemberében Mihail Gucerijev által létrehozott RusszNyefty (a legfiatalabb vertikálisan integrált olajvállalat Oroszországban¹⁵⁹) és vezetőségének közelmúltbeli sorsa. Gucerijevet és társait adócsalással, valamint különösen nagy értékben elkövetett törvénysértő vállalkozással vádolják (a Nafta-Uljanovszk és az Uljanovszknyefty 2003–2005-ben a licencegyezmény megsértésével termelt olajat).¹⁶⁰ A nemzetközi körözés alatt álló Gucerijev egyes médiaértesülések szerint Londonba menekült és politikai menedékjogot kért Nagy-Britanniától.^{161; 162} A Kremlhez lojális Oleg Gyeripaszka Bazovij Element nevű holdingja pedig eközben a RusszNyefty megszerzéséhez szükséges jóváhagyásra vár a Szövetségi Monopóliumellenes Szolgálattól. Egyes állítások szerint Gucerijev végzetét az okozta, hogy nem volt hajlandó egymilliárd dollárért megválni a társaságtól a Kremlhez közeli körök javára.¹⁶³

A RusszNyefty-ügynek magyar vonatkozása is van, hiszen az orosz társaság a Mol partnere: 2005-ben vette át a Jukosz helyét a Hanti-Manysi Autonóm Körzetben lévő projektben (Zapadno-Malobalik olajmező/ZMB vegyes vállalat).¹⁶⁴ Utóbbi lépés szintén ellenérzést válthatt ki a hatalomból.

A *geológiai tényezők* ugyancsak komoly szerepet játszanak a kitermelési dinamizmus visszafogásában. A nyugat-szibériai régi termelő lelőhelyekről (barnamezőkről) – a nemzetközi olajipar legjobb gyakorlatainak alkalmazása révén – könnyen jött kétszámjegyű növekedési

¹⁵⁷ Sz. Bíró Zoltán összefoglaló véleménye a Magyar Hírlapban: Újvári *et al.* (2004). A Jukosz-ügyről részletes elemzés: Sz. Bíró (2003).

¹⁵⁸ Hoffman (2005): p. 595.

¹⁵⁹ RusszNyefty (web).

¹⁶⁰ Szergejev (2007).

¹⁶¹ Stewart–Lewis (2007).

¹⁶² Az oroszországi brit nagykövet 2007 decemberében azt mondta, hogy információi szerint Gucerijev nem folyamodott politikai menedékjogért Nagy-Britanniában. (RIA Novosztji [2007g])

¹⁶³ Nyilas (2007b).

¹⁶⁴ Mol (2005).

lehetőség úgy tűnik, kifulladt.^{165; 166} A növekedés 2005–2006-ban tapasztalt visszaesésének legfőbb okai között szerepel az öt legnagyobb új (a Szovjetunió összeomlása után termelésbe állított) mező expanziójának lassulása. Minekután ezek a mezők elérték a tervezett kitermelési plafont, a mérséklődő ütem természetesnek vehető. Így azt kell mondani, hogy a növekedés lassulása más „új” mezők elégtelen termelése miatt következett be: ezeknél a mezőfejlesztés nem ért el olyan stádiumot, hogy az Oroszországban addig tapasztalt expanziót továbbvigye.¹⁶⁷

A legnagyobb kutatás-termelési projektek, amelyek középtávon kihatással lesznek az olajtermelés alakulására, főleg Kelet-Szibériában, (az Uráltól nyugatra) a Tyiman-Pecsora olajmedencében és a tengeri talapzat bizonyos részein találhatók, nem pedig Nyugat-Szibériában.^{168; 169} Azonkívül ezek az újgenerációs projektek sokkal kisebb termelési potenciállal rendelkeznek, mint a *Priobszkoje*. Ezért az oroszországi termelésnövekedés folytatódása érdekében az új olajrégiók szélesebb alapokon nyugvó fejlesztése, valamint a csökkenő termelésű mezők gondosabb menedzselése szükséges.¹⁷⁰ A kitermelés 2005–2006-os ütemmérséklődésének *gazdasági* oldalán a magasabb adóterhek,¹⁷¹ az *upstream* (kutatás-termelés) szegmensben élesen emelkedő inputköltségek és a rubel felértékelődése említhetők, amelyek a megugró olajárak ellenére kedvezőtlenül érintették az olajtársaságokat.¹⁷²

A 9. táblázatból nyomon követhető, hogy az ásványkincs-kitermelési adó (orosz rövidítése: NDPI) s – főként – a progresszív exportvám következtében a vizsgált periódusban (2004. április – 2006. február) a magas olajárak miképpen (nem) jelentek meg az olajtársaságoknál.

¹⁶⁵ Sagers (2006b): p. 509.

¹⁶⁶ A könnyen leművelhető régi (szovjet) telepek nagy részét kiaknázták, csökken a hozadék a Szovjetunióból megörökölt régi – főként nyugat-szibériai – mezőkön. Az új mezők „csökkenő készletminősége” – a kitermelés nehézsége, bonyolultsága geológiai értelemben – (Nyugat-Szibériában és másutt is) pedig megnehezíti a növekvő mértékben kimerülő termelő mezők pótlását. (Sagers [2006b] p. 513. és Dienes [2004]: p. 325.)

¹⁶⁷ Sagers (2006b): p. 514.

¹⁶⁸ *Uo.* pp. 514–516.

¹⁶⁹ Nyugat-Szibéria továbbra is nagy kiaknázatlan készleteket rejt, amellyel még évekig az elsőszámú olajtermelő régió marad. A termelés akár meghaladhatja az 1988-as történelmi csúcst is. (Sagers [2006b]: p. 509.)

¹⁷⁰ Sagers (2006b): p. 514–516.

¹⁷¹ Az adóterhekről részletesen lásd LUKoil (2007d) és Gazprom (2007a).

¹⁷² Sagers (2006b): p. 513. és Oil & Gas Eurasia (2007).

9. táblázat
A kitermelési adó, az exportvám és az olajárak alakulása
2004. április és 2006. február között
(USD/hordó)

	Nyersolajár	Ásványkincs- kitermelési adó (NDPI)*	Exportvám*	Az NDPI és az exportvám megfizetése után megmaradó rész*
2004. április	30,50	4,24	4,82	21,43
2004. május	35,39	5,17	4,82	25,40
2004. június	32,06	4,54	5,70	21,82
2004. július	35,66	5,22	5,70	24,74
2004. augusztus	39,43	5,93	9,58	23,93
2004. szeptember	38,21	5,70	9,58	22,94
2004. október	42,43	6,49	12,04	23,89
2004. november	37,08	5,49	12,04	19,55
2004. december	34,99	5,09	13,84	16,06
2005. január	40,02	6,82	13,84	19,36
2005. február	40,65	6,96	11,37	22,32
2005. március	47,87	8,55	11,37	27,95
2005. április	46,86	8,33	14,05	24,48
2005. május	44,66	7,84	14,05	22,76
2005. június	50,94	9,22	20,00	21,72
2005. július	54,84	10,08	18,66	26,10
2005. augusztus	58,72	10,93	19,18	28,61
2005. szeptember	57,91	10,76	19,18	27,98
2005. október	54,81	10,07	24,64	20,09
2005. november	51,55	9,36	24,64	17,55
2005. december	53,57	9,80	24,60	19,17
2006. január	59,18	11,04	24,60	23,54
2006. február	56,37	10,42	22,03	23,93

* Vlagyimir Milov számításai (1 tonna = 7,3 hordó; USD/RUR havi átlagárfolyamok).

Forrás: Milov (2006b): p. 18.

A 2006-os hordónkénti 61,3 dolláros átlagos olajár¹⁷³ 62,5 százalékát (éves átlagban 38,3 dollárt) vette el az exportvám (éves átlagban 26,9 dollárt) és az ásványkincs-kitermelési adó (éves átlagban 11,4 dollárt). Vagyis hiába növekedett a Urals átlagára 2006-ban 21,1 százalékkal: azáltal, hogy az exportvám 50,8 százalékkal, az NDPI pedig 25,7 százalékkal ugrott meg, 2006-ban – a 2005-ös 23,7 dollárral szemben – mindössze 23,0 dolláros hordónkénti nettó bevételt tudtak felmutatni.¹⁷⁴

A nyersolaj tonnánkénti exportvámja 2007. decemberre rekordmagasságba: 250,3-ról 275,4 dollárra szökött. A finomított olajtermékek közül a könnyű termékek esetében 181-ről 197,8-re, a nehéz termékeknél 97,5-ről 106,6-re nőtt az exportöröket sújtó teher.¹⁷⁵

¹⁷³ 2006-ban átlagosan 61,37 dollár volt a Urals rotterdami, 61,23 a mediterrán (CIF) jegyzésére. (LUKoil [2007a] p. 93.)

¹⁷⁴ LUKoil (2007a): p. 14.

¹⁷⁵ IET (2007b): p. 33.

10. táblázat
A nyersolaj exportvámja
(USD/tonna)

	Jan.	Febr.	Márc.	Ápr.	Máj.	Jún.	Júl.	Aug.	Szept.	Okt.	Nov.	Dec.
2005	101,0	83,0	83,0	102,6	102,6	136,2	136,2	140,0	140,0	179,9	179,9	179,6
2006	179,6	160,8	160,8	186,4	186,4	199,8	199,8	216,4	216,4	237,6	237,6	180,7
2007	180,7	179,7	179,7	156,4	156,4	200,6	200,6	223,9	223,9	250,3	250,3	275,4

Forrás: EEG (2007): p. 33.

A nyersolaj kitermelési adója¹⁷⁶

A kitermelési adó – a 2002 elejétől alkalmazott adónem három fizetési kötelezettséget váltott ki – általános esetben az alapadó és egy koefficiens (Kc) szorzata. Az alapadó mértéke 2005 januárjától 419 rubel tonnánként; 2002–2003-ban 340, 2004-ben 347 rubel volt. Az ehhez tartozó – a világpiaci olajármozgásokat figyelembe vevő, illetve tükröző –, 2002 és 2004 között alkalmazott koefficiens $\{Kc=(C-8) \cdot R/252\}$ 2005-től szintén módosult $\{Kc=(C-9) \cdot R/261\}$. A képletben a „C” az Urals típusú kőolaj dollárban számított hordónkénti átlagára az adózási időszakban, „R” pedig az Orosz Központi Bank által megállapított USD/RUR árfolyamot jelöli. Mivel 2005-ben a hivatalos ráta szerint egy dollárért 28,28 rubelt kellett fizetni, a koefficiens értéke 9 dolláros olajár mellett nulla, 60 dollár esetén pedig mintegy 5,5-re jött ki. Kiszámolható, hogy például 20 dolláros Urals-árnál 500 rubel terheli a kőolaj-kitermelést tonnánként, míg 30-nál 954, 40-nél 1408, 50-nél 1862, 60 dollárnál pedig már 2316 rubellel kell kalkulálni a növekvő koefficiens következtében. Mindezt a 419 rubeles alapadót felszorozva kapjuk meg.

A 2006. július 27-én aláírt és 2007. január 1-jétől hatályos 151-FZ számú törvény a Szaha Köztársaságban (Jakutföld), az Irkutszk megyében és a Krasznojarszk vidéken található – kelet-szibériai – kőolajmezőkön kitermelt nyersolaj után bizonyos megkötésekkel (összesen 25 millió tonnáig) elengedi az ásványkincs-kitermelési adót. A jogszabály az erősen leművelt telepeket (érett mezők!) szintén segíti. Számukra – jogosultság esetén – a kitermelési adó az alapadó, a Kc és egy további koefficiens (Kv) szorzatával egyenlő. A mentességre és az új koefficiensre azért volt szükség, mert a kitermelési adó korábban nem vette figyelembe az olajtermelés feltételei közötti különbségeket: a mező jellegzetességeit, területi elhelyezkedését, leművelési fokát, illetve a kitermelés stádiumát.

A nyersolaj és a finomított olajtermékek exportvámját kéthavonta vizsgálják felül – az Urals előző időszak átlagárának megfelelően.¹⁷⁷

Egyre hangosabb viszont azon ipari résztvevők kórusa, amelyek adókönyvitéséért lobbiznak más „új olajrégiók” (főként az északi sarkkörüli tengeri talapzat és a Kaszpi-tenger) érdekében.¹⁷⁸

Az 11. táblázat azt mutatja, hogy az orosz olaj- és gázipari társaságok által megfizetett adó hogyan alakult a kitermelt szénhidrogén volumenéhez képest. A Gazprom kedvezményezett helyzete egyértelmű, de a szintén állami kötelékben dolgozó Rosznyefty is (relatív) kevesebb adót fizetett, mint a magántulajdonban lévők.¹⁷⁹ (A Szibnyefty 2005-ben került a Gazpromhoz.)

¹⁷⁶ A törvény szövege: <http://www.rg.ru/2006/07/29/nalog-glava26-dok.html>. Elemzésért lásd IET (2007a): pp. 319–321.

¹⁷⁷ The Moscow Times (2007h).

¹⁷⁸ The Moscow Times (2007d).

¹⁷⁹ Milov (2006a): pp. 10–11., és Milov (2007b): p. 3.

11. táblázat

Egyes állami és magántársaságok által fizetett adóteher (dollarban) a kibányászott szénhidrogén-mennyiséghez (tonna olajegyenértékben) viszonyítva

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Gazprom	9,2	16,5	19,3	16,7	17,1	21,5	17,3
Rosznyefty				41,2	48,5	67,4	153,3
TNK–BP	8,4	19,5	33,0	47,9	57,6	90,4	
Szibnyefty					51,1	93,7	169,9
LUKoil	17,2	33,7	40,1	56,9	73,3	111,8	196,3
Jukosz	32,5	37,5	45,9	51,5			

Forrás: Az IFRS és US GAAP szerint elkészített céges beszámolók alapján *Milov (2007b): p. 3.*

Az oroszországi olajtermelés jövője nagymértékben függ attól, hogy az állam a rendelkezésre álló fiskális eszközökkel – adókkal, vámokkal – miképpen segíti/terheli az ágazat szereplőit: motiválja a kutatás-termelés szegmensben a beruházásokat, az új zöldmezős (bonyolultabb) projekteket, vagy éppen eltéríti a társaságokat a *downstream* (feldolgozás és kereskedelem) tevékenységek felé. Az állam iránymutató azáltal is, hogy az ellenőrzése alá tartozó társaságok milyen programokat, befektetéseket terveznek és valósítanak meg az *upstream* üzletágban.¹⁸⁰

Természetes az is, ha a magasabb adók, a szabályozói környezet kiszámíthatatlansága, illetve a Jukosz-ügy következtében a vállalatok kevesebb beruházást valósítanak meg, konzervatívabb politikát választva működnek.¹⁸¹

A 2003-ban elfogadott orosz energiasztratégia szerint viszont az olajszektor beruházásigénye 2020-ig 230–240 milliárd dollár. (A 2020-ig szóló stratégia a gázágazatban 170–200, a villamos energetikában 120–170, a széniparban 20, a hőellátás terén 70 milliárd dolláros beruházási szükséglettel számol; energiatakarékosságra 50–70 milliárd dollárt kellene fordítani.)¹⁸²

12. táblázat

Tőkeberuházások az olajbányászatban és a gáztermelésben Oroszországban 1999 és 2004 között*
(milliárd dollárban, folyó áron)

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Olajbányászat	3,6	4,8	6,5	6,0	6,9	6,6
Gáztermelés	0,7	0,7	0,8	1,6	1,8	2,3

* A Roszstat 2005-től nem ad meg külön adatokat a kitermelést illető beruházásokra.

Forrás: Roszstat és Insztyitut Energetyicseszkoy Polityiki. *Idézi:* Milov (2007b): p. 14.

¹⁸⁰ Sagers (2006b): p. 509.

¹⁸¹ *Uo.* p. 513.

¹⁸² *Energetyicseszkaja sztratyegija...* (2003).

Forráselvonó szerepe van az orosz olajtársaságok *külföldön megvalósított közvetlen tőkeberuházásainak* is.¹⁸³ Eközben pedig a *külföldiek oroszországi beruházásai* csak korlátozottan valósulhatnak meg, ráadásul dolgoznak a stratégiai jelentőségű ágazatokban történő közvetlen tőkebefektetések előtt álló akadályok jogszabályba foglalásán is (jóllehet 2007. november elején 2008-ra halasztották a törvényhozást).¹⁸⁴

Ami a *csővezetékes szállítást* illeti, annak ellenére, hogy 2005-ben (egy évtizednyi krónikus hiány után) szabad vezetékes exportkapacitások merültek fel, a helyi szűk keresztmetszetek továbbra is jelentősek maradtak. A magánszektor által támogatott exportkapacitás-bővítő projektek néhány évvel ezelőtti elakadása (gondoljunk csak a Nyugat-Szibéria–Murmanszk magánvezeték tervére) is elvezethetett ahhoz, hogy az olajtársaságok visszafogják a termelési kapacitások fokozásához szükséges beruházásokat.¹⁸⁵

5) Legnagyobb olajtermelő társaságok

2006-ban a legnagyobb termelők – a LUKoil (18,8%), a Rosznyefty (17,0%), a TNK–BP (15,1%), a Szurgutnyeftyegaz (13,7%) és a Gazprom/Gazprom Nyefty (2,8, illetve 6,8%-kal) – együttesen az oroszországi kőolaj-kitermelés majdnem háromnegyedét tudhatták magukénak.

A *Rosznyefty* olajbányászatának döntő többségét (68,5%-át) azonban a Jukoszról leválasztott, s 2004 végén a Rosznyeftyhez került Juganszknjeftyegaz biztosította. Mint emlékeztetés, egy 2004. december 19-i árverésen a Bajkalfinanszgrup nevű, addig teljesen ismeretlen cég – amelyről hamar kiderült, hogy csupán két héttel az aukció előtt jegyezték be – jóval a piaci érték alatt, 9,3 milliárd dollárnak megfelelő összegért jutott a Juganszknjeftyegaz 76,79 százalékhöz. A pakett azonban néhány nappal rá, a Bajkalfinanszgrup megvásárlásával, már a Rosznyefty kezében volt.¹⁸⁶ Ezzel az erőviszonyok megfordultak: a Rosznyefty súlya az oroszországi kitermelésben 4,7 százalékról 16-ra, a Jukoszé 18,7-ről 7,4-re módosult (a Juganszknjeftyegazzal és a nélkül vett 2004-es adatok).

A *Jukosz* termelése 2005-ben mintegy 30 százalékkal esett vissza (a 2004-es és a 2005-ös volumenadat is a Juganszknjeftyegaz nélkül értendő!), s a csökkenés nem állt meg 2006-ban sem: ebben az évben az Oroszországban felszínre hozott nyersolajmennyiség már mindössze 4,5 százalékat adta (2005-ben 5,1%-át).

A *Gazprom-csoport* viszont 2005-ben a *Szibnyefty* 75,68 százalékaival gyarapodott,¹⁸⁷ s felzárkózott a nagyok mögé: a 2004-es 2,6 százalékos részesedését az oroszországi kőolajtermelésből 2005-re 9,7-re tornázta fel (a 2006-os arány 9,6%).

Ekképpen – a Rosznyefty, a Gazprom és a Szibnyefty/Gazprom Nyefty¹⁸⁸ társaságokon keresztül – az állami ellenőrzés a kőolaj-kitermelésben 2005-re 25,6, 2006-ra 26,6 százalékra

¹⁸³ Weiner (2006b) és Milov (2006b): p. 4.

¹⁸⁴ Medetsky (2007b).

¹⁸⁵ Sagers (2006b): p. 513.

¹⁸⁶ Lenta.ru (2004a és 2004b).

¹⁸⁷ Gazprom (2006): p. 7.

¹⁸⁸ A Szibnyefty névváltoztatásáról 2006 májusában döntöttek.

ugrott. (2004-ben a Gazprom és a Rosznyefty részesedése a Juganszknjeftjegazzal együtt 18,6, nélküle 7,3 százalékos volt.)

A Gazprom 2006 decemberében a Szahalin–2-be is bebocsátást nyert; a projekt megvalósításának köszönhetően – vagyis a kitermelés növekedésével – is nő az állam ellenőrzése (lásd a fenti táblázatban a termelésmegosztási egyezmények keretében működőket).

A moszkvai „Gajdar-intézet” 2006-os évre szóló jelentése szerint csak a Jukosz maradékának megszerzése révén a szóban forgó, állami kontroll alatt álló társaságok részesedése – a 2006-os 26,6 százalék után – elérheti a 31 százalékot.¹⁸⁹

Az érett készletekkel rendelkező *Tatnyefty* és *Basnyefty* társaságok termelése (Volga-Urál régió) csak kismértékben változott,¹⁹⁰ ezért fogyatkozik az oroszországi termelésből való részesedésük. A Tatnyeftyben a tatár kormányzatnak 36 százalékos a befolyása, illetve egy aranyrészvényt tart fenn magának,¹⁹¹ míg a Basnyeftyben a baskír kormánynak papíron mindössze 1,34 százalékos részesedése van, és szavazatsóbbbségi joga sincs,¹⁹² ám a 2002-ben privatizált társaság (ellenőrzése) – sajtóinformációk szerint – ténylegesen a baskír elnök fiának, Ural Rahimovnak a kezébe került.¹⁹³

A TNK–BP és a Gazprom Nyefty által fele-fele alapon tulajdonolt *Szlavnyefty* olajkitermelése 2006-ban 4,8 százalékot ért el. A Szlavnyefty 2006-ban 23,3 millió tonnás olajmennyiséget hozott a felszínre, amely közel kétszerese az 1998. évinek.

A *Novatek* súlya 2006-ban 0,5 százalék volt. A Gazprom 2006-ban 19,4 százalékos tulajdoni hányadot szerzett a legjelentősebb független, illetve a második legnagyobb oroszországi földgáztermelő társaságban.¹⁹⁴

A *Rosznyefty* mindent megvásárolt 2007-ben a Jukosz vagyoneszközeiből, amit csak lehetett, illetve érdemes volt: 2007. április–augusztusban összesen 687,7 milliárd rubelt (körülbelül 26,6 milliárd dollárt) hagyott ott árveréseken, valamint költött el más cégek által megnyert Jukosz-eszközök átvételére. Ehhez a Rosznyefty 22 milliárd dolláros hitelt vett fel.¹⁹⁵

A Rosznyefty a Juganszknjeftjegaz megszerzését követően a 2007. májusi aukción vette meg a Szamaranyeftjegazt és Tomszknjeftyet is,¹⁹⁶ amellyel a nem olyan rég még közepes nagyságú Rosznyefty a legjelentősebb olajtermelővé lépett elő.¹⁹⁷ (Az Udmurtnjefty szintén a Rosznyefty többségi tulajdonában van. Az Udmurtnjefty 96,86 százalékát 2006 augusztusában vette meg a kínai Sinopec, amellyel szembeni 51 százalékos opcióját 2006 decemberében érvényesítette a Rosznyefty.¹⁹⁸)

¹⁸⁹ IET (2007a): pp. 311–312.

¹⁹⁰ A 2006-os Tatnyefty-szint így is 13 éves csúcsnak felel meg, míg a Basnyefty termelése a 2000–2003-as növekedést követően 2004–2006-ban csökkent. (Watson [2007])

¹⁹¹ Tatnyefty (2007): p. 7.

¹⁹² Basnyefty (2007): p. 2.

¹⁹³ Pappe–Drankina (2007).

¹⁹⁴ Gazprom (2007b): p. 31.

¹⁹⁵ RIA Novosztyi (2007f) és Rosznyefty (2007d): p. 5.

¹⁹⁶ A Rosznyefty 2007 decemberében 3,66 milliárd dollárért eladta a Tomszknjefty felét a Gazprom Nyeftynek. (Rosznyefty [2007f] és The Moscow Times [2007u])

¹⁹⁷ Gárdonyi (2007).

¹⁹⁸ Rosznyefty (web9).

13. táblázat
A Rosznyefty új szerzeményei (a Jukosz volt termelőegységei),
valamint a Gazprom Nyefty olajtermelése
(M tonna)

	2004	2005	2006
Tomszknyefty	18,18	13,55	11,58
Szamaranyeftyegaz	12,39	9,58	9,31
Juganszknyeftyegaz	51,79	51,21	56,00
Gazprom Nyefty (a Szlavnyefty nélkül)	34,04	33,04	32,72

Forrás: Gazprom Nyefty (web2) és Rosznyefty (web1, web6 és web7).

A Tomszknyefty és a Szamaranyeftyegaz termelése drasztikusan csökkent 2005–2006-ban. A 2005-ben állami kötelékbe került Szibnyefty/Gazprom Nyefty olajkitermelése szintén mérséklődött a 2005-ös és a 2006-os évben.¹⁹⁹

A 2007. szeptember közepi állapot szerint az orosz adóhatóság a Jukosztól még mindig 273 milliárd rubeles (10,8 milliárd dollár) adóhátralékot követel. Az adóhatóság után a Rosznyefty a második legnagyobb hitelező.²⁰⁰

Kérdés, hogy a fenti akvizíciók után a Rosznyefty a szükséges kelet-szibériai és távol-keleti új mezőfejlesztéseket – Vankor (5 Mrd USD beruházást igényel), Szahalin–1, 3, 4 és 5 projektek (a Rosznyefty részéről 12 Mrd USD), Verhnyecsonszkoje (a Rosznyefty felől 1,5 Mrd USD), Jurubcseno-Tohomszkoje (4 Mrd USD) – időben el tudja-e végezni.²⁰¹

A Rosznyefty hosszú lejáratú kötelezettségei 2007. július végén 18,1 milliárd dollárt (a 2006 végi adat 13,8 Mrd USD), míg a rövid lejáratúak 30,5 milliárd dollárt tettek ki (a 2006 végi szám 10,9 Mrd USD)!²⁰² A Rosznyeftynek forrásokat kell teremtenie a fenti tőkeberuházásokhoz.

¹⁹⁹ Az állami és a magánkézben lévő társaságok teljesítménye közötti különbségekről bővebben: Milov (2006c) pp. 3–5., Milov (2006d): p. 11., Milov (2006f): p. 6. és Milov (2007b): p. 17.

²⁰⁰ Kezik (2007).

²⁰¹ Milov (2007a): p. 7. és Rosznyefty (2007b).

²⁰² Rosznyefty (2007e): p. 3.

14. táblázat
A legnagyobb olajtermelő társaságok Oroszországban 2001–2005-ben
(M tonna)

	2001	2002	2003	2004	2005
LUKoil	62,9	75,5	78,9	84,1	87,8
Jukosz	58,1	69,3	80,7	85,7	24,5
TNK–BP			61,6	70,3	75,3
Szurgutnyeftyegaz	44,0	49,2	54,0	59,6	63,9
Szibnyefty	20,6	26,3	31,4	34,0	33,0
Tatnyefty	24,6	24,6	24,7	25,1	25,3
Rosznjefty	14,9	16,1	19,6	21,6	74,4
Szlavnyefty	14,9	14,7	18,1	22,0	24,2
Basnyefty	11,9	12,0	12,0	12,1	11,9
Gazprom	10,2	10,8	11,0	12,0	12,8
Novatek					2,4
RusszNyefty				6,6	12,2
Egyéb	35,5	27,3	27,3	25,8	19,4

Forrás: Nyefty i Kapital (web1).

15. táblázat
A legnagyobb olajtermelő társaságok Oroszországban 2004-ben

	Olajtermelés (M t)	Részesedés az olajtermelésből (%)	Földgáztermelés (Mrd köbméter)	Részesedés a földgáztermelésből (%)
<i>Oroszország</i>	<i>458,81</i>	<i>100,0</i>	<i>633,95</i>	<i>100,0</i>
LUKoil	84,07	18,3	5,02	0,8
Rosznyefty + Juganszknjeftjegaz	73,39	16,0	10,80	1,7
TNK–BP	70,26	15,3	8,00	1,3
Tyumenszkaja NK	49,49	10,8	5,86	0,9
Szidanko	20,77	4,5	2,14	0,3
Szurgutnyeftjegaz	59,62	13,0	14,31	2,3
Szibnyefty	33,99	7,4	1,95	0,3
Jukosz, a Juganszknjeftjegaz nélkül	33,89	7,4	2,01	0,3
Tatnyefty	25,10	5,5	0,74	0,1
Szlavnyefty	22,01	4,8	0,92	0,1
Basnyefty	12,07	2,6	0,36	0,1
Gazprom	11,96	2,6	544,42	85,9
RusszNyefty	6,60	1,4	0,77	0,1
További termelők	25,86	5,6	44,65	7,0
Jukosz, a Juganszknjeftjegazzal	85,68	18,7	3,43	0,5
Juganszknjeftjegaz	51,79	11,3	1,42	0,2
Rosznyefty	21,60	4,7	9,38	1,5
Gazprom + Rosznyefty	33,56	7,3	553,80	87,4
Gazprom + Rosznyefty + Juganszknjeftjegaz	85,35	18,6	555,22	87,6

Megjegyzés: 2004. december 31-i cégállapotnak megfelelően.

Forrás: IET (2005): p. 174.

A *termelésmegosztási szerződés* keretében működők – a Szahalin–1 és a Szahalin–2 projekt, valamint a Harjaga mező fejlesztése – az olajtermelésből 2004-ben 0,5, 2005-ben 0,6, 2006-ban 1,1 százalékkal részesedtek. A *kisebb olajtársaságok* együttes súlya 2006-ban 4,1 százalékot képviselt, szemben a 2004. évi 5,1 százalékkal. A korábbi évekhez képesti részesedéscsökkenés a kisebb vállalkozások felvásárlásából is következett.²⁰³

²⁰³ IET (2005): pp. 173–175., IET (2006): pp. 172–173.. és IET (2007a): pp. 311–312.

16. táblázat
A legnagyobb olajtermelő társaságok Oroszországban 2005-ben

	Olajtermelés (M t)	Részesedés az olajtermelésből (%)	Földgáztermelés (Mrd köbméter)	Részesedés a földgáztermelés- ből (%)
<i>Oroszország</i>	470,0	100,0	640,6	100,0
LUKoil	88,3	18,8	5,7	0,9
TNK–BP Holding	75,3	16,0	8,7	1,4
Tyumenszkaja NK	54,0	11,5	6,5	1,0
Szidanko	21,3	4,5	2,3	0,4
Rosznyefty	74,4	15,8	13,0	2,0
Szurgutnyeftyegaz	63,9	13,6	14,4	2,2
Gazprom + Szibnyefty	45,8	9,7	549,2	85,7
Gazprom	12,8	2,7	547,2	85,4
Szibnyefty	33,0	7,0	2,0	0,3
Tatnyefty	25,3	5,4	0,7	0,1
Szlavnyefty	24,2	5,1	1,0	0,2
Jukosz	23,9	5,1	2,0	0,3
RusszNyefty	13,9	3,0	1,1	0,2
Basnyefty	11,9	2,5	0,4	0,1
További termelők	23,1	4,9	44,4	6,9
<i>Állami</i>				
Rosznyefty + Gazprom + Szibnyefty	120,2	25,6	562,2	87,8
Juganszknyeftyegaz	51,2	10,9	1,4	0,2

Megjegyzés: 2005. december 31-i cégállapotnak megfelelően.

Forrás: IET (2006): p. 173.

Az orosz ipari és energetikai minisztérium szerint a kilenc vertikálisan integrált társaságon – a Rosznyeftyen, a LUKoilon, a Jukoszon, a Szurgutnyeftyegazon, a Gazprom Nyeftyen, a TNK–BP-n, a Szlavnyeftyen, a Basnyeftyen és a Tatnyeftyen –, a Gazpromon, valamint az újonnan érkező RusszNyeftyen kívül 2005-ben 163 vállalat végzett olajtermelést, beleértve ebbe a három termelésmegosztási szerződésest is.²⁰⁴

²⁰⁴ Sagers (2006b): p. 508. és 511.

17. táblázat
A legnagyobb olajtermelő társaságok Oroszországban 2006-ban

	Olajtermelés (Mt)	Részesedés az olajtermelésből (%)	Földgáztermelés (Mrd köbméter)	Részesedés a földgáztermelésből (%)
<i>Oroszország</i>	480,5	100,0	656,2	100,0
LUKoil	90,4	18,8	14,1	2,1
Rosznyefty	81,7	17,0	13,6	2,1
TNK–BP	72,4	15,1	8,7	1,3
Szurgutnyeftyegaz	65,6	13,7	14,6	2,2
Gazprom + Gazprom Nyefty	46,1	9,6	552,4	84,2
Gazprom	13,4	2,8	550,3	83,9
Gazprom Nyefty	32,7	6,8	2,1	0,3
Tatnyefty	25,4	5,3	0,7	0,1
Szlavnyefty	23,3	4,8	0,9	0,1
Jukosz	21,5	4,5	1,9	0,3
RusszNyefty	14,8	3,1	1,6	0,2
Basnyefty	11,7	2,4	0,3	0,0
Novatek	2,6	0,5	28,8	4,4
Termelésmegosztási egyezmény keretében termelők	5,1	1,1	1,0	0,2
További termelők	19,9	4,1	17,6	2,7
<i>Állami</i>				
Rosznyefty + Gazprom + Gazprom Nyefty	127,8	26,6	566,0	86,3
Juganszkyeftyegaz	56,0	11,7	1,5	0,2

Megjegyzés: 2006. december 31-i cégállapotnak megfelelően.

Forrás: IET (2007a): p. 312.

Milov számításai szerint 2004 első kilenc hónapjában az állami vállalatok részesedése – az állami ellenőrzésűek közé sorolva a Basnyeftyet és a Tatnyeftyet is – az oroszországi nyersolaj-kitermelésből 11,5 százalék volt, míg három évvel később, 2007 ugyanazon időszakában már 38,9 százalékos.²⁰⁵

²⁰⁵ Milov (2007c): p. 4.

A 18. táblázatban a Gyengi című orosz gazdasági hetilapban 2007. szeptemberben közölt adatok láthatók – immár részletes bontásban.

18. táblázat
Az állami és a magántársaságok részesedése az oroszországi olajbányászatból

A 11 legnagyobb társaság részesedése a 2004 első félévi termelés alapján				A 10 legnagyobb társaság részesedése a 2007 első félévi termelés alapján			
Magán	%	Állami	%	Magán	%	Állami	%
Jukosz	19,89	Tatnyefty	5,94	LUKoil	20,69	Rosznyefty	24,73
LUKoil	19,37	Rosznyefty	4,94	TNK–BP	15,70	Gazprom Nyefity	7,33
TNK–BP	16,24	Basnyefty	2,78	Szurgutnyeftyegaz	14,80	Tatnyefty	6,04
Szurgutnyeftyegaz	13,60	Gazprom	2,75	Szlavnyefty	4,77	Basnyefty	2,62
Szibnyefty	8,12			RusszNyefity	3,21		
Szlavnyefty	5,04			Jukosz	0,11		
RusszNyefity	1,33						

Forrás: Pappe–Drankina (2007).

Milov, a tulajdonviszonyok lehetséges változásait kutatva, a fenti két kategóriát egy harmadikkal is kiegészíti: az állami és a magántársaságok közé 2004-től felveszi a „szürke zóná”-t, amelyhez azon vállalatokat sorolja, amelyek – véleménye szerint – „tulajdontranszfer” tárgyát képezhetik a renacionalizációs folyamatban. A Jukosz maradékan túl ilyen a TNK–BP fele és a Szurgutnyeftyegaz.

19. táblázat
Az éves olajtermelés alakulása tulajdonostípusonként
(millió tonna)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007*
Állami olajtársaságok	79,5 (24,6)	76,5 (22,0)	78,2 (20,6)	67,3 (16,1)	70,8 (15,4)	124,4 (26,6)	154,7 (32,3)	193,2 (39,3)
Szürke zóna						81,7 (17,5)	123,6 (25,8)	100,1 (20,4)
Magán olajtársaságok	243,7 (75,4)	270,8 (78,0)	301,4 (79,4)	352 (83,9)	388,1 (84,6)	261 (55,9)	200,8 (41,9)	198,3 (40,3)

* Becslés.

Megjegyzés: Zárójelben az össztermelésből való részesedés szerepel, százalékban kifejezve.

Forrás: Milov (2007a): p. 9., és saját számítások.

Milov hangsúlyozza, hogy a TNK–BP fele és a Szurgutnyeftyegaz akvizíciója esetén az oroszországi olajtermelés több mint 70 százaléka állami fennhatóság alá kerülne.²⁰⁶ (Ne felejtünk el azonban, hogy a világ olajkészleteinek háromnegyede állami ellenőrzés alatt van.²⁰⁷)

²⁰⁶ Milov (2007a): p. 9.

²⁰⁷ CEU–VKI (2007): p. 12.

20. táblázat
A feltáró- és kutatófúrások 2006-ban
(%)

Feltárófúrások	%	Kutatófúrások	%
Szurgutnyeftyegaz	26	Szurgutnyeftyegaz	23
LUKoil	18	LUKoil	16
Gazprom Nyefity	12	Rosznety	8
Rosznety	12	Szavnyety	8
TNK–BP	8	TNK–BP	6
Szavnyety	6	Gazprom Nyefity	4
További társságok	18	További társságok	35

Forrás: Szurgutnyeftyegaz (2007): p. 19.

Ebben az esetben egyedül a LUKoil maradna magántulajdonban a nagyok közül.²⁰⁸ Mivel az amerikai ConocoPhillips 20 százalékos részesedéssel rendelkezik a LUKoilban, s a menedzsment is lojális a Kremlhez, a LUKoil biztonságban érezheti magát az állammal szemben. Egy esetleges LUKoil elleni akció a ConocoPhillips révén már komoly diplomáciai összeütközést vonna maga után az Egyesült Államokkal.²⁰⁹

Az oroszországi olajbányászat növekedésében 2006-ban a Juganszknetyegaznak volt a legnagyobb szerepe, amelynél 2005-höz képest 4,5 millió tonnával emelkedett a kitermelt volumen. A LUKoilnak 2,6, a TNK–BP-nek 2,0, a Szurgutnyeftyegaznak 1,6 millió tonnával több olajat sikerült a felszínre hoznia, mint 2005-ben. A Szalim, a Szahalin–1 és a Harjaga külföldi tulajdonú projekteknel együttesen 3,0 millió tonna volt a többlet a 2005-ös évhez viszonyítva.²¹⁰ (A feltáró- és kutatófúrásokat tekintve a Szurgutnyeftyegaz állt az élen 2006-ban.²¹¹)

²⁰⁸ Milov (2007a): p. 9.

²⁰⁹ Zhdannikov (2007d).

²¹⁰ Milov (2007a): p. 3.

²¹¹ Szurgutnyeftyegaz (2007): p. 19.

21. táblázat
A használaton kívüli kutak aránya 2006-ban
(%)

TNK–BP	40
LUKoil	15
Tatnyefty	15
Szlavnyefty	14
Rosznyefty	14
Gazprom Nyefty	12
Basnyefty	11
RusszNyefty	10
Szurgutnyeftyegaz	8

Megjegyzés: Az iparági átlag 17,5 százalék.

Forrás: Szurgutnyeftyegaz (2007): p. 19. 2007 első három negyedében a termelés 2,6 százalékkal nőtt 2006 azonos időszakához mérten. A Szahalin–1 és a Szalim projektek nélkül azonban a növekmény mindössze 0,2 százalékos volt.^{212;213}

6) Legfőbb projektek

A legjelentősebb oroszországi projektek a Vankor, a Szahalin–1, az „Északi területek”, a Szahalin–2, a Prirazlomnoje, a Verhnyecsonszkoje, a Talakan és a Szalim, de a Kaszpi-tengeri fejlesztés is ezek közé (mögé) sorolható.²¹⁴

1. Vankor

Az 1988-ban felfedezett Vankor mező a Krasnojarszk vidék (Szibériai Szövetségi Körzet) északi részén helyezkedik el, amely statisztikailag már Kelet-Szibéria, geológiai értelemben azonban a nyugat-szibériai olajmedencéhez tartozik (a Jamal-Nyenyec Autonóm Körzet határa).²¹⁵ A licenc a Rosznyefty leányvállalatánál, a Vankornyefty-nél van. 2006 végi adatok sze-

²¹² Milov (2007c), p. 5.

²¹³ Milovnak markáns véleménye van a 2004 második félévétől kezdődő dinamikavesztés okairól. Meglátása szerint, ha az elmúlt nyolc évben bizonyos nagy olajmezőket már termelésbe vontak volna – ami-re vagy a mezőfejlesztések késlekedése vagy egyszerűen az aukciók elmaradása miatt nem került sor –, ha a Tomszknyefty és a Szamaranyeftyegaz termelése nem esett volna ilyen drasztikusan, és ha az olajkutak termelékenységét növelték volna, akkor a kitermelés a jelenlegi napi 9,9 millió hordó helyett 10,4–10,5 milliónál tartana. Milov szerint a jelenlegi helyzet nem azért alakult így, mert elértek egy „természeti plafont” a kitermelésben, hanem a helytelen állami politikáknak, elsősorban a renacionalizációnak köszönhető. Ezzel kapcsolatban kiemeli a tulajdonos- és menedzsmentváltás okozta esetleges terheket, a kiszámíthatatlan kormányzati politikák következtében elhalasztott feltárásokat, a külföldi tőkebefektetések előtt álló akadályokat és a nemzeti bajnokok hatékonytalan működését. (Milov [2006b], Milov [2006f]: p. 5. és Milov [2007c]: p. 6.)

²¹⁴ Sagers (2006b): pp. 516–517.

²¹⁵ Uo. p. 528.

rint a mező 165,0 millió tonnás igazolt, 202,2 millió tonnás valószínű és 81,4 millió tonnás lehetséges készletekkel büszkélkedhet.²¹⁶

A hatalmas beruházásigény ellenére a Rosznyefty társak nélkül valószínűsíti meg a projektet. A francia TotalFinaElf SA (illetve leányvállalata, a TotalFinaElf E & P Vankor) szeretett volna beszállni: 2002-ben megállapodást is kötött a Londonban bejegyzett Anglo-Siberian Oil Company Limiteddel (ASOC), miszerint a licenctulajdonos Jenyiszejnyeftyben lévő 59 százalékos részesedésből – bizonyos feltételek teljesítése esetén – 52-t megvásárol az ASOC ciprusi leányvállalatától, az Anglo-Siberian Oil Company (Cyprus) Limitedtől, illetve a projekt operátora lesz.²¹⁷ A Rosznyefty azonban előbb 2003-ban megkaparintotta az ASOC-ot, amellyel 59 százalékos részesedéshez jutott, majd 2004-ben megvette a Jenyiszejnyefty 40 százalékát kezében tartó, ciprusi Losiem Commercialt is, s ezzel 99 százalékra nőtt a befolyása.²¹⁸

A Total ragaszkodott az adásvételhez, a Rosznyefty szerint viszont az üzemhez szükséges feltételek nem teljesültek. A Total az ügyet nemzetközi választott bíróság elé vitte – részese-dést vagy 640 millió dolláros kártérítést követelve –, amely elutasította a keresetét.²¹⁹ (A Jenyiszejnyefty átadta a licencet a Vankornyeftynek, amelynek alapítója és kizárólagos tulajdonosa.²²⁰)

A Rosznyefty 2008 decemberére tervezi a termelés beindítását a mezőn. A nyersolajat az 543 kilométeres Vankor–Pur-pe vezetéken fogják továbbítani (az olajvezeték elkészültekor évi 20 millió tonnás kapacitású lesz, amelyet igény szerint 30 millióra növelhetnek), ahonnan – hatalmas utat megtéve – Anzsero-Szudzszenszken át az építés alatt álló Kelet-Szibéria–Csendes-óceán (VSZTO) vezeték felé veheti az irányt. Miután a VSZTO elkészül, a Vankoron teljes kapacitáson termelhetnek.²²¹

2. Szahalin–1

A Szahalin–1 projekt (Ohotszki-tenger, Szahalin megye, Távol-keleti Szövetségi Körzet) három tengeri (*offshore*) olaj- és gázmezőt foglal magába: a Csajvo, az Odoptu és az Arkutun-Dagi lelőhelyeket. A projekt résztvevői: az Exxon Neftegas Limited (30%); a Rosznyefty két leányvállalata, az RN-Asztra (8,5%) és a Szahalinmornyeftyegaz-Self (11,5%); a japán Sakhalin Oil and Gas Development Co. (Sodeco) nevű konzorcium (30%); és az indiai Oil and Natural Gas Corporation Limitedhez tartozó ONGC Videsh Ltd. (20%). A projekt operátora az ExxonMobil kezében lévő Exxon Neftegas Limited (ENL). A Szahalin–1 (potenciálisan) kitermelhető készleteit a kőolaj esetében 307 millió tonnára (2,3 milliárd hordó), a gáznál 485 milliárd köbméterre becsülik.²²²

2006-ban az olajtermelés 2,6 millió tonnát tett ki, s 623 millió köbméter földgázt hoztak fel. Az olajbányászat 2007 első negyedévében már teljes kapacitáson folyt: a három hónap alatt

²¹⁶ Rosznyefty (web11).

²¹⁷ Total (2002) és Gateway to Russia (2002).

²¹⁸ Rosznyefty (2003): p. 41. és Rosznyefty (2006b): pp. 27–28.

²¹⁹ Rosznyefty (2006a): pp. 39–40. és RIA Novosztyi (2006a).

²²⁰ Kanajev (2006).

²²¹ Rosznyefty (web11).

²²² Sakhalin-1 Project (web).

összesen 2,7 millió tonnás volumennel. A Szahalin–1-en 2007 elejéig összesen 6,7 milliárd dolláros beruházást valósítottak meg. 2006-ban a konzorcium üzembe helyezte a Csajvo–De-Kasztri olajvezetékét, így 2006 októberében megindulhatott az olajexport Dél-Koreába és Japánba.²²³

3. „Északi területek”

Az „Északi területek” elnevezésű korábbi projekt²²⁴ (Tyiman-Pecsora régió, Nyenyec Autonóm Körzet/Arhangelszk megye, Észak-nyugati Szövetségi Körzet) megvalósítása jelenleg a Narjanmarnyeftye gaz társaság égisze alatt folyik.

A (mai) Narjanmarnyeftye gaz a LUKoil és a ConocoPhillips 2005-ben alapított közös vállalata, amelyben utóbbinak 30 százalékos tulajdoni hányada van (50%-os szavazati joggal).²²⁵

A Narjanmarnyeftye gaz 16 mezőt ellenőriz, összesen 2,7 milliárd hordó igazolt, valószínű és lehetséges készlettel. 2006-ban 500 ezer tonna (napi 10 ezer hordó) nyersolajat termelt. 2006 végéig hat mezőt állítottak termelésbe, 2006-ban a Zapadno-Lekkejjaginszkoje lelőhelyen indult meg a termelés. Középtávon évi 10 millió tonna (napi 200 ezer hordó) termelésre számít a LUKoil.

A közös vállalat 2006-ban folytatta a termelés beindításához szükséges előkészületeket a Tyiman-Pecsora régió legnagyobb olajmezőjén, a Juzsno-Hilcsujuszkoje lelőhelyen, amelynek igazolt készletei 500 millió hordó felett vannak. A tervezett termelési szint 2009-ben 7,5 millió tonna (napi több mint 150 ezer hordó). A mezőből a Urals típusnál jobb minőségű – nem olyan kénes és kevésbé sűrű – nyersolaj nyerhető.

A nyersolaj a Varandej mellett (Barents-tenger) 2000-ben létesített – egész évben működő – terminálból exportálható. A tervek szerint a terminál jelenlegi 1,5 millió tonnás kapacitását – a LUKoil és ConocoPhillips – 2008-ra 12 millió tonnára bővíti.²²⁶

4. Szahalin–2

A Royal Dutch/Shell vezette ohotszki-tengeri Szahalin–2 projektbe való belépéséről 2006 decemberében sikerült a Gazpromnak megegyeznie. A konzorciumra komoly állami nyomás nehezedett, főként az oroszországi természeti erőforrások minisztériumához tartozó ügynökség, a Roszprirodnadzor felől, amely környezetvédelmi jogsértés vádjával támadta a projektet.²²⁷ A beruházást megvalósító Sakhalin Energy Investment Company Ltd.-ben (Sakhalin Energy) – amelyben addig a Royal Dutch/Shell 55, a Mitsui 25, a Mitsubishi 20 százaléknyi pakettet birtokolt – a Gazprom 7,45 milliárd dollárért 50 százalék plusz egy szavazatot megtestesítő részvényt csomaghoz jutott. Ezzel a brit–holland társaság részesedése 27,5 százalékra csökkent, míg a japán partnerek közül a Mitsui 12,5, a Mitsubishi 10 százalékot mondhat magáénak.²²⁸

²²³ Rosznyefty (web2) és Rosznyefty (2007c): p. 31.

²²⁴ A projekt története a kezdetektől: *Nyefti i Kapital* (2004). Vö. *Narjanmarnyeftye gaz* (web).

²²⁵ Sagers (2006b): p. 536. és ConocoPhillips (2005).

²²⁶ LUKoil (2007b): p. 29. és 59., LUKoil (2007a): pp. 25–26.

²²⁷ A környezetvédelmi problémák időzítése komoly kérdéseket vet fel. (Milov [2006f]: p. 14. és Milov [2006d]: p. 27.)

²²⁸ Gazprom (2007b): pp. 57–58., Shell (2006) és eBroker (2006).

Bár valószínűtlen, hogy a döntésnek hatása lesz a projektre, megjegyzendő, hogy az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank (EBRD) nem fogja finanszírozni a Szahalin–2-t, miután a tulajdonosi szerkezet jelentősen megváltozott és a pénzügyi tervet is megújították.²²⁹ (A hírek 300 millió dolláros hitelről szóltak, míg a Szahalin–2 összköltsége 20 milliárd dollárra tehető.²³⁰)

A kőolajtermelés 1999-ben indult meg a Szahalin–2 projekt keretében. Jelenleg napi 60–70 ezer hordó nyersolajat hoznak fel az év hat hónapjában. A kitermelés várhatóan 2010–2011-re eléri a 150 ezer barreles szintet. A Szahalin-szigeten a déli fagymentes exportterminálokig 800 kilométeres olaj- és földgázvezeték fog üzemelni.²³¹ A Szahalin–2-n a (potenciálisan) kitermelhető készletek nagysága 150 millió tonna olaj, valamint 642 milliárd köbméter gáz.²³² A Szahalin–3, 4 és 5 projektek még nagyon kezdetleges állapotban vannak, folynak a kutatómunkák.²³³

22. táblázat
A Szahalin–3, 4 és 5 projektek résztvevői
(%)

Szahalin–3	Szahalin–4	Szahalin–5
Rosznyefty – 74,9 Sinopec – 25,1	Rosznyefty – 51 BP – 49	Rosznyefty – 51 BP – 49

A BP és a Rosznyefty kedvezményeket szeretne kapni a hatalmas tengeri lelőhelyek kiaknázása érdekében (nem termelésmegosztási egyezmény keretében működők). A természeti erőforrások minisztere, Jurij Trutnyev azonban 2007 júliusában elmondta, nem lát semmiféle okot arra, hogy a nagy *offshore* fejlesztéseknél csökkentsék az ásványkincs-kitermelési és az exportadót.²³⁴

Harjaga olajmező

A harmadik termelésmegosztásos mező a Harjaga, amely az Északi-sarkkörtől 90 kilométerre északra a Nyenyec Autonóm Körzetben fekszik. Az 1995-ben megkötött és 1999-től hatályos termelésmegosztási egyezmény keretében – nagyon zord klimatikus körülmények és hiányos infrastruktúrális feltételek közepette – működő projektben a francia Total 50, a norvég Norsk Hydro 40, a Nyenyec Autonóm Körzet (illetve a Nyenyeckaja Nyeftyanaja Kompanyija) 10 százalékos érdekeltséggel rendelkezik.²³⁵

2006/2007 folyamán a természeti erőforrások minisztériuma, valamint illetékes ügynökségei, a Roszprirodnadzor és a Rosznyedra azért támadták és vizsgálták a projektet, mert kevesebb olajat termel, mint amennyit kellene, a kútfúrás terén elmarad a vállaltaktól, a kísérőgáz

²²⁹ EBRD (2007).

²³⁰ The Moscow Times (2007c).

²³¹ Reuters (2007g) és The Moscow Times (2007s).

²³² Reuters (2007e).

²³³ Bővebben: Rosznyefty (web3, web4 és web5) és Rosznyefty (2007c): pp. 30–34.

²³⁴ Mosolova (2007).

²³⁵ Total (2004) és RedOrbit.com (2006).

hasznosítását illetően pedig nem vette figyelembe az ajánlásokat. A Totalt azzal fenyegették, hogy felbonthatják a termelésmegosztási egyezményt.

A Total viszont azzal védekezett, hogy a licenc idejélmúlt adatokra támaszkodik, és a Nyenyec Autonóm Körzet kormányzata 2002–2004-ben visszautasította az éves működési terv, valamint a költségvetés elfogadását, amely megakadályozta a további beruházásokat. A viták csak 2005-ben csendesedtek le, amikor is jóváhagyták az éves terveket és a költségvetéseket (2002–2005). További ok volt – érveltek –, hogy a Transznyefty csak évi 1 millió tonnás kvótát biztosít a csővezetékrendszerben.²³⁶

2006-ban a Harjaga mezőn 895 ezer tonna nyersolajat termeltek, holott a Total több mint 1 milliót tervezett.²³⁷ 2007 nyarára megváltozott a helyzet. A Total júliusban bebocsátást nyert a hatalmas Stokman-projektbe, a pénzügyminisztérium, az ipari és energetikai minisztérium, a természeti erőforrások minisztériuma és a Nyenyec Autonóm Körzet adminisztrációjából álló közös bizottság pedig rábólintott a projekt 2007-es költségvetésének 12 százalékkal (164 millió dollárra) történő emelésére. Mindezt a francia elnök Vlagyimir Putyinnal való júniusi G8-beli találkozója, majd júliusi telefonbeszélgetése előzte meg (a Rosznyefty feje, Szergej Bogdancsikov, májusban járt Párizsban).²³⁸

A Rosznyedra 2007. augusztus végén fogadta el a mezőfejlesztés új technikai tervét. A mezőn 2013-ra 3 millió tonna nyersolajat kell kitermelni, szemben az előző, 2002-ben szentesített menetrenddel, amely a 2013-as évre 3,5 millió tonnás olajbányászatot rögzített. A projekt időtartamát nem érintették a változtatások: 33 évre szól. (Eredetileg 29 évre kötötték a szerződést, amelyet 33 évre lehetett kitolni.) Ezenfelül a kísérőgáz 95 százalékának a hasznosítását írták elő. (2005-ben a kísérőgáz több mint 60 százalékát égették el.)

A fentiek értékeléséhez tudni kell, hogy a Rosznyedrához 2007 márciusában beadott új technikai tervezetben a Total a termelést 2,2 millió tonnára kívánta csökkenteni, míg a projekt hosszát 33-ról 56 évre nyújtotta volna ki.²³⁹ A tervek szerint a mezőn 2032-ig (a 33 év alatt) 45 millió tonna nyersolajat termelnek ki.

5. *Prirazlomnoje*

A Barents-tengeri Prirazlomnoje mezőhöz kapcsolódó licenc a Gazprom százszázalékos leányvállalata, a Szevmornyeftyegaz kezében van. A projekt a Rosznyefttyel közös vállalkozásként indult (noha korábban az ausztrál Broken Hill Proprietary – ma: BHP Billiton –, majd a német BASF leányvállalata, a Wintershall is társulni kívánt a Gazprommal²⁴⁰): a két társaság 2001 októberében írt alá megállapodást a Prirazlomnoje és a Stokman mező fejlesztéséről. Ekkor hozták létre a két lelőhely licencét fele-fele alapon tulajdonló Szevmornyeftyegazt. 2005 márciusában a tulajdonosi jogok a Gazprom kezébe kerültek, eldöntve ezzel, hogy a gázmonopólium egyedül vág bele a Prirazlomnoje projektjébe. A parttól 60 kilométerre fekvő, 110

²³⁶ RedOrbit.com (2006).

²³⁷ Gorskova (2007a).

²³⁸ RIA Novosztyi (2007c).

²³⁹ Gorskova (2007b), BarentsObserver.com (2007b), Kommerszant (2007c) és RIA Novosztyi (2007e).

²⁴⁰ Alexander's Gas & Oil Connections (2000, 2002 és 2004) és Milov (2007d): p. 13.

napig fagymentes mező kitermelhető készleteinek nagysága 46,4 millió tonna, amely 6 millió tonnás éves termelés elérését teszi lehetővé.²⁴¹

6. Verhnyecsonszkoje

A Verhnyecsonszkoje mező (Kelet-Szibéria, Irkutszk megye, Szibériai Szövetségi Körzet) licencét kezében tartó Verhnyecsonszknyeftyegazban a TNK–BP 62,71, a Rosznyefty (az Intyerrossztól vett) 25,94 százalékot birtokol. A Kelet-szibériai Gáztársaságnál lévő 11,29 százaléknyi pakettből²⁴² egy 2007. májusi megállapodás értelmében a két cég egyenlő mértékben szerezne részesedést.²⁴³

A mező „C₁” és „C₂” kategóriájú készletei: 201 millió tonna nyersolaj, 3,4 millió tonna gázkondenzátum és 95,5 milliárd köbméter földgáz.²⁴⁴

7. Talakan

A Talakanszkoje mező egy 2003. decemberi bírósági döntés révén került a Szurgutnyeftyegazhoz²⁴⁵ (Kelet-Szibéria, Szaha Köztársaság – Jakutföld, Távol-keleti Szövetségi Körzet), s a kísérleti termelés keretében 2004-ben 194,4, 2005-ben 258,7 ezer tonna nyersolajat adott. 2006-ban a 2005-ösnél kevesebb, 242,8 ezer tonna kőolajat hoztak a felszínre.²⁴⁶ A lelőhely – a gáz és gázkondenzátum mellett – 105,4 millió tonna „C₁” és 18,1 millió tonna „C₂” kategóriájú készlettel bír.²⁴⁷

A Vankor, a Verhnyecsonszkoje és a Talakan mezők az épülő Kelet-Szibéria–Csendes-óceán kőolajvezeték legfőbb forrásai lesznek.

8. Szalim

A „Szalim” a szóban forgó nyolc projektből az egyetlen nyugat-szibériai vállalkozás. A lelőhelycsoport a Zapadno-Szalimszkoje, a Verhnye-Szalimszkoje és a Vagyelipszkoje mezőket foglalja magába. A mezőcsoport – amelyet a Shell Salym Development B. V. (50%) és a Sibir Energy-leányvállalat, az Evihon (50%) által tulajdonolt Salym Petroleum Development (SPD) működtet – termelése a 2007. november végi közlés alapján meghaladta a napi 100 ezer hordót (napi 14 ezer tonna), ami azt jelenti, hogy a kitermelés volumene 16 hónap alatt megduplázódott. A bejelentés időpontjáig 2007 folyamán összesen 22 millió hordó (3 millió tonna) nyersolajat hoztak a felszínre.²⁴⁸

²⁴¹ Gazprom (web) és RIA Novosztyi (2007a).

²⁴² A maradék 0,06 százaléknyi részesedés kisebbségi részvényesek kezében van. (Rosznyefty [web12])

²⁴³ ABCmoney.co.uk (2007).

²⁴⁴ RZD-Partner (2007).

²⁴⁵ Simonia (2004): p. 16.

²⁴⁶ Sagers (2006b): p. 513., Szurgutnyeftyegaz (2006): p. 35. és Szurgutnyeftyegaz (2007): p. 30.

²⁴⁷ APS Review Downstream Trends (2001).

²⁴⁸ Salym Petroleum Development (2007).

A lelőhelycsoport 152,6 millió tonna nagyságú kitermelhető („C₁”+„C₂” kategóriájú) készlettel rendelkezik.²⁴⁹ Ebből a Zapadno-Szalimszkoje mező részesedése 113,3 millió tonna, míg a Verhnye-Szalimszkoje 21,3, a Vagyelipszkoje mező 18 millió tonnát tudhat magáénak.²⁵⁰ A csúcstermelés tervezett ideje 2009, napi 160 ezer hordós volumennel. Az 1,54 milliárd dolláros összköltségvetésű projektben 2006 végéig 890 millió dollárnyi beruházás valósult meg.²⁵¹

7) Az olajtermelés jövője

A 2003-ban elfogadott 2020-ig tartó orosz energiastratégia 2005-re 420–445 millió tonnás kitermelést feltételezett,²⁵² eközben 470 millió tonnányi valósult meg, s a 2006-os mennyiség már 480 millió tonna felett volt. A stratégia 2010-re 445–490, 2015-re 450–505, 2020-ra pedig 450–520 millió tonnás volumenű olajbányászatot jelölt meg. A számok, még az optimista scenárióé is, alulbecsültek.

23. táblázat
Olajtermelés Oroszországban – a 2003-ban elfogadott
2020-ig szóló orosz energiastratégia előrejelzése
(M t)

	1990	1995	2000	2005	2010	2015	2020
Összesen – közepes scenárió	516	307	324	420	445	450	450
Optimista scenárió				445	490	505	520
Nyugat-Szibéria – közepes scenárió	372	209	220	311	323	314	290
Optimista scenárió				325	348	328	315
Oroszország európai része – közepes scenárió	142	96	100	103	97	92	89
Optimista scenárió				113	103	108	99
Kelet-Szibéria és a Távol-Kelet – közepes scenárió	2	2	4	7	27	45	71
Optimista scenárió				9	38	70	106

Megjegyzés: 1990, 1995 és 2000: tényadatok. 2005, 2010, 2015 és 2020: előrejelzés.

Forrás: *Enyergetyicseszka sztratyegija...* (2003).

²⁴⁹ Salym Petroleum Development (web1).

²⁵⁰ Salym Petroleum Development (web2).

²⁵¹ Sibir Energy (web).

²⁵² *Enyergetyicseszka sztratyegija...* (2003).

24. táblázat

Nyersolajtermelés és -export, valamint a kőolajtermékek kivitele – az orosz gazdaságfejlesztési és kereskedelmi minisztérium 2007. júliusi előrejelzése
(M t)

Szcenáriók	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
<i>Nyersolajtermelés Oroszországban</i>																
1	470,2	480	490	490	490	492	492	492	492	492	492	492	492	492	492	492
2				500	507	514	517	520	523	526	530	533	536	539	542	545
3				500	507	514	517	520	523	526	530	530	530	530	530	530
<i>Az orosz nyersolajexport</i>																
1	253,6	248,4	254	252	252	254	254	254	254	254	254	254	254	254	254	254
2				260	265	269	271	272	273	273	275	277	279	281	283	280
3				260	265	269	271	272	273	273	275	274	273	272	271	270
<i>Az orosz kőolajtermék-kivitel</i>																
1	97,4	103,5	109	109	108	107	106	104	103	102	101	100	98	97	96	94
2				110,7	110,8	112	111	111	111	112	112	110	110	110	109	114
3				110,7	110,8	112	111	111	111	112	112	111	110	110	109	109

Megjegyzés: 2005–2006: tényadatok. 2007: becslés. 2008–2020: előrejelzés.

Forrás: MERT (2007).

Az orosz gazdaságfejlesztési és kereskedelmi minisztérium hosszú távú (2020-ig tartó) társadalom- és gazdaságfejlesztési koncepciójának (2007. július) közepes szcenáriója 2008-ra 500, 2009-re 507, 2010-re pedig 514 millió tonnás olajtermelést vár. E forgatókönyv szerint az olajbányászat 2015-ben 530 millió tonnás szinten stabilizálódik.^{253; 254}

A Cambridge Energy Research Associates (CERA) 2006-ban elkészült „legvalószínűbb” szcenáriója szerint a termelés 2007-ben 490,5, 2008-ban 500,4, 2009-ben 512,2, 2010-ben 523,0, 2015-ben pedig 564,7 millió tonnát tesz majd ki. Vagyis az össztermelés 2005 és 2015 között – szemben az elmúlt néhány év kiugró növekedésével – szerény mértékben, évi átlag 1,9 százalékkal (átlagosan évi 9,5 millió tonnával) fog bővülni.²⁵⁵

Ennél is érdekesebb az olajbányászat regionális megoszlása. A nemzeti energiastratégia kalkulációjában a fő olajterület, *Nyugat-Szibéria* termelése 2015-ben már kisebb lesz (314–328 M t), mint 2010-ben (323–348 M t), s 2020-ra tovább csökken (290–315 M t). A CERA forgatókönyve ellenben a nyugat-szibériai területre 2015-ig folyamatos – átlag évi 1,1 százalékos – növekedéssel számol (2010: 364,5 M t; 2015: 374,1 M t). A nyugat-szibériai potenciál nagyobb, mint ahogy az orosz vezetés gondolja, pontosabban, mint ahogy a dokumentumban rögzítette; s még évtizedekig az oroszországi olajbányászat kulcsterülete is marad a régió. A CERA számai alapján a terület össztermelésből való részesedése a 2005-ös 71,1 százalékhöz képest 2010-ben 69,7, 2015-ben pedig 66,2 százalék lesz.

²⁵³ MERT (2007).

²⁵⁴ Az orosz ipari és energetikai miniszter 2007 februárjában 2015-re 540 millió tonnás olajtermelésről beszélt. (Transznyefty [2007c]) 2030-ig szóló előrejelzésért lásd Stavskiy et al. (2007).

²⁵⁵ Sagers (2006b): pp. 508. és 540–543.

A nemzetközi olajipar legjobb gyakorlatainak, technológiáinak átvétele révén – amely a szovjet időszakban hiányzott, s ezen hatékonyságnövelő eljárásokat azóta is csak korlátozottan alkalmazták (mint például a Jukosz és a Szibnyefty, miként a 2004-ig tartó felfutást vizsgálva jeleztük) – a nyugat-szibériai termelés menetelése előtt álló akadályok változó mértékben ugyan, de elháríthatók.

A *Volga-Urál* régió 2004–2005-ben feltehetőleg egy második csúcsponton jutott túl 101 millió tonnás volumennel, amelyet – érett mezők lévén – fokozatos, 2005 és 2015 között átlag évi 2 százalékos termeléseszköken követ. A kitermelés – a CERA szerint – 2010-re 91,2, 2015-re 82,3 millió tonnára esik vissza.

Tudni kell, hogy a CERA az oroszországi össztermelésbe belekalkulált egy régiókra fel nem osztott összeget is – 2010-re 2,5, 2015-re 23,6 millió tonnát. Ebből a még felfedezésre váró mennyiségből, ha nem is különösen nagy mértékben, de a Volga-Urál régió is részesülni fog.

A *Kaszipi-tengeri* lelőhelyekről származó olaj sorsa jelenleg nagyon bizonytalan. Ennek megfelelően konzervatív előrejelzéssel van dolgunk ezen új régióról. A CERA 2010-re teszi az első termelést 0,2 millió tonnával, 2015-re mindössze 4 millió tonnát vár – vagyis jóval lassúbb felfutásra számít, mint a térségben tevékenykedő LUKoil. Noha a régiókra nem felosztott volumenből várhatóan jókora rész e térségben fog realizálódni.

A LUKoil a 2006-os éves jelentésében azt írja, hogy a Jurij Korcsaginról és a Vlagyimir Filanovszkijről elnevezett mezők termelésének 2016-ra meg kell haladnia az évi 12 millió tonnát (250 ezer hordó/nap). Az Észak-Kaszipi-tenger legtekintélyesebb lelőhelyén, a Filanovszkij mezőn a termelés 2012-ben kezdődik. Bizonyított, valószínű és lehetséges készleteinek nagysága 2006-ban 1,5 milliárd hordó olajegyenérték volt, amelynek 86 százaléka a nyersolaj. Jó minőségű, nagyon alacsony kéntartalmú könnyű nyersolajról van szó. A Filanovszkij a legnagyobb olajfelfedezés Oroszországban az elmúlt 20 évben. A csúcstermelés becsült szintje 10 millió tonna (napi 210 ezer hordó). A Korcsagin mezőn 2009-ben indul a termelés.²⁵⁶ Szergej Ivanov első miniszterelnök-helyettes 2007. augusztus végén azt állította, hogy 100 milliárd dollárnyi tőkeberuházás szükségeltetik a Kaszipi-tenger oroszországi szektorában lévő olaj- és földgázmezők fejlesztésére. 2020-ra a LUKoil éves termelése a térségben kőolajból elérheti a 30 millió tonnát (napi 600 ezer hordó), földgázból pedig a 20 milliárd köbmétert. A LUKoil három mezőt szeretne termelésbe fogni 2009 és 2015 között.²⁵⁷

A *Tyiman-Pecsora* régió olajtermelése – a meglévő mezők fejlesztése és számos új lelőhely termelésbe állítása révén – a CERA óvatos becslése szerint 2010-re 31,0, 2015-re 39,5 millió tonnára nőhet (alapvetően a működő vagy ismert mezőkből). Az előrejelzésben olyan új Barents-tengeri fejlesztések is benne foglaltatnak, mint például a Pirazlomnoje mező. A Tyiman-Pecsora a fel nem osztott oroszországi termelésből előreláthatólag jelentős részt fog kitenni.

A szahalini készletekre és a VSZTO megépítésére való tekintettel a CERA a *szahalini* és a *kelet-szibériai* termelés tetemes növekedését vetíti előre: a keleti kitermelés a 2005-ös 4,6 millió tonnáról, 2010-re 28,5, 2015-re 40,2 millió tonnára emelkedik. A volumen nagyját Szahalinról remélik: 2010-ben 23,0 millió tonnát (annak is szinte egészét a Szahalin–1 és a

²⁵⁶ LUKoil (2007a): pp. 16., 18. és 26.

²⁵⁷ The Moscow Times (2007).

Szahalin–2 termelésmegosztásos projektekből). Jóllehet a későbbiekben a kelet-szibériai termelés súlya egyre fontosabbá válik a régió belül olyan projektek által, mint a Verhnyecsonszkoje, a Talakan és a Vankor.²⁵⁸

A Rosznyefty tervei szerint 2008-ban kezdi meg a kutatófúrásokat – olajat és gázt keresve – a *Kamcsatka* félszigetnél (a nyugat-kamcsatkai, ohotszki-tengeri projektben), amelynek készletei a szahalinival vetekedhetnek. A Rosznyefty becslése szerint a kamcsatkai tengeri talapzat fejlesztése 24 milliárd dollárba fog kerülni, vagyis a beruházás mérete a Szahalin–1-hez és a Szahalin–2-höz hasonlítható, illetve talán meg is haladja azokat. A projektben 60 százalékos részesedéssel bíró Rosznyefty – partnere: a Korean National Oil Corporation – eddig 90 millió dollár körüli összeget investált, s 2008-ra további 270–300 millió dollárnyi befektetést ütemezett be.²⁵⁹ A 2006. december végi állapot szerint – a Rosznyefty közlése alapján – a blokk 13,3 milliárd hordó (1,8 milliárd tonna) nyersolajat és 2 billió (ezer milliárd) köbméter gázt rejthet.²⁶⁰ A számok azért olyan nagyok, mert a felfedezésre váró, potenciálisan kitermelhető vagyronról, az úgynevezett „*prospective resources*”-ról.²⁶¹

8) Kőolajexport és szállítóvezetékek

2006-ban az orosz nyersolajexport (gázkondenzátummal együtt; Belaruszt is beleértve) 2 százalékkal 248,4 millió tonnára csökkent, míg a nyersolaj súlya az exportban – a fizetési mérleg szerint – a 2005. évi 34,2-ről 33,7 százalékra mérséklődött.²⁶² Oroszország 2006-ban a megtermelt mennyiség 51,8 százalékát bocsátotta exportra.²⁶³ Oroszország Szaúd-Arábia után a második legjelentősebb kőolajexportőr a világon.²⁶⁴

²⁵⁸ Sagers (2006b): p. 543.

²⁵⁹ The Moscow Times (2007/).

²⁶⁰ Rosznyefty (web13).

²⁶¹ Gabrielyants *et al.* (2004).

²⁶² Bank Rosszii (web).

²⁶³ Transznyefty (2007b).

²⁶⁴ EIA (web5).

25. táblázat

A nyersolaj, az olajtermékek és a földgáz súlya az orosz áruexportban – a fizetési mérleg szerint

	Nyersolaj		Olajtermékek		Földgáz		Áruexport	
	M USD	%	M USD	%	M USD	%	M USD	%
1992	10 232	19,8	4 990	9,7	8 757	16,9	51 681	100,0
1993	10 268	17,5	4 117	7,0	9 591	16,4	58 608	100,0
1994	10 476	15,5	4 139	6,1	10 591	15,7	67 379	100,0
1995	13 323	16,2	5 025	6,1	12 122	14,7	82 419	100,0
1996	15 906	17,7	7 506	8,4	14 683	16,4	89 685	100,0
1997	14 808	17,0	7 252	8,3	16 414	18,9	86 895	100,0
1998	10 255	13,8	4 252	5,7	13 432	18,0	74 444	100,0
1999	14 158	18,7	5 448	7,2	11 352	15,0	75 551	100,0
2000	25 272	24,1	10 919	10,4	16 644	15,8	105 033	100,0
2001	24 990	24,5	9 374	9,2	17 770	17,4	101 884	100,0
2002	29 113	27,1	11 253	10,5	15 897	14,8	107 301	100,0
2003	39 679	29,2	14 060	10,3	19 981	14,7	135 929	100,0
2004	59 045	32,2	19 269	10,5	21 853	11,9	183 207	100,0
2005	83 438	34,2	33 807	13,9	31 671	13,0	243 798	100,0
2006	102 283	33,7	44 672	14,7	43 806	14,4	303 926	100,0

Forrás: Bank Rosszii (web), és saját számítások.

A csővezetékes nyersolajexport jelenleg Európát a Finn-öböl (Primorszk) és a Fekete-tenger felől (az orosz Novorosszijszk és Tuapszé, valamint az ukrán Odessza), továbbá a „kontinensen” keresztül (Barátság kőolajvezeték) éri el. (A Transznyefty szállít olajat Azerbajdzsánból, Kazahsztánból és Törökmenisztánból is.)

5. ábra
A Transznyefty és a „közei külföld” szállítóvezeték-hálózata

Forrás: <http://www.eia.doe.gov/emeu/cabs/Russia/images/772861%20%5bConverted%5d.pdf>

A belorusz–orosz határt három ponton lépik át a szállítóvezetékek: Brjanszk megyéből (az unyecsai csomóponttól a Szamara felől jövő Barátság kőolajvezeték) két helyen, valamint Pszkov megyéből (Nyeveltől).

* Unyecsától – nyugati irányban – a fehérorosz Mazir felé két párhuzamos szállítóvezeték fut (81 millió tonnás éves összkapacitással). A maziri finomító közelében azután megtörténik a „kettéágazás”. Két paralel cső (20 M t kap.) megy Ukrajnába (a Barátság déli ága: a Mazir–Brodi útvonal), s szintén két vezeték (50 M t kap.) Lengyelországba (a Barátság északi ága: a Mazir–Adamowo-Zastawa vonal), majd Plocktól egy szál halad Németországba. Az ukrán olajszállító rendszer két részből áll, az egyik az ország keleti, a másik az északnyugati oldalán működik (utóbbi a Barátság kőolajvezeték déli ága). A két rendszer az Odessza–Brodi kőolajvezeték – egy cső (9 M t kap.) – révén „találkozik”. Ami a keleti rendszert illeti: az orosz–ukrán határt három helyen szelik át a szállítóvezetékek. Az első a Micsurinszk (Oroszország)–Holovasivka (Ukrajna)–Kremencsuk, a második a Szamara–Szuhodolnaja–Velikock (Ukrajna)–Liszicsanszk–Kremencsuk, a harmadik a Liszicsanszkból Tyihoreckbe (Oroszország) menő vonal. Kremencsuk felől délre (Sznyihurivkán át) Herszonba és Odesszába áramlik a nyersolaj. Az Odessza–Brodi olajvezetéken jelenleg a folyásirány megfordításával orosz olajat küldenek Brodiból a fekete-tengeri juzsniji terminálhoz. Lengyelország és

a Baltikum vizsont az Odessza–Brodi kőolajvezeték meghosszabbításával (Płockig, ahonnan kétirányú vezetékes összeköttetés van a balti-tenger-parti Gdańskig) szeretne Kaszpi-tengeri nyersolajhoz jutni – évek óta. A Barátság kőolajvezeték Ukrajnát keresztező déli ága Brodit elhagyva az ukrán határnál – egy vezetéken (7,9 M t kap.) – Magyarországra (Barátság II.), illetve – két csövön (20 M t kap.) – Szlovákiába (Barátság I.) veszi az útját. Az utóbbi két csővezeték egészen Bucsányig (Bučany) fut együtt, ahonnan egy csőszál északnyugat felé, Csehországba vezet, egy pedig Pozsonyba. Még Bucsány előtt, Ipolyságnál (Šahy) van a leágazás – egy cső (3,5 M t kap.) – Magyarországra: a két irányban üzemeltethető vezetékek jelenleg készletkiegyenlítő, illetve -cserélő szereppel bír a pozsonyi és a százhalombattai finomítók között.²⁶⁵

- * A másik, Unyecsából (a Barátságból) jövő vonal – két párhuzamos csővel (14,9 M t kap.) – a fehéroroszországi Polackba tart.
- * Szintén Polackba igyekszik a harmadik vonal (egy cső): a Jaroszlavl–Nyevel–Polack szakaszon át (31 M t kap.).

Polackból két vezetékek megy a balti államokba (28 M t kap.). 2006-ig a nyersolaj egyrészt a litvániai „Mažeikių Nafta” Mažeikiában lévő finomítójába és a butingei terminálhoz áramlott, míg a lettországi Ventspils 2002 végéig számíthatott az orosz szállításokra.²⁶⁶

Belarusz, amelynek komoly (alku)pozíciót nyújt tranzitszerepe, az olajfinomítás révén is jelentős haszonélvező. Fehéroroszország nyersolajat importál Oroszországból, amelyet a két nagy olajfinomítóban – a navapolackiban és a maziriben – feldolgoz, majd exportál. 2006/2007 fordulójáig ezt a tranzakciót kivételezett helyzetben bonyolíthatta le: a vámunió – amely papíron 1995-ben jött létre – miatt az orosz nyersolajra Oroszország nem alkalmazott exportvámot, a Belaruszban finomított, majd továbbexportált termékek után kiszabott vámbevételből pedig Minszk nem juttatott Moszkvának, annak ellenére, hogy elvileg részesülnie kellett volna ebből az összegből.

Minekután a felek nem tudtak megegyezni az osztozkodás módjában, Oroszország – egy 2006. decemberi rendelkezésnek megfelelően – 2007. január 1-jétől (az akkor aktuális) 180,7 dolláros exportvámot vetett ki a Belaruszba irányuló kőolajexportra. Belarusz válaszul 2007 első hetében 45 dolláros tranzitvámot vezetett be az országon áthaladó, Európába kerülő szállítmányra. Mivel pedig Oroszország nem volt hajlandó fizetni, Belarusz megcsapolta a tranzitolajat. Oroszország emiatt 2007. január 8-án – *vis maiorra* hivatkozva – elzárta a Barátság kőolajvezetékét. A háromnapos szállítási kimaradást követő megállapodás értelmében Belarusz lemondott a tranzitvámról, míg Oroszország egy kisebb exportvámot rótt ki a finomításra szánt nyersolajra (amelynek mértéke 2007-ben a nyersolaj mindenkor aktuális exportvámjának 29,3%-a, vagyis 2007 januárjára 53 dollár volt); a reexport esetében maradt a teljes összeg (2007 januárjára 180,7 dollár). A Belaruszban finomított olajtermékek kiviteli vámjából a jövőben Oroszország fokozatosan növekvő mértékben – 2007-ben 70, 2008-ban 80, 2009-ben 85 százalékkal – fog részesedni.²⁶⁷

²⁶⁵ Dacher Alois Zoltán tájékoztatása alapján.

²⁶⁶ Energy Charter (2007a): pp. 19–25.

²⁶⁷ Weiner (2007b): p. 157., illetve a közreadott tanulmánynál bővebb kézirat.

A Szovjetunió felbomlása után, amíg a Balti Vezetékrendszer nem épült meg, a novorosszijszki volt az egyetlen nagy oroszországi tengeri terminál. A Tyiman-Pecsora régió kőolaját Primorszkba szállító vezetékrendszer (60 M t kap.) a Jaroszlavl–Kirisi (két cső), a Kirisi–Primorszk (egy cső) és a Palkino–Primorszk (egy cső) szakaszokból áll.

Mielőtt elkészült volna a primorszki terminál – Novorosszijszk után – a *lettországi Ventspils* volt a második legjelentősebb exportkikötője az orosz nyersolajnak. A Balti Vezetékrendszer végén lévő primorszki terminál 2001 decemberében kezdte meg működését 12 millió tonnás éves kapacitással, amely az erőviszonyok átrendeződését hozta.

Míg 2001-ben Oroszországból csaknem 15 millió tonna nyersolaj érkezett Ventspilsbe, 2002-ben kevesebb mint 7,5 millió. A valódi törés azonban 2003 elején következett be, amikor az oroszországi olajvezeték-hálózatot ellenőrző állami vállalat, a Transznyefty technikai okokra hivatkozva leállította a csővezetékes nyersolajszállításokat Ventspilsbe. A Ventspils Nafta (illetve a konszern illetékes része: a *Ventspils nafta termināls SIA*) ebben az évben összesen (!) csupán 3,3, 2004-ben 2 millió tonna nyersolajat fogadott. (Emellett természetesen kőolajtermékeket is továbbítottak.)²⁶⁸

Egyes elemzők szerint a Transznyefty a ventspils-i olajterminál megszerzése érdekében állította le a nyersolajszállítást a lett kikötőbe. A kormány 2003-ra tervezte 42,68 százalékos részesedésének magánkézbe adását. A 2003. évi lépés a 2002-es esztendőt követő módszeres ellehetetlenítés (a szállítások mérséklése) záróakordja volt. A Transznyefty célja kézenfekvő volt: előbb csődbe vinni a kikötőt, majd nyomott áron megvásárolni – véli *Socor*. Mindez a tél közepén történt, amikor Ventspils helyét az újonnan felépített primorszki, valamint a (hidegebb hónapokban nem ritkán viharos) novorosszijszki kikötő vehette – volna – át. (A ventspils-i kikötő fagymentes, szemben a primorszkival, amelyet jég borít 5 hónapon át, így jégtörőket igényel.) Az orosz olajcégek így – a költségesebb – vasúton voltak kénytelenek (illetve próbálhattak) a csővezeték-hálózatban helyet nem kapó mennyiséget elszállítani.²⁶⁹

A Litvániába irányuló orosz vezetékes nyersolajszállítások a „Barátság”-on 2006. július végén álltak le csőszérülés miatt,²⁷⁰ nem sokkal azután, hogy nyilvánvalóvá vált: a litvániai *Mažeikių Nafta* orosz jelentkező helyett a lengyel PKN Orlen kezébe kerül. Az olajexportot az orosz fél azóta sem indította újra.²⁷¹

Bár az *Interfax* egy évvel az esetet követően, 2007 júliusában – meg nem nevezett vállalati illetékesre hivatkozva – arról tudósított, hogy a kőolajvezeték sérülését kijavították, s így a Litvániába tartó export megújíthatóvá válik,²⁷² az orosz ipari és energetikai minisztériumnak az ügyben kompetens ügynöksége 2007 szeptemberében azon álláspontját ismertette, miszerint a Transznyeftynek legalább (további) 18 hónapra van szüksége ahhoz, hogy elhárítsák a

²⁶⁸ Nyefti i Kapital (web2).

²⁶⁹ Socor (2003), Zaslavsky (2003), RZD Partner Business Magazine (2004) és Weiner (2006a): p. 10.

²⁷⁰ Az Unyecsza–Polack szakaszon, még orosz területen történt a sérülés.

²⁷¹ Az orosz természeti erőforrások minisztériuma a Brjanszk megyei vezetéksérülést követően arról tájékoztatott, hogy a vezeték kijavítása vagy új szakasz építése akár egy évet is igénybe vehet. A Transznyefty vezetője azt hangsúlyozta, hogy a 30 éves használatra tervezett vezeték immár 42 éves, a csövet pedig ma már tiltólistán lévő anyagokból készítették. Az elkövetkező hónapokban különböző időpontok láttak napvilágot az újbóli ellátás lehetséges időpontjáról. (Népszabadság Online [2006] és Weiner [2007c]: pp. 15–16.)

²⁷² The Moscow Times (2007a).

2006-ban keletkezett hibát (mielőtt megadnák az újbóli üzemeléshez szükséges engedélyt). Ennek megfelelően a Transznyeftyet utasítani fogják, hogy 2007 őszén kezdjék meg a munkálatokat. A Transznyefty szerint viszont lehet, hogy nem nyitják meg többé a vezetékét.²⁷³ A litván elnök arra számít, hogy ez utóbbi fog bekövetkezni.²⁷⁴

Nem ez volt a Mažeikių Nafta első negatív tapasztalata az orosz féllel. Mint emlékeztetés, miután a Mažeikių Nafta 1997–1999. évi privatizációja során az amerikai Williams Internationalhez került a társaság részvényeinek 33 százaléka, a csalódott LUKoil – amelyet már 1994-ben kategorikusan visszautasítottak, amikor a butingei export/import olajterminál építésében való részvételért cserébe részesedést kívánt szerezni – különféle technikai okokra hivatkozva korlátozta az olajexportot, ezért a finomító számos alkalommal kénytelen volt felfüggeszteni működését, ami tetemes veszteséget okozott a litvániai vállalatnak. A Mažeikių 2001 közepén kötött szállítási szerződést a Jukosszal (így az ellátási problémák megoldódni látszottak, de a veszteségtermelés tovább folyt), majd a Jukosz 2002-ben két lépésben jutott a részvények 53,7 százalékához.²⁷⁵

Lettország és Litvánia után a harmadik balti államot, Észtországot is érintette a közelmúltban az orosz *energetikai diplomácia*; Németországban a LUKoil élt – tisztán gazdasági érdekből – a szállítások csökkentésével 2007 nyarán.

²⁷³ Reuters (2007f).

²⁷⁴ Reuters (2007h).

²⁷⁵ Zashev (2004): pp. 12–16., Alexander's Gas & Oil Connections (2003) és Weiner (2006a): p. 11.

Az észtországi energetikai diplomácia

Oroszország 2007. május elején leállította az Észtországon áthaladó kőolajtermék- és széntranzitot. Bár az orosz állami vasúttársaság a kőolajtermékek esetében vasúti karbantartási munkákkal, a szénnél pedig – május hónapra – vagonhiánnyal indokolta a lépést, minden valószínűség szerint Észtország egyszerűen a Tallinn belvárosában lévő szovjet emlékmű és sírkert áthelyezésével vívta ki Moszkva haragját. Addig Oroszország olajtermékexportjának negyede – évi 25 millió tonna – haladt át Észtországon, de fontos tranzitútvonala a szénnek, a fémeknek, a faárúnak és a vegyi termékeknek is. A korlátozás tíz napig élt.

A következő korlátozásig csupán júliusig kellett várni. Orosz ipari és kereskedelmi források szerint miután kiújultak a politikai feszültségek, az orosz államvasút utasította az exportőröket, hogy felezzék meg az olajtermékek, a fémek és a szén Észtországon keresztüli szállítását.²⁷⁶

A májusi leállás a kőolajtermékek közül a gázolaj és a benzin tranzitját érintette, míg a júliusi nem hivatalos korlátozás a fűtőolajét. Utóbbi két hetet élt.

2007 júliusában Igor Levityin orosz közlekedési miniszter közölte: Oroszország azt tervezi, hogy teljes kőolajtermék-exportját a saját kikötőin keresztül bonyolítsa le. Elmondása szerint a közelmúltbeli észtországi exportvisszaesés egyik oka az, hogy a Szentpétervár melletti új orosz kikötők növelték kapacitásukat, ezért már nem kifizetődő Észtországon át szállítani. Jóllehet – a miniszter nem tagadta – a politika is szerepet játszott. Levityin az interjúban aláhúzta: nem lesz minden teheráru a saját kikötőkbe terelve (olyan 20 százaléknyi, 200–250 millió tonnányi rakomány az ukrán és a balti kikötőkbe fog menni), de az olajtermékeket stratégiai anyagoknak tekintik, amelyeket csak az orosz kikötőkbe fognak szállítani.²⁷⁷

A LUKoil németországi vitája

2007 nyarán a LUKoil egy hónapon át harmadával csökkentette a Németországba menő kőolajexportot. A LUKoil nyomásgyakorlásának célja az volt, hogy a jövőben közvetlenül – egyedileg – tudjon a finomítókkal szerződni, ne csak a Sunimex Handels-GmbH-n, a németországi finomítóba irányuló orosz nyersolaj importját lebonyolító cégen keresztül. Ez az óhaj nem valósult meg, az importmonopólium viszont belement az áremelésbe.^{278; 279}

A fekete-tengeri orosz kikötőkbe a Tyihoreck–Tuapszé és a Tyihoreck–Novorosszijszk folyosókon vezet a nyersolaj útja. A novorosszijszki terminál (48 M t kap.) az Urals, Tuapszé (5 M t kap.) az Uralsnál jobb minőségű *Siberian Light* típusú²⁸⁰ nyersolajat fogadja. Novorosszijszkból exportálják a Baku–Tyihoreck–Novorosszijszk vezetéken továbbított azeri és az Atirau–Szamara–Tyihoreck–Novorosszijszk relációban menő kazah kőolajat is. (A kelet-ukrán rendszer szintén szállíthat nyersolajat Novorosszijszkba Szamara–Szuhodolnaja–Velikock–Liszicsanszk–Tyihoreck vonalon, ám erre nincs Oroszországnak szüksége, miután megépült az Ukrajnát elkerülő Szuhodolnaja–Rogyionovszkaja alternatív szál.²⁸¹)

A Baku–Tyihoreck–Novorosszijszk olajvezeték (7 M t kap.) útvonala ma már Mahacskalán (Dagesztán) keresztül vezet, kikerüli Csecsenföldet. A Mahacskala–Novorosszijszk szakaszt

²⁷⁶ Az orosz államvasút 2007 júniusában közölte, hogy a szokásos napi 1500-ról 980-ra csökkenti az észt exportútvonalon futó vasúti kocsik számát. Az orosz vasúttársaság azt kérte az olajtermék-exportőröktől, hogy keressenek alternatív kikötőket Litvániában és Lettországon; a faanyagnál Finnországon, a szénnél pedig Ukrajnán és az oroszországi Uszty-Lugán keresztüli szállításra kért fel. (Zhdannikov – Doroshev [2007])

²⁷⁷ Zhdannikov (2007b), Zhdannikov–Doroshev (2007), The Moscow Times (2007b és 2007e).

²⁷⁸ Zhdannikov–Heller (2007), Napi Online (2007), Reuters (2007d) és Zhdannikov (2007c).

²⁷⁹ A szállítások visszafogása mögött húzódó lehetséges magyarázatokról lásd Socor (2007b).

²⁸⁰ Energy Intelligence Group (web).

²⁸¹ IEA (2006): pp. 231–232.

26. táblázat
Az orosz olajexport 2006-ban
(ezer hordó/nap)

Novorosszijszk	768
Más fekete-tengeri	217
Primorszk	1255
Barátság kőolajvezeték	1261
Németország	437
Lengyelország	466
Magyarország	136
Csehország	104
Szlovákia	118
Litvánia	158
<i>Fentiek együtt</i>	<i>3660</i>
Nem Transznyefty, tengeri	170
Kína (vasúton)	178
Murmanszk (vasúton)	47
Egyéb nem Transznyefty, vasúti	47
Kaszipi Csővezeték-konzorcium (CPC/KTK)	53
<i>Teljes nyersolajexport</i>	<i>4155</i>

Forrás: *Nefte Compass* (Energy Intelligence), 2007. január 18.

Idézi: EIA (2007c).

türkmén és kazah olaj
tranzitálására használják.
Mahacskalába (Kaszipi-
tengeri kikötőváros)
tankerekben érkezik a
nyersolaj.

A Transznyeftyen kívüli
*Kaszipi Csővezeték-
konzorcium* (angol rövidí-
tése: CPC, az orosz: KTK)
csőrendszere 2003-tól mű-
ködik (az első fázisban
28,2 millió tonnás éves
kapacitással), s a nyugat-
kazahsztáni tengizi mező-
ről – Tyihorecket délen elkerülve
– szállít olajat
Novorosszijszkba.^{282; 283} A
CPC/KTK saját olajtípusa a *CPC*

Blend.²⁸⁴

Az Oroszországot elkerülő 1768 kilométeres *Baku* (Azerbajdzsán)–*Tbiliszi* (Grúzia)–*Ceyhan* (Törökország) *kőolajvezeték*ből (50 M t kap.) 2006. május végén érkezett meg az első szállítmány. 2007 szeptemberében az azeri állami olajtársaság közölte, hogy terveik szerint 2008-ban jóval kevesebb olajat továbbítanak az oroszországi tranzit igénybevételével: a 2006-os 4 millió tonna helyett körülbelül egymilliót. 2007. január–augusztusban 1,5 millió tonna nyersolajat szállítottak Oroszország területén keresztül.²⁸⁵ (Az 1999-től üzemelő *Baku–Szupsza* [Grúzia] kőolajvezetékét [5 M t kap.] 2006 októberében tíznapos karbantartásra bezárták, s azóta sem nyitották meg.²⁸⁶)

Az alábbi táblázatok és ábrák részletesen szemléltetik, hogy az orosz *nyersolaj*kivitel milyen *szállítási infrastruktúrák* igénybevételével és milyen irányokban bonyolódott le a 2000-es években. Jól látható a Transznyeftyen kívüli szállítások 2004–2006-os csökkenése, és hogy a

²⁸² A vezetékbe 2004 novembere óta orosz nyersolajat is juttatnak a kropotkini szivattyúállomásnál (Krasznodar vidék). Ide Tyihoreckből – a CPC/KTK és a Transznyefty hálózata közötti csővezetékes kapcsolat híján – vasúton érkezik a szállítmány. A CPC/KTK fele részt – orosz (24%), kazah (19%) és ománi (7%) – kormányzati kézben van, fele részt magántársaságok – a Chevron Caspian Pipeline Consortium Company (15%), a LUKARCO B.V. (12,5%), a Rosneft-Shell Caspian Ventures Limited (7,5%), a Mobil Caspian Pipeline Company (7,5%), az Agip International (N.A.) N.V. (2%), a BG Overseas Holding Limited (2%), a Kazakhstan Pipeline Ventures LLC (1,75%), illetve az Oryx Caspian Pipeline LLC (1,75%) – tulajdonolják. (CPC/KTK [web2])

²⁸³ Transznyefty (web2), CPC/KTK (web1), Rosznyeftyegasztrój (web) és Mikhailov (2002).

²⁸⁴ Chevron (web).

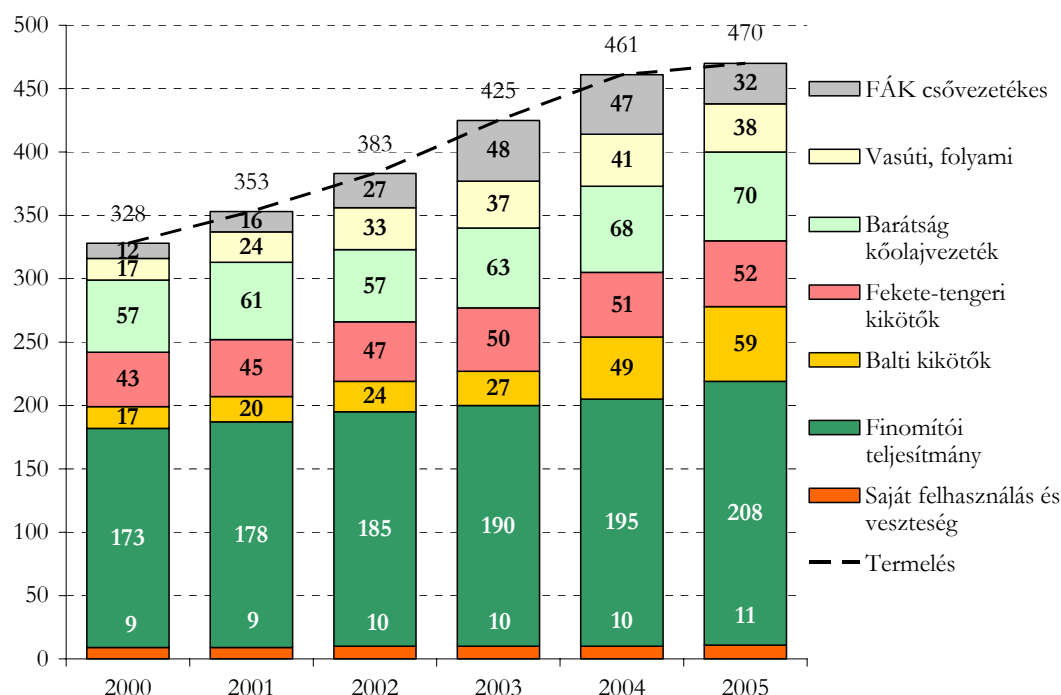
²⁸⁵ The Moscow Times (2007p).

²⁸⁶ Reuters (2007a), CENN (2007) és ABC.az (2007).

csővezetékes export 2006-ban a 2005-ös szinten volt. Szintén látványos a finomítói teljesítmény 2005–2006-os növekedése.

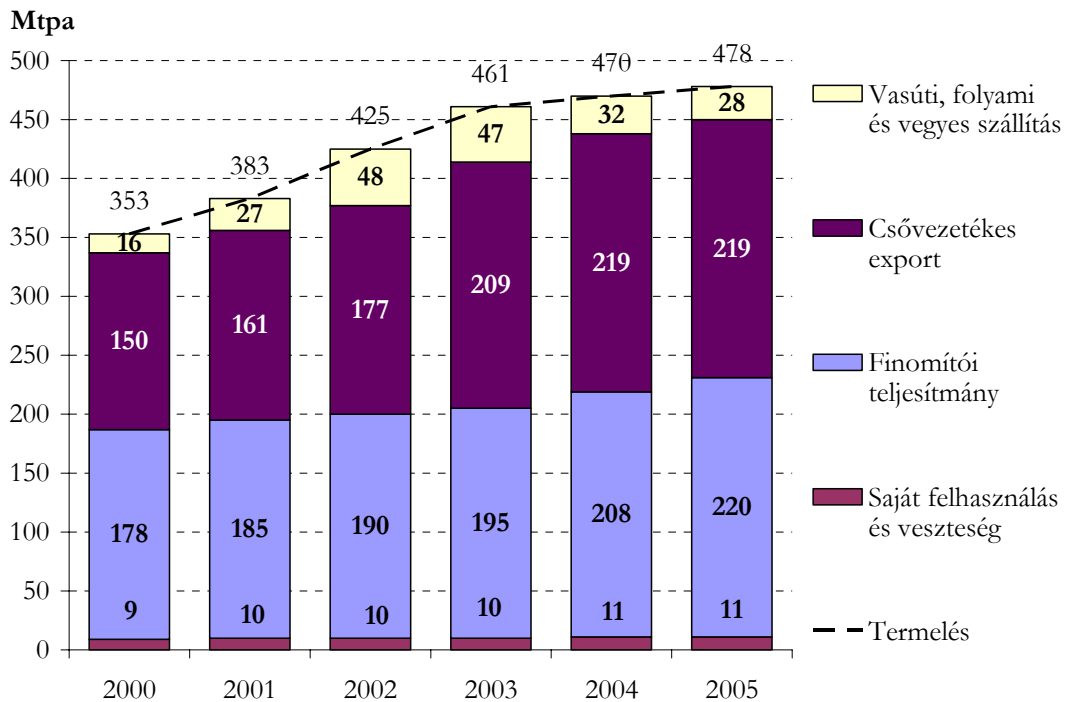
A vezetékes kivitelben a „Barátság” nagyjából 63 millió tonnás teljesítménye (a FÁK-on és a balti országokon kívüli export!) 2006-ban kevésbé haladta meg a 2001 vége óta nulláról felfuttatott primorszkiét (62 M t). A fekete-tengeri kikötőkből 49 millió tonna nyersolajat exportáltak 2006-ban.

6. ábra
Az orosz olajexport csatornáit, 2000–2005
(millió tonna/év)

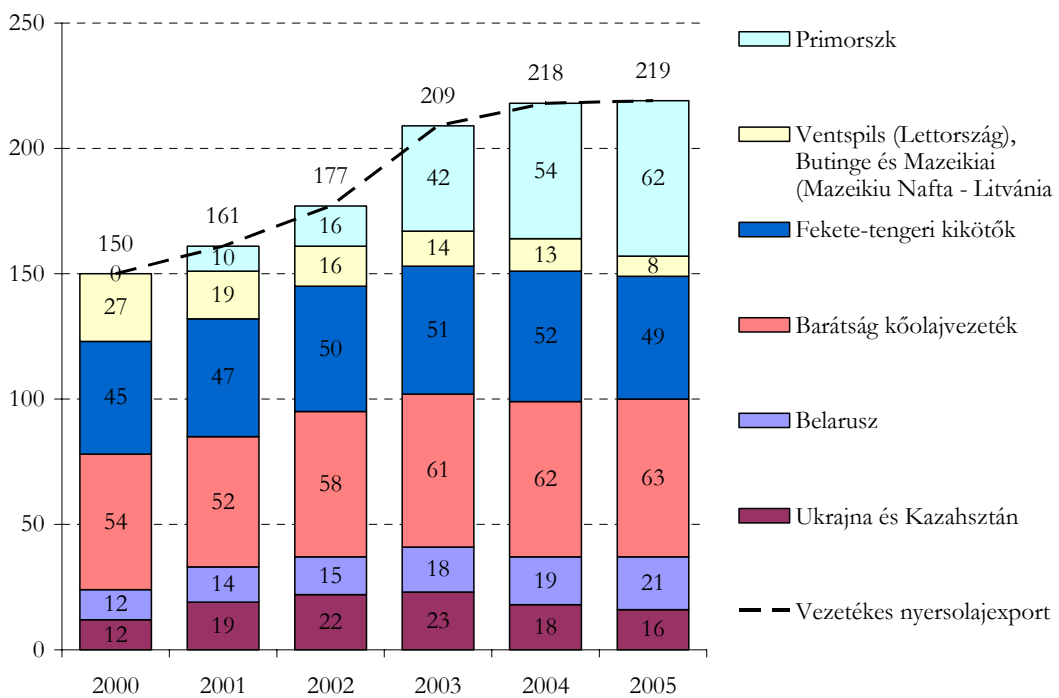
Forrás: Petromarket. Idézi: Considine (2006): p. 2.

7. ábra
Az orosz olajexport csatornái, 2001–2006
(millió tonna/év)

Forrás: Petromarket. Idézi: Nickolov (2007): p. 16.

8. ábra
A vezetékes nyersolajexport alakulása, 2001–2006
(millió tonna/év)

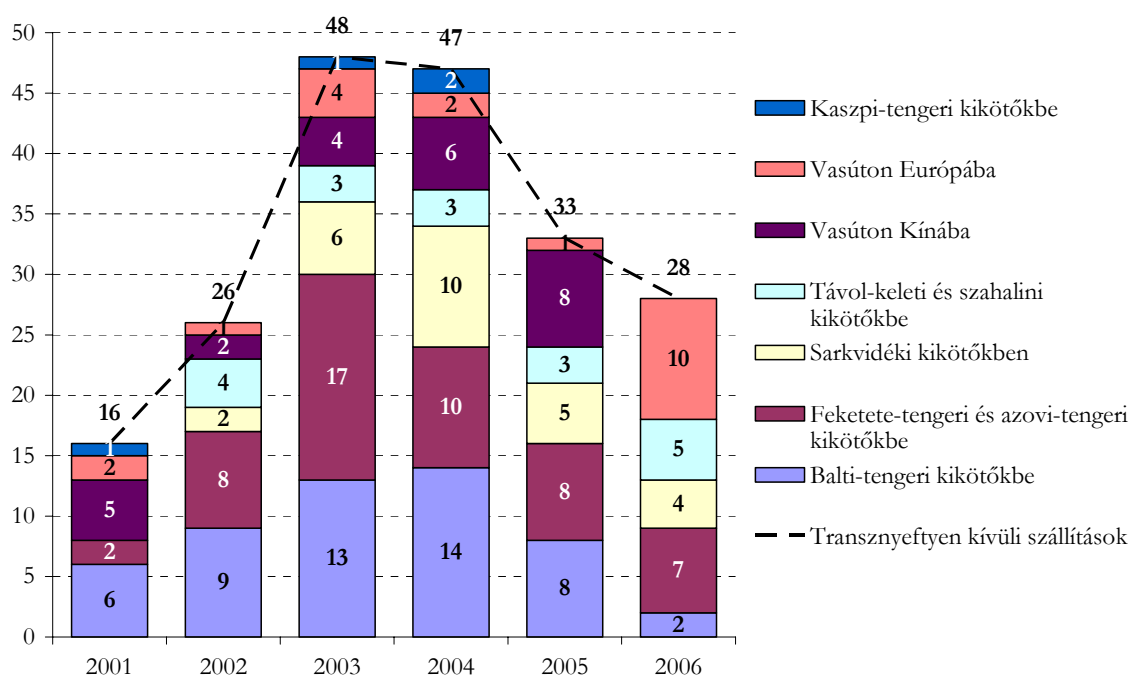

Forrás: Petromarket. Idézi: Nickolov (2007): p. 18.

Ha az olajtársaságnak nem áll rendelkezésére megfelelő vezetékes kapacitás (a nyersolaj vagy a finomított olajtermékek továbbítására), lehetősége van más szállítási módokat is igénybe vennie. Ilyen a vasút vagy a folyami szállítás, bár ezek jóval költségesebb módok. Ennek ellenére a Transznyefty hálózatán kívül exportált nyersolajmennyiség az 1995-ös 0,2 millió tonnával szemben 2004-ben 44,4 millió tonnát ért el, amely a FÁK-on túli teljes orosz nyersolajkivitel 21,3 százalékának felelt meg. 2005-ben viszont a Transznyefty szolgáltatásait elkerülő kőolajkivitel számottevően, 29,6 millió tonnára esett vissza.²⁸⁷

Putyin elnök kérése – miszerint a nagyobb hozzáadott érték érdekében az olajvállalatoknak növelniük kell az olajfinomítást, nem pedig egyszerűen exportálniuk a kibányászott kőolajat – meghallgatásra talált: a nyersolajexportot terhelő adó mértéke a finomítás felé fordította a társaságokat. Miközben 2005-ben az olajexport (a FÁK-ba és azon túl egyaránt) 2 százalékkal zsugorodott, az olajtermékek kivitele – 5,7 százalékkal csökkenő FÁK-szállítások mellett – 17,4 százalékkal nőtt.²⁸⁸

9. ábra
A Transznyeftyen kívüli olajszállítások, 2001–2006
(M tonna)

Forrás: Petromarket és TNK–BP. *Idézi:* Nickolov (2007): p. 19.

Ami eddig példátlan volt, 2005 végén bekövetkezett. 2005 novemberében összesen 1,35 millió tonna szabad kapacitás jelent meg olyan fő – az olajtársaságok számára legvonzóbb – irányokban, mint Primorszk (200 ezer tonna), Novorosszijszk (250 ezer tonna), Odessza (600 ezer tonna) vagy Juzsnij (300 ezer tonna).²⁸⁹ 2007 júniusában 1,4 millió tonna szabad hely volt

²⁸⁷ Sagers (2006a): pp. 316–317.

²⁸⁸ IET (2007a): p. 313..

²⁸⁹ Az adatok egy hónapra vonatkoznak. (Nyefity i Kapital [2005])

a rendszerben: Primorszk felé 600, Novorosszijszkba 300, Lengyelország és Németország irányában összesen 500 ezer tonna!²⁹⁰

9) Vezetékprojektek²⁹¹

Burgasz–Alexandrúpoli

A Burgasz–Alexandrúpoli kőolajvezeték a bulgáriai Burgasz kikötőjéből a Boszporuszt és a Dardanellákat kikerülve fog a görögországi partig orosz nyersolajat eljuttatni. A transzbalkáni vezeték kivitelezését 950 millió euróra (1,29 milliárd dollár) teszik. Az aláírási ceremóniára 2007 márciusában került sor.²⁹²

A tervek szerint a 285 kilométeres vezeték évi 35 millió tonna (napi 700 ezer hordó) nyersolajat fog szállítani, később 50 millió tonnát. A nemzetközi projektvállalkozásban a Rosznyefty, a Gazprom Nyefty és a Transznyefty konzorciuma (ООО „Трубопроводный консорциум «Бургас–Александрополис»”) 51 százalékkal részesedhet, míg 24,5–24,5 százalék kerül a bolgár és a görög partnerek kezébe. A bolgár oldalon a részesedés a „Техноэкспортобщество” EAD és a „Булгари Газ Холдинг” EAD 50–50 százalékos tulajdoni arányú konzorciumaé („Проектна компания нефтепровода Бургас–Александрополис – BG” AD), a görögöknél 23,5 százalék a „Helpe S.A.–Thraci S.A.” közös vállalaté, 1 százalék a görög kormányzaté.^{293; 294}

Kelet-Szibéria–Csendes-óceán (VSZTO)

A keleti irányú csővezetékes olajexport, illetve exportdiverzifikáció megvalósítását szolgálja a Transznyefty óriásprojektje, a Kelet-Szibéria–Csendes-óceán kőolajvezeték. A vonal két szakaszból áll majd: az első a Tajset (Irkutszk megye)–Uszty-Kut–Lenszk–Andan–Tinda–Szkovorogyino (Amur megye), a második a Szkovorogyino–Kozmino (Nagy Péter-öböl, Japán-tenger). (Mint emlékeztet, a Jukosz a Bajkált délről elkerülő Kínába haladó kőolajvezetéket álmódott meg.²⁹⁵) A projekt első fázisában épül meg az első szakasz (30 millió tonnás kapacitással), valamint a kozminói terminál (30 M t. kap.). A második fázisban fektetik le a második szakaszt (50 M t. kap.) – a habarovszki és komszomolszki finomítókhoz is építenek leágazást

²⁹⁰ Transznyefty (2007g).

²⁹¹ Térképek (vezetékek, vezetékprojektek): *Transznyefty* (web1), *Mažeikių Nafta* (web), *EIA* (2007b), *Ventspils Nafta* (web), *Minina* (2007), *Mikhailov* (2002), *Poussenkova* (2007) és *CERA* (2007).

²⁹² Kommerszant (2007b).

²⁹³ Transznyefty (2007i).

²⁹⁴ 2007 júniusában és augusztusában olyan bolgár sajtójelentések voltak olvashatók, melyek szerint Oroszország azon van, hogy megszerezze a bolgár és a görög hányadot a megalapításra váró – az olajvezeték felett diszponáló – nemzetközi projektársaságban; a nyomásgyakorlás céljából pedig új feltételeket állít. A bolgárok viszont nem szeretnék megválni részesedésüktől. (Reuters [2007c], Southeast European Times [2007] és Novinite.com [2007]) Bulgária 2007 áprilisában azt nyilatkozta, hogy eladná részesedését vagy annak bizonyos hányadát olyan nagy olajtársaságoknak, mint a kazah állami olaj- és gázipari vállalat, a KazMunajGaz vagy az amerikai Chevron. Korábban a kazah energetikai miniszter elmondta: vásárolna a 49 százalékos bolgár–görög részesedésből. (Reuters [2007b])

²⁹⁵ Milov et al. (2006): p. 297. és Sagers (2006a): p. 524.

–, továbbá az első szakasz kapacitását 80 millió tonnára növelik.²⁹⁶ 2007 júliusában a Transznyefty tudatta, hogy a 2757 kilométeres első szakaszból ezer kilométer elkészült: a Tajset–Uszty-Kut és a Tinda–Szkovorogyino rész.²⁹⁷

Szemjon Vajnstok, a Transznyefty elnöke (aki 2007 októberében távozott a posztjáról) egy 2007. júliusi kormányülésen elmondta, azon vannak, hogy 2008-ban befejezzék az első – Tajsettől Szkovorogyinóig vezető – szakaszt, míg a második szakasz kiépítésére az ipari és energetikai minisztérium miniszterhelyettese, Andrej Gyementyev szerint, a kelet-szibériai mezők termelésbe vonásának függvényében, 2015–2017 előtt várhatóan nem kerül sor.

A kormány azt várja, hogy az olajtársaságok 2015-re képesek lesznek évi 40 millió tonna nyersolajat termelni a régióban. Ugyanakkor a VSZTO második szakaszát 50 millió tonna kapacitására tervezték. A miniszterhelyettes elmondta: Oroszország az ázsiai–csendes-óceáni piac 6 százalékát láthatja el a csővezetéken át.²⁹⁸

A Rosznyedra prognózisában a kelet-szibériai olajtermelés 2015-re eléri az évi 36 millió tonnát, míg 2020-ra nem kevesebb, mint 50 millió tonna nyersolajat kell kibányászni a térségben.²⁹⁹

A Jakutföldön áthaladó olajvezeték a térség mezőfejlesztése és a gazdaságos termelés szempontjából alapvető fontosságú.³⁰⁰ Így a Szaha Köztársaságban az olajbányászat 2020-ra elérheti a 10–12 millió tonnát.³⁰¹ Az első szakaszt teljesen meg tudják majd tölteni a kelet-szibériai mezőkről. Nem lesz szükség nyugat-szibériai nyersolajra, vagyis Oroszország, Vajnstok tájékoztatása alapján, nem fogja csökkenteni az Európába haladó exportot.³⁰² Vajnstok 2007 nyarán azzal dicsekedett, hogy 2009-re 29,8, 2010-re 33, 2011-re pedig már 38,3 millió tonnás igénybejelentés érkezett, vagyis 2010–2011-re az igény meghaladja az első szakasz kapacitását.³⁰³ 2009-re körülbelül 2 millió tonna kőolajat terveznek a Verhnyecsonszkoje mezőről (Irkutszk megye; TNK–BP, Rosznyefty és Kelet-szibériai Gáztársaság), 700–800 ezer tonnát a Duliszminszkről (Irkutszk megye; Urals Energy), több mint 2 milliót a Talakanról (Szaha Köztársaság; Szurgutnyeftyegaz) és 25 milliót a Vankorról (Krasznajarszk vidék; Rosznyefty) a VSZTO-ba táplálni.^{304; 305}

Meglátásom szerint viszont a fenti négy mezőről irreális 2009-re 29,8 millió tonnát várni:³⁰⁶ elképzelhetetlen, hogy 2009-re a Vankorról 25 millió tonna nyersolaj érkezzen!³⁰⁷ Az EIA úgy

²⁹⁶ Eurasia Economic Report (2007).

²⁹⁷ Transznyefty (2007f).

²⁹⁸ Medetsky (2007a).

²⁹⁹ Vosztocsnij nyeftyeprovod (2007b).

³⁰⁰ A VSZTO szempontjából is kiemelendő mezők a Szrednyebotuobinszkoje és a Csajangyinszkoje. (Wehbe–Maggs [2007]: p. 322.)

³⁰¹ Írja a *Transznyefty* (2007f).

³⁰² Medetsky (2007a) és Transznyefty (2007f).

³⁰³ Vosztocsnij nyeftyeprovod (2007a).

³⁰⁴ Transznyefty (2007f).

³⁰⁵ További jelentős kelet-szibériai olajmezők még a Jurubcseno-Tohomszkoje (korábban Evenki Autonóm Körzet, ma Krasznajarszk vidék; Rosznyefty, előtte Jukosz) és a Kujumbinszkoje (korábban Evenki Autonóm Körzet, ma Krasznajarszk vidék; Szlavnyefty). (Minina [2007]: p. 60.)

³⁰⁶ Vö. a CERA fentebb idézett 2010-re szóló kelet-szibériai előrejelzésével.

³⁰⁷ 2009-ben biztosan 10 millió tonna alatt lesz az olajtermelés a Vankoron.

véli, hogy 2011 körülre a Verhnyecsonszkoje, a Talakan és a Vankor mezőről feltölthető a VSZTO első szakasza. Az EIA itt a *Degolyer & McNaughton* előrejelzésére hivatkozik, amely szerint a Vankorról 2010-re akár napi 270 ezer hordós mennyiség (ez durván évi 13,5 millió tonnának felel meg) érkezhethet.³⁰⁸

Az eredetileg 6 milliárd dollárra kalkulált, 2007 végén már 12 milliárd dollár feletti költségvetésűnek mondott első vezetékszakra vonatkozó tarifát még nem állapították meg, de a tervek szerint vagy növelnék a kezdetben szóban forgó – tonnánkénti és 100 kilométerenkénti – 38,80 dollárt, vagy a meglévő vezetékek használatát drágítanák.³⁰⁹ (Egy 2005-ös interjúban Vajnstok 38,80 dolláros tarifát feltételezett a Szkovorogyino és Kína, valamint a Szkovorogyino és a keleti parti terminál közötti szakaszra is.)³¹⁰

Az akkor még gazdaságfejlesztési és kereskedelmi miniszter German Gref 2007 júliusában hangsúlyozta, hogy 50 dollárt meghaladó szállítási díjnál az olajtársaságok már veszítenének az üzleten, hacsak nem eltekintenének az ásványkincs-kitermelési adótól.³¹¹

Bár az eredeti tervekben az állt, hogy az első fázisban Szkovorogyinóból az összes olaj Kínába kerül, valószínűleg 15 millió tonna megy Kínába és ugyanennyi – vasúttal – Kozminóba.³¹² (Vajnstok egy 2007. márciusi interjúban elmondta, hogy a Szkovorogyino–Kozmino szakaszra tonnánkénti 25 dollárban állapodtak meg a vasúttársasággal.³¹³) Természetesen a vasútlobbi erősen ellenérdekelt a csővezeték-építésben. A Szkovorogyinótól a kínai határig vezető 70 kilométeres szakasz megépítésének 400 millió dolláros költségét a kínai fél fedezi.³¹⁴ Az elágazás építését 2008-ban kezdik el.³¹⁵

A Balti Vezetékrendszer második ága (BTSZ–2)

Az orosz kormányzat 2007 májusában végső jóváhagyását adta a Balti Vezetékrendszer második ágára (BTSZ–2).³¹⁶ A tervek szerint a belorusz határhoz közeli oroszországi Unyecsánál (Brjanszk megye) térülne el a Barátság vezetéken áramló nyersolaj, s a primorszki terminálba érkezne meg (ahonnan tankhajókon keresztül szállíthatják el), vagyis kikerül(het)né az eddigi tranzitországokat.³¹⁷

A Transznyefty szerint a vezeték 18 hónap alatt kivitelezhető. A megépítés költsége 2–2,5 milliárd dollárra rúghat. A BTSZ–2 kapacitása perspektivikusan évi 50 millió tonna (50 millió tonna \approx 370 millió hordó) lesz.³¹⁸ A Balti Vezetékrendszer jelenlegi kapacitása 75 millió tonna. (A BTSZ kapacitása a 2001. decemberi 12 millió tonnáról 2006 áprilisára 65, majd novemberé-

³⁰⁸ EIA (2007c).

³⁰⁹ Medetsky (2007a), RIA Novosztji (2007d) és The Moscow Times (2007f).

³¹⁰ Nyefty i Kapital (2005).

³¹¹ Medetsky (2007a) és RIA Novosztji (2007d).

³¹² Uo.

³¹³ Rebrov (2007).

³¹⁴ Demyanenko (2006).

³¹⁵ Transznyefty (2007e).

³¹⁶ RIA Novosztji (2007b).

³¹⁷ Kárpátinfo.net (2007).

³¹⁸ A tervek szerint 50 millió tonna lesz, de a Transznyefty korábban azt közölte, hogy nem zárják ki a kapacitás 75 millió tonnára történő emelését. (Gudkov–Rebrov [2006])

re 75 millió tonnára nőtt.³¹⁹) Ennek megfelelően Primorszk kapacitását évi 150 millió tonnára (\approx 1,1 milliárd hordó) növelnék. Ez a mennyiség egyaránt háromszorosa a novorosszijszki terminálból történő szállításoknak, illetve a Baku–Ceyhan vezetékek kapacitásának.³²⁰

A Barátság kőolajvezeték évi 75–80 millió tonna (80 millió tonna \approx 590 millió hordó) nyersolajat szállít. A korábbi szintet természetesen csökkenti a Litvániába irányuló csővezetékes export 2006 júliusával való leállása.³²¹

2007 elején Putyin elnök egy sajtótájékoztatón közölte, hogy már utasította a kormányzatot a primorszki olajterminál 50 millió tonnával való bővítésének kidolgozására. Putyin elnök jelezte, hogy az Oroszország által kifizetett évi összesen 4,2 milliárd dolláros tranzitdíj igen eltűzött.³²²

Harjaga–Indiga

Bizonytalanok a kilátások a Transznyefty egy másik projektjét, a 12 millió tonnás éves áteresztő kapacitásúra tervezett *Harjaga–Indiga* cső megépítését illetően. A Barents-tenger partján található Indigába (Nyenec Autonóm Körzet) a Tyiman-Pecsora olajmedencéből (Harjaga olajmező, Nyenec Autonóm Körzet) érkezhette a nyersolaj a 430 kilométeres csövön.³²³

A régió nyersolaja ma döntően a LUKoil tulajdonában lévő 150 kilométeres *Harjaga–Usza* szakaszon át kerül a Balti Vezetékrendszerbe (Usza–Uhta–Jaroszlavl). Egy kisebb, de növekvő mennyiség a Varandey melletti terminálból kerül exportra.³²⁴ A Harjaga olajmezőt (Nyenec Autonóm Körzet) bekapcsoló vezetékek kapacitása 150 millió dolláros beruházás eredményeként 2003-ban 7-ről 12 millió tonnára emelkedett.³²⁵ Szemjon Vajnstok a már idézett 2007. márciusi interjúban aláhúzta, hogy a Harjaga–Usza vezetékek használati díja 15-ször magasabb, mint a Transznyeftyé.³²⁶

A jégmentes és nagyobb tankhajók fogadására alkalmas *Murmanszkba* továbbra is csak vasúton lehet olajat szállítani (Indiga télen befagy, jégtörőket igényel, s sekélyebb is a murmanszki vizeknél).³²⁷ Jóllehet a LUKoil, a Jukosz, a Szibnyefty és a TNK még 2002-ben egy Nyugat-Szibériából Murmanszkba tartó olajvezeték megépítését javasolta, a projekt 2003–2004-ben elakadt.³²⁸ A magánforrásokból épülő vezetékeknek, amelyet legfeljebb évi 80 millió tonna nyersolaj elszállítására méreteztek volna (2002-ben a felek úgy gondolták, hogy 2010-re ekkora hiány lesz az exportinfrastruktúrában), két lehetséges útvonalat adtak meg: a 3600 kilométeres Nyugat-Szibéria–Uhta–Murmanszkot és a 2500 kilométeres Nyugat-Szibéria–Usza–Murmanszkot. A szállítandó olajmennyiség többsége Nyugat-Európába és Észak-Amerikába

³¹⁹ Dementyev (2007).

³²⁰ Socor (2007a).

³²¹ RIA Novosztyi (2007b).

³²² Transznyefty (2007a).

³²³ A Barents-tengeri szállítási lehetőségekről lásd Bambulyak–Frantzen (2007).

³²⁴ BarentsObserver.com (2007a).

³²⁵ Piterisky (2004).

³²⁶ Rebrov (2007).

³²⁷ de Zardain (2005): p. 4.

³²⁸ Milov et al. (2006): p. 295.

ment volna. Azt tervezték, hogy 2004-ben megkezdődhet az építés és 2007-től működőképes is lesz a vezeték. A 2002. novemberi közös sajtótájékoztatón elmondták, hogy a projekt nyitva áll mások előtt is (a külföldieket szintúgy beleértve), és hogy a Szurgutnyeftyegaz nemrég jelezte érdeklődését. Mihail Hodorkovszkij megjegyezte, hogy további elégséges érdeklődő esetén a résztvevők esetleg úgy döntenek, hogy nem egy, hanem két vezetéképítést építenek Murmanszk felé, 120 millió tonnás összkapacitással.³²⁹

Kazahsztán–Kína

Kazahsztán megelőzte Oroszországot a Kínába irányuló csővezetékes kapcsolat kiépítésében: a 2005 végén felavatott *Ataszu–Alasankou kőolajvezeték*en 2006 közepén indult el a kereskedelmi szállítás. 2007 augusztusában Kazahsztán és Kína megegyezett az Ataszu és Alasankou közötti közel ezer kilométeres kazah–kínai – közös tulajdonban lévő – olajvezeték meghosszabbításáról is. A 700 kilométeres újabb szakasszal Kína közvetlen csővezetékes kapcsolatba kerülne a Kaszpi-tengerrel az *Atirau–Kenkijak–Kumkol–Ataszu–Alasankou* útvonalon.³³⁰ (Az orosz nyersolaj az Omszk [Oroszország]–Pavlodár [Kazahsztán] szakaszon keresztül az Ataszu–Alasankou vezetékbe juttatva érkezik Kínába.³³¹) Elemzők szerint a vezetéken évi 5 millió tonna nyersolajat küldhetnek Kínába, később viszont megnégyszerezhetik a kapacitást.³³² A KazMunajGaz elnöke, Uzakbaj Karabalin szerint az olajvezeték meghosszabbítása 2009-re kivitelezhető.

A kazahsztáni olajtermelés jelenleg gyakorlatilag stagnál: 2006-ban 64,8 millió tonnát tett ki (gázkondenzátummal együtt), míg 2007-re 65,3 millió tonna várható (2007 első kilenc hónapjában 49,9 millió tonnát ért el). A 2015-re vonatkozó 150–160 milliós ambiciózus hivatalos előrejelzést Kazahsztán kénytelen volt 120–130 millió tonnára mérsékelni. (A kazah energetikai miniszterhelyettes elmondása szerint 2010-re 75–80, 2015-re pedig 120–130 millió tonnás olajtermelés várható.) A belföldi felhasználás jelenleg 11 millió tonnára rúg, 2015-re 16 milliót várnak.³³³

Az 57 millió tonnás kazah olajexportból 24 millió a Kaszpi Csővezeték-konzorcium rendszerén keresztül áramlik Novorosszijszkba, hogy ott tankerekbe töltsék. További 16 millió tonna jut az *Atirau* (Kazahsztán)–*Szamara* (Oroszország) csővezetékebe. Vasúton Oroszországba 2,8 millió tonna megy. Évi 2,4 millió tonna kondenzátumot szállítanak Orenburgba (Oroszország) feldolgozásra.

Az orosz irányon túl a Kaszpi-tengeri kikötővárosból, Aktauból 9–10 millió tonnát bocsátanak vízre kisebb tankhajókon – főként Bakuba (Azerbajdzsán) és Nekába (Irán). A Bakuba érkező kőolaj vasúton jut el a batumi és kulevi terminálba (Grúzia).

Az Ataszu–Alasankou csővezetékebe 2,2 millió tonna nyersolajat pumpáltak 2006 második félévében, 2007-re 4,5 millió tonna valószínűsíthető. A Kínába irányuló mennyiség azonban a

³²⁹ Jukosz (2002 és web).

³³⁰ BBCHungarian.com (2005), Yermukanov (2006) és The Moscow Times (2007f).

³³¹ TNK–BP (2006) és Rodova (2007).

³³² Golovnina (2007).

³³³ Socor (2007c) és Kioge.kz (2007).

majdani Kenkijak–Kumkol vezetéknek köszönhetően 2010-től évi 20 millió tonnára nőhet.³³⁴ Mivel Kazahsztán olajexportjának nagyja Oroszországon keresztül fut, el kell viselnie az orosz tranzitmonopóliumot. Ezzel a monopolpozícióval került szembe a Mažeikių Naftára pályázó KazMunajGaz 2005-ben, amikor a Transznyefty visszalépett a tranzitmegállapodástól, meggátolva ezzel a KazMunajGazt abban, hogy nyersolajjal lássa el a Mažeikių Naftát.³³⁵ De komoly akadályt jelent az is, hogy – a nagyobb profitra vágyó – Oroszország ellenzi a Kaszpi Csővezeték-konzorcium évi 67 millió tonnára történő bővítését.³³⁶

10. ábra
Kőolajvezetékek és olajtermelő régiók Oroszországban

Forrás: <http://www.eia.doe.gov/emeu/cabs/Russia/images/Russian%20Energy%20at%20a%-20Glance%202007.pdf>

A Baku–Tbiliszi–Ceyhan és az Ataszu–Alasankou kőolajvezetékek megfelelő válaszok a Kaszpi-tengeri, közép-ázsiai diverzifikációt illetően. Transzkaszpi vezetékek azonban a

³³⁴ Socor (2007c).

³³⁵ RIA RosBusinessConsulting (2005).

³³⁶ Schmollinger–Gordon (2007).

Kaspi-tenger jogi helyzetének elhúzódó rendezetlensége miatt egyelőre nem kivitelezhetők.³³⁷

Ami a keleti irányt illeti, a kazah állami olaj- és gázipari vállalat, a KazMunajGaz elnöke, Uzakbaj Karabalin a 2007. augusztusi kazah–kínai elnöki találkozót követően – a pragmatizmusra helyezve a hangsúlyt – úgy fogalmazott: bár Kelet felé erősítenek, ez nem jelenti azt, hogy a nyugati irányban gyengítenének a szálakon.³³⁸

³³⁷ Milov (2006b): pp. 19–20. és Milov (2007e): pp. 6–7.

³³⁸ The Moscow Times (2007f).

10) Finomítóépítés és -bővítés

28. táblázat
Kőolaj-finomítás Oroszországban

	2001	2002	2003	2004	2005	2006
M tonna	178	185	188	194	207	219
Változás (%) [*]		3,9	1,6	3,2	6,7	5,8

^{*} A fenti – kerekített – adatok alapján saját számítások.

Forrás: Szurgutnyeftjegaz (2006 és 2007): p. 15.

Oroszországban 25 kőolaj-finomító üzemel.³³⁹ 2006-ban 219 millió tonna kőolajat dolgoztak fel az oroszországi finomítóknak, 23 százalékkal többet, mint 2001-ben (178 millió tonna).³⁴⁰ A kőolaj-finomítás 2007 júliusában – napi 4,71 millió hordós teljesítménnyel – a februári rekordot követően ismét csúcst döntött. A legtöbb nyersolajat a LUKoil (18%)

és a Jukosz (16%) finomította 2006-ban. A sorban követő társaságok a TNK–BP (9%), a Szurgutnyeftjegaz (9%), a Gazprom Nyefity (7%), a Szlavnyefity (6%), a Rosznyefity (5%) és a RusszNyefity (3%).³⁴¹

Benzinből a 2006-os belföldi felhasználás 28,2 millió tonnát tett ki, míg az export mennyisége mindössze 5,9 millióra rúgott. A gázolajnál a vonatkozó számok: 29,0 és 36,2, a fűtőolajnál 22,0 és 37,1 millió tonna.³⁴²

A kőolaj-finomítók kapacitáskihasználtsága a 2004. évi 68 százalékról 2006-ra 84,7-re nőtt; 2005-ben 81 százalékon állt.³⁴³ A finomítói kapacitások terén Oroszország 6,3 százalékos aránnyal a harmadik helyen áll a világon – az Egyesült Államok (20,0%) és Kína (8,1%) után, Japánt (5,2%) megelőzve.

29. táblázat
Olajfinomítás Oroszországban 2006-ban – a legjelentősebb társaságok (%)

LUKoil	18
Jukosz	16
TNK–BP	9
Szurgutnyeftjegaz	9
Gazprom Nyefity	7
Szlavnyefity	6
Rosznyefity	5
RusszNyefity	3
Egyéb	27

Forrás: Szurgutnyeftjegaz (2006): p. 15

³³⁹ Zhdannikov (2007a).

³⁴⁰ Szurgutnyeftjegaz (2006): p. 15.

³⁴¹ Szurgutnyeftjegaz (2007): p. 15.

³⁴² Nickolov (2007): p. 21.

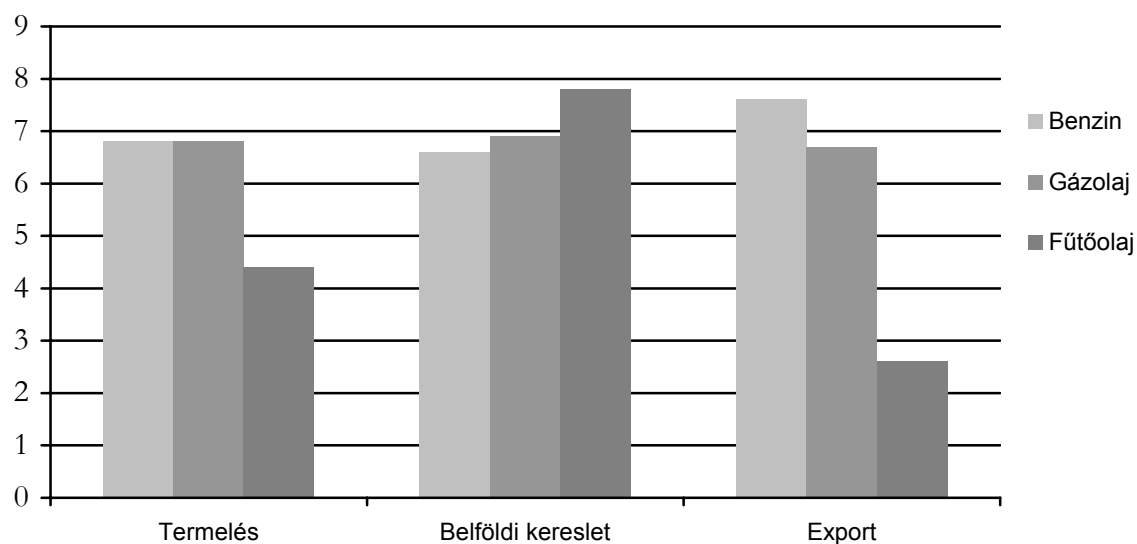
³⁴³ *Uo.* p. 20.

30. táblázat
A kőolajtermékek belföldi felhasználása és
exportja 2004–2006-ban
(M tonna)

	2004	2005	2006
<i>Benzin</i>			
Export	4,4	5,5	5,9
Belföldi felhasználás	26,1	26,4	28,2
<i>Gázolaj</i>			
Export	29,8	32,8	36,2
Belföldi felhasználás	25,6	27,1	29,0
<i>Fűtőolaj</i>			
Export	31,3	36,2	37,1
Belföldi felhasználás	22,1	20,4	22,0

Forrás: Reuters. Idézi: Nickolov (2007): p. 21.

11. ábra
A benzin, a gázolaj és a fűtőolaj termelésének, belföldi keresletének,
továbbá exportjának növekedése 2006-ban
(%)

Forrás: Reuters. Idézi: Nickolov (2007): p. 21.

31. táblázat
A finomítói kapacitás* alakulása az Oroszországi SZSZSZK-ban,
illetve az Oroszországi Föderációban
(ezer hordó/nap)

1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991
6862	6922	7002	7002	7042	7202	7212	7212	7242	7278	7278	7278	7278	7278

1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
6425	6425	6485	6087	6098	5933	5577	5443	5395	5363	5451	5486	5491	5491	5491

* Atmoszférikus desztillációs kapacitás.

Forrás: BP (2007).

Az olajcégek a finomítói kapacitások bővítésén és modernizálásán dolgoznak: az olajtermékexport növelése érdekében elengedhetetlen a minőség javítása, az európai standardoknak való megfelelés.

- * Ekképpen a *Tatnyefty* 5 milliárd dolláros beruházással készül kőolaj-finomítót építeni, amely a Szovjetunió összeomlása óta az első új oroszországi létesítmény lesz. A nyiznyekamszki finomító (Tatársztán), amely a tervek szerint 2009-ben kezdi meg működését, a társaság gyenge minőségű, magas kéntartalmú nyersolajából évi 7 millió tonna feldolgozására lesz képes. Az üzemben évi 2,5 millió tonna – az európai szabványok követelményeit kielégítő – gázolaj termelésére kerülne sor, amelyet exportálnának; az előállítandó 1 millió tonna benzín majdnem egészét pedig a hazai piacon tervezik értékesíteni.³⁴⁴
- * A *TNK–BP* 2009-re 500 millió dollárt óhajtott finomítóba fektetni a kibocsátás növelése érdekében.³⁴⁵
- * A *LUKoil* 1,5 milliárd dollárt tervez beruházni 2010-ig a Nyizsnyij Novgorod-i (Nyizsegorod megye) olajfinomító felújítására és bővítésére, ami a létesítmény kibocsátásának több mint 30 százalékos emelkedését tenné lehetővé.³⁴⁶
- * A *Szurgutnyeftyegaz* Leningrád megyében kíván 6 milliárd dolláros tőkebefektetéssel kőolaj-finomítót felhúzni 2011-re, amellyel a társaság finomítói kapacitása 50 százalékkal bővül. A Kirisi–2 nevű komplexum évi 12 millió tonna kőolaj feldolgozására lesz képes. A „Szurgut” leányvállalata, a Kirisinyeftyeorgszintyez által Kirisi városában jelenleg működő olajfinomító – amely 2007-ben 22 millió tonna nyersolajat fog feldolgozni – kapacitását 2009-re 24 millió tonnásra tornázzák fel. A Szurgut 2,4 milliárd dollárt költ 2008 végéig egy hidrokrakkoló üzem létesítésére, továbbá legalább 2,8 milliárdot egy katalitikus krakkoló létrehozására (annak érdekében, hogy több könnyű terméket tudjanak termelni).³⁴⁷

³⁴⁴ The Moscow Times (2007m).

³⁴⁵ The Moscow Times (2007n).

³⁴⁶ The Moscow Times (2007r).

³⁴⁷ The Moscow Times (2007q).

- * A fekete-tengeri kikötővárosban, Tuapszéban lévő jelenlegi Rosznyefty-olajfinomító – 2 milliárd dolláros költségvetésű – bővítése, illetve rekonstrukciója következtében évi 12 millió tonna nyersolaj feldolgozására lesz lehetőség a jelenlegi 4,3 millió tonnával (2006-os adat) szemben.³⁴⁸ 2007 januárjában a Rosznyefty vezetése egy sajtótájékoztatón elmondta, hogy a munkálatoknak 2007 harmadik negyedében állnak neki, és 2010 végén fogják befejezni. A Rosznyefty 2007 elején az év egészére 100 millió dolláros beruházással számolt a finomítás terén: 60 milliót szánt a tuapszéi, 40-et a komszomolszki létesítményére.³⁴⁹ Ugyancsak 2010-re terveznek a kínai nemzeti olajtársasággal, a CNPC-vel, közös vállalkozásban Peking mellé egy 10 millió tonna éves kapacitású olajfinomítót felépíteni.³⁵⁰ A Rosznyefty 2012-re szándékozik megnyitni új finomítóját a csendes-óceáni partvidéken, a VSZTO végpontjától 3–4 kilométerre, amely az első fázisban 10 – a másodikban pedig már 20 – millió tonnás éves kapacitással bírna. A termelés 90 százalékát exportra szánják.³⁵¹ A Rosznyefty 2007 augusztusában első alkalommal vett nyersolajat a szabadpiacon Oroszországban (szeptemberi szállításra) – a saját szamarai finomítójában történő feldolgozása céljából. Az eladó a Szurgutnyeftyegaz volt. Az orosz szabadpiacon havi 2,8–3,5 millió tonna kőolaj cserél gazdát a szabad finomítói kapacitással és a kőolajból „többlettermeléssel” rendelkezők között. Az eladói pozícióban jellemzően a Szurgutnyeftyegaz és a TNK–BP helyezkednek el, a vevők pedig a baskíriai finomítók, valamint a moszkvai kőolaj-finomító.³⁵²
- * A londoni székhelyű *Imperial Energy* 2007. szeptemberi hírek szerint arról tárgyal más olajvállalatokkal, hogy Tomszk megyében finomítót építsenek, amelynek kezdő kapacitása évi 1 millió tonna (napi 20 ezer hordó) lehet.³⁵³

11) Összegzés

Oroszország a világ második legnagyobb olajtermelője és -exportőre, az olajfelhasználásban a negyedik. A nyersolaj az orosz árukivitel mintegy 34 százalékát adja, az olajtermékek részesedése 15 százalék. Az olajágazat kitüntetett szerepet játszott a 2000-es évek Oroszországnak felemelkedésében. A szektort és a nemzetgazdaság egészét megtámogató³⁵⁴ Urals-ár 2007-ben átlagosan 69–70 dollárt ért el (október második felétől tartósan 80 dollár fölé került az árfolyam, novemberben háromszor volt 90 dollárt meghaladó heti átlagár³⁵⁵); csökkent a Brenttel szembeni árhátrány.

Az exportvámval és a kitermelési adóval az állam keményen megsarcolja az olajtársaságokat. A nyersolaj exportvámja a hazai finomítást és az olajtermékek kivitelét ösztönzi (mind ehhez járul még az erős rubel is), jóllehet a növekvő számú modern gépkocsi következtében a

³⁴⁸ Rosznyefty (web8).

³⁴⁹ Rosznyefty (2007a).

³⁵⁰ The Moscow Times (2007d) és RIA Novosztyi (2006b).

³⁵¹ The Moscow Times (2007o) és Transznyefty (2007h).

³⁵² The Moscow Times (2007g) és EnergiaInfo (2007).

³⁵³ The Moscow Times (2007k).

³⁵⁴ A „Gajdar-intézet” becslése szerint a Urals árának 1 dolláros emelkedése a GDP 0,28 százalékával növeli a szövetségi költségvetés adóbevételét. (IET [2007]: p. 85.)

³⁵⁵ FOB, mediterrán jegyzés. (EIA [web1])

jó minőségű benzin és gázolaj iránti élénk kereslet kedvezővé teszi a belföldi értékesítést. Az olajvállalatok a közelmúltban ambiciózus tervekkel álltak elő a finomítói kapacitások bővítését és modernizálását illetően.

Az állami felügyelet alatt álló társaságok részesedése a kitermelésből mára mintegy 39 százalék lett. A Rosznyefty – főként a Jukosz romjaiból építkezve – közepes nagyságúból a legjelentősebb termelővé lépett elő 2007-re: 2004 végén megszerezte a Juganszknjeftjegaszt, 2006. decembertől az Udmurtnjeftt többségi tulajdonosa, 2007-ben megvette a Szamaranyeftjegaszt és a Tomszknjefttet is (bár utóbbi felét 2007. decemberben a Gazprom Njeftynek adta el). A Gazprom-csoport 2005-ben a Szibnyefttyel gyarapodott, 2006 decemberében a Szahalin–2-be kéredzkedett be.

Az orosz olajtermelés a 2000–2004 közötti kiemelkedő, átlag évi 8,5 százalékos növekedést követően politikai, geológiai, gazdasági és szállítási okoknak köszönhetően 2004 második felében elvesztette a dinamizmusát. A 2005 óta tapasztalt, 2 százalékos nem sokkal meghaladó éves bővülési ütem 2008-ban minden valószínűség szerint 2 százalék alá fog esni. A 2007-es növekményben oroszánrésze volt a Szahalin–1 és a Szalim-projektnek.

A CERA 2006-os előrejelzése azt mutatja, hogy az oroszországi olajkitermelés 2005 és 2015 között évi átlag 1,9 százalékkal fog bővülni. A fő olajterület, Nyugat-Szibéria, termelése 2015-ig évi átlag 1,1 százalékkal emelkedhet.

A kelet-szibériai olajbányászat aktivizálódása összekapcsolódik a Kelet-Szibéria–Csendes-óceán kőolajvezeték építésével. A vezeték legfőbb forrásai a Vankor, a Verhnyecsonszkoje és a Talakan mezők lesznek. A kozminói terminállal együtt 13–14 milliárd dolláros költségvetésű első fázis befejezését az ütemterv 2008-ra teszi, a jelenlegi készütségi állapotot tekintve azonban 2009-re várható. Kérdés, hogyan fogják a keleti beruházások befolyásolni a nyugat-szibériaiakat, előbbiek milyen mértékben vonnak el forrásokat.

Amíg nem üzemel a VSZTO, addig is mehet orosz nyersolaj csővezetéken Kínába: Omszkból Kazahsztánon át az Ataszu–Alasankou vezetéken. A kínai olajigény látványosan nő: 2006-ban a kínai nyersolajimport (145,8 M t) 2,1-szerese volt a 2002-es mennyiségnek, míg a kőolajtermékeknél 1,5-szeres növekedést jegyezhettek fel. Az olajfelhasználás Kínában 1990-ben 112,8, 2000-ben 223,6, 2006-ban 349,8 millió tonna volt, az olajtermelés eközben rendre 138,3, 162,6 és 183,7 millió tonnát tett ki.³⁵⁶

A tervek szerint 2008-ban kezdődik el a Burgasz–Alexandrúpoli kőolajvezeték építése, amely lehetővé teszi, hogy 300 ezer tonnás bruttó hordképességű, transzatlanti tankhajókat töltsenek meg nyersolajjal a görög terminálnál.³⁵⁷ A CPC/KTK kapacitásbővítéséről viszont továbbra sincs megállapodás.

Kérdéses, hogy a 2007 eleji orosz–belorusz olajvitával napirendre került Balti Vezetékrendszer második ágának lefektetését követően mekkora mennyiséget terelne át Oroszország a Barátság kőolajvezetékéből, amelyről rossz állapota és a diverzifikációs projektek ellenére sem gondoljuk, hogy leáldozott volna az ideje. Oroszországnak figyelnie kell arra is, nehogy túltáplálja a fekete-tengeri és a primorszki irányt.

³⁵⁶ BP (2003 és 2007).

³⁵⁷ Dimas (2005): p. 7.

A Harjaga–Indiga vezetékprojektje egyelőre áll: a LUKoil „beelőzi” (varandei terminál bővítése, Juzsno–Hilcsujuszkoje–Varandei vezetékprojekt) a Transznyeftyet.

A nyomásgyakorlásban és külpolitikai viszontválaszban (csapelzárás, forgalomátterelés stb.) megnyilvánuló orosz energiadiplomácia elemzése nagyon kényes feladat. Leginkább azért, mert korlátozottak az információk a történeésekről, így nehéz megállapítani, hogy egyidejűségről vagy ok-okozati összefüggésről van-e szó; a különböző ügyeket mindig egyedileg kell kezelni. A Mažeikių Nafta esetében például egyes elemzők közvetlen összefüggést sejtnek az olajtársaság nem orosz vállalatnak (hanem a lengyel PKN Orlennek) történő értékesítése és a röviddel ezt követő vezetéksérülés miatti orosz exportleállítás között – erre azonban nincs bizonyíték. Ebben a helyzetben fontosabb lehet az a kérdés, hogy az orosz félnek, illetve az olajvezetékek felett diszponáló Transznyeftynek szándékában áll-e a problémát megoldani, vagy inkább a halogatás az érdeke. Az orosz hozzáállásról némi képet ad Viktor Hrisztyenko 2007. május végi cinikus párizsi nyilatkozata. Az ipari és energetikai miniszter – azontúl, hogy közölte, nem fogják megnyitni a vezetékét, az ügyet pedig technikainak és gazdasági nevezte – azt mondta, hogy az egyetlen áldozat egy olyan finomító, amelyről azelőtt nem is hallott.³⁵⁸ (Litvániának valószínűleg bele kell törődnie, hogy a jövőben csővezetékes orosz nyersolaj nélkül marad.)

A Tallinn belvárosában lévő szovjet emlékmű és sírkert áthelyezése utáni 2007-es észtországi ideiglenes tranzitleállítás (az orosz államvasút a kőolajtermékeknél karbantartási munkákra, a szénnél pedig vagonhiányra hivatkozott) és tranzitcsökkentés (amely okára előbb nem érkezett magyarázat) abból a szempontból volt más, hogy Igor Levityin orosz közlekedési miniszter (később) nem tagadta: a politika is szerepet játszott (amellett, hogy állítása szerint az egyik ok az a tény, hogy a Szentpétervár melletti új orosz kikötők növelték kapacitásukat, ezért már nem kifizetődő Észtországon át szállítani).³⁵⁹

Felvetődik az a kérdés is, hogy egy időszakos leállítás, illetve átterelés mekkora veszteséget okoz az egyes orosz társaságoknak. (A tranzitországokra most nem térünk ki, hiszen az orosz reakciók arról is szólnak, hogy nem támogatják tovább a tranzittal ezeket az utódállamokat.) Jelen esetben egyrészt a Transznyeftyre és az orosz vasúttársaságra gondolunk, másfelől e két cég szolgáltatásait igénybe vevő termelőkre, illetve exportőrökre. (A gáziparban az orosz monopolcég, a Gazprom révén ilyen megkülönböztetés nem is tehető.) Utóbbiak nem véletlenül használták eddig ezt az irányt. A ventspilsli vezetékes reláció 2003-as megszüntetésekor például az öt legnagyobb társaság – a LUKoil, a Jukosz, a Szurgutnyeftyegaz, a TNK és a Rosznyefty – a szállítások folytatása végett fordult az akkori miniszterelnökhöz, Mihail Kaszjanovhoz, hiszen a kialakult helyzet (abban a pillanatban) sértette az exportőrök érdekeit.³⁶⁰

Az észtországi korlátozás azonban annyiban is különbözik Ventspilstól és a Mažeikių Naftától, hogy előbbinél az adott problémától (a szoborügy és annak bel-, illetve külpolitikai vonatkozásai) független területet (tranzit) ért a megtorlás, továbbá nem gazdasági, hanem politikai kiindulópontja volt.

³⁵⁸ Bohlen (2007).

³⁵⁹ Noha Szergej Ivanov már 2007. április végén – vagyis a májusi és júliusi lépések előtt – megfenyegette Észtországot tranzitügyben. (Nyilas [2007b])

³⁶⁰ Socor (2003).

Kiemelendő, hogy a LUKoil magántársaság (!) németországi vitája nem hasonlítható a szóban forgókhoz: ez egy üzleti alku volt, amelyben az orosz fél a szállítások csökkentésével próbálta érdekeit érvényesíteni. (A LUKoil az ezredfordulón – más okból – a Mažeikių Naftánál is hasonló eszközökhöz nyúlt.)

Az orosz–belorusz vita a fentieknél bonyolultabb volt. Az orosz lépésre (csapelzárás) elvileg azért került sor, mert Belarusz elutasította Oroszország jogos követelését (hogy Belarusz 85–15%-os arányban ossza meg az olajtermékek exportvámját a vámuniós partnerrel, Oroszországgal). Egyértelmű az ok-okozati összefüggés, ám a valós indítékok mélyebben húzódnak meg, vagyis a „retorzió” időzítésének van jelentősége: egy hosszú ideje fennálló állapot (Oroszország számára gazdasági veszteséget termelő helyzet valamilyen – jövőbeli/potenciális – előnyért cserébe) miért pont akkor szűnjön meg.

Természetesen bármikor hozhatnak tisztán gazdasági megfontolásból ilyen döntést, az elemzők a nyomás mögött mégis olyan tényezőket véltek felfedezni 2007 elején, mint a belorusz kőolaj-finomítók megszerzése,³⁶¹ Aljakszandr Lukaszenka elnök meggyengítése,³⁶² vagy az orosz olajtársaságok rászorítása arra, hogy a Barátság helyett más exportcsatornák felé forduljanak, s ezáltal a tranzitországokat kerüljék ki.³⁶³ (*Konończuk* – tekintettel a 2006 végi orosz–belorusz gáztárgyalás eredményeire is – az Oroszországtól való gazdasági függőség növelésére irányuló törekvést hangsúlyozza.³⁶⁴)

A tanulmánynak nem témája a földgázszektor (az orosz–ukrán tranzitviták még összetettebbek – a közvetítőcégek, az ukrán belpolitika és az ukrán klánok szerepe okán is, s nem szabad elfelejteni azt sem, hogy Ukrajna korábban rendszeresen megcsapolta a tranzitot), ezért csak megjegyezzük, hogy hasonló a helyzet a Szovjetunió utódállamaiban történő gázáramelésekkel is: alacsonyabb ár – fizetési elmaradás vagy egyéb hátrány tűrése – értelemszerűen csak bizonyos feltételek teljesülése (politikai lojalitás; részesedésszerzés vezetékekben, egyéb energetikai létesítményben, társaságban) esetén lehetséges.

A következmények szempontjából főként nem mindegy, hogy milyen termékről van szó: nyersolajról vagy földgázról, hiszen más célra használják fel (ma általában az előbbit a közlekedéshez, az utóbbit a fűtéshez és a melegvíz előállításához), más pótlási lehetőségek merülhetnek fel (készletek; szállítási módok és irányok; rövid távú szerződések, valamint azonnali piacon való vásárlás), így a kimaradásnak is más kihatásai vannak. A Barátság kőolajvezeték 2007. januári elzárásakor például nem kellett ellátási gondoktól tartaniuk a fogadó országoknak. Egyfelől, mert stratégiai készletekkel rendelkeznek³⁶⁵ (a 2007. januári leálláskor a Mol a technikai tartalékon felül a stratégiaihoz is kénytelen volt hozzányúlni), másrészt a nyersolaj

³⁶¹ A Szlavnyeftynek 42,5 százalékos részesedése van a maziri olajfinomítóban. (Energy Charter [2007b]: p. 13.)

³⁶² Deák András György véleménye. (Hírszerző [2007])

³⁶³ Mihail Krutyihin meglátása. (Deák [2007] és BBCRussian.com [2007])

³⁶⁴ Konończuk (2007): p. 7.

³⁶⁵ Az egyes országok eltérő nagyságú stratégiai készletekkel bírnak a régiókban. A kőolaj- és/vagy kőolajtermék-készletezési kötelezettségéről szóló uniós irányelvnek Magyarország már a 2004-es csatlakozáskor megfelelt, míg Csehország 2005. december 31-ig kapott derogációt (jóllehet maradéktalanul jelenleg sem teljesíti a feltételeket), Lengyelországnak és Szlovákiának 2008 végén, Észtországnak, Lettországnak és Litvániának pedig 2009. december 31-én jár le az átmeneti időszak (Lengyelországnak mára sikerült bőségesen megfelelnie az irányelvnek). (European Commission [web1] és [web2])

pótlása – bár drágábban – más szállítási útvonalon (Magyarországnak rendelkezésére áll a horvátországi Omišalj és a százhalmombattai finomító között húzódó Adria-kőolajvezeték³⁶⁶) és módon (például vasúton, a tengerpartiakra tankerekkel) is megoldható. Fontos tényező, hogy rövid távú szerződések keretében és az azonnali piacokon is lehetőség van nyersolajat vásárolni. A földgáznál viszont a keleti irány téli közepi kimaradása rövid idő alatt nagyon komoly fennakadáshoz vezethet a régiókban.

³⁶⁶ Az Adria-kőolajvezeték kétirányú működésre képes: Magyarországra 9,6, az Adriai-tenger felé 6,9 millió tonnás éves kapacitással. 2007 nyara óta ismét hoz nyersolajat Magyarországra.

Felhasznált irodalom

- ABC.az (2007): *State Oil Company of Azerbaijan exported over 7.3 million tons of oil for January-November 2007*. ABC.az, december 3. http://abc.az/eng/news_03_12_2007_19576.html
- ABCmoney.co.uk (2007): *Rosneft, TNK-BP to split East Siberian Gas Co's 11 pct stake in Russian oilfield*. ABCmoney.co.uk, május 25. <http://www.abcmoney.co.uk/news/25200777467.htm>
- Alexander's Gas & Oil Connections <http://www.gasandoil.com>:
- (2000): *Wintershall and Gazprom to make feasibility study for Prirazlomnoye project*. 5. évf., 13. sz., június 23.
- (2002): *Wintershall withdraws from joint oil project with Gazprom*. 7. évf., 8. sz., április 18.
- (2003): *Country Analysis: Baltic Sea Region*. 8. évf., 2. sz., január 24.
- (2004): *BHP Billiton holds talks with Russian energy minister*. 9. évf., 21. sz., október 28.
- APS Review Downstream Trends (2001): *The Russian Oil & Gas Producers - SurgutNefteGaz*. APS Review Downstream Trends, augusztus 21. <http://www.allbusiness.com/sector-21-mining/oil-gas-extraction-crude/1190742-1.html>
- Åslund, Anders (2006): *Russia's Energy Policy: A Framing Comment*. Eurasian Geography and Economics, 47. évf., 3. sz., szeptember-október, pp. 321–328.
- Bambulyak, Alexei – Frantzen, Bjørn (2007): *Oil transport from the Russian part of the Barents Region. Status per January 2007*. The Norwegian Barents Secretariat and Akvaplan-niva, Norway. http://www.barentswatch.com/miljo/olje/oil_transport_ru_no_2007.pdf
- Bank Rosszii (web) *Platyojsnij balans Rossziszkoj Fegyeracii (analiticeseszkoe predstavlenyje)*. Bank Rosszii – web. http://www.cbr.ru/statistics/credit_statistics/print.asp?file=bal_of_paym_an_06.htm
- BarentsObserver.com:
- (2007a): *Nenets AO calls for quick construction of pipeline to Barents Sea*. Január 5.
- (2007b): *Total reached compromise with Russian watchdog*. Augusztus 24.
- Basnyefty (2007): *Godovoj otcjsot otkritogo akcionjernogo obscsesztva „Akcionjernaja Nyeftyjanaja Kompanyija Basnyefty” za 2006 god*. http://www.bn-rb.ru/files/bn_document_34.rtf
- BBCHungarian.com (2005) *Kazah-kínai olajvezeték*. BBCHungarian.com, december 15. http://www.bbc.co.uk/hungarian/news/story/2005/12/051215_kazak_china_oil.shtml
- BBCRussian.com (2007): *Zajavlenyje Minszka nye iszpugali nyeftyanyikov*. BBCRussian.com, január 4. http://news.bbc.co.uk/hi/russian/russia/newsid_6230000/6230281.stm
- Bohlen, Celestine (2007): *Letter from Lithuania: Baltic state seeks freedom from Russia's energy 'friendship'*. International Herald Tribune, július 3. <http://www.ihl.com/articles/2007/07/03/news/letter.php>
- BP (2003): *BP Statistical Review of World Energy 2003*. BP, London, június.
- BP (2007): *BP Statistical Review of World Energy 2007*. BP, London, június.
- Chevron (web) *CPC Blend. Assay and Composition*. Chevron – Crude Oil Marketing. http://crudemarketing.chevron.com/assay/cpc_summary.pdf
- CENN (2007): *BP will replace a 60-kilometer site of an Baku-Supsa oil pipeline*. CENN (Caucasus Environmental NGO Network) Monthly Bulletin, szeptember 30. <http://bulletin.cenn.ge/digest.php?ca=Georgia&langu=English#2831>
- CERA (2007): *Comparative Views on Eurasian Oil and Gas Transportation. Eurasia Transportation Forum Breakfast.*, Cambridge Energy Research Associates, Houston, február 13. <http://www.cera.com/asp/cda/filedisplay/filedisplay.ashx?PK=28980>
- CEU–VKI (2007): *A biztonság gazdasági vonatkozásai, a mozgástér perspektívái. A nyersanyag- és energiaforrások elérhetősége (ellátásbiztonság)*. Vitaanyag, Közép-európai Egyetem – Világgazdasági Kutatóintézet, Budapest, január. <http://www.vki.hu/kulkapcs/Ellatasbiztonsag.pdf>
- ConocoPhillips (2005): *ConocoPhillips and LUKOIL Announce Closing of Timan-Pechora Joint Venture*. ConocoPhillips – News Release, július 1. <http://www.conocophillips.com/NR/rdonlyres/92D4E48D-1F05-4B80-B283-F15755650012/0/LUKOILCOPJVRReleaseFINAL070105.pdf>
- Considine, Tony (2006): *The export potential of Russian Refining*. CERA conference, Istanbul, június. http://www.tnk-bp.com/common/en/press/events/Tony_CERA-0506.pdf
- CPC/KTK (web1) *Obscsaja informacija o kompanyii*. CPC/KTK – web. <http://www.cpc.ru/portal/alias!press/lang!ru/tabID!3357/DesktopDefault.aspx>

- CPC/KTK (web2) *Sztruktúra KTK*. CPC/KTK – web.
<http://www.cpc.ru/portal/alias!press/lang!ru/tabID!3360/DesktopDefault.aspx>
- de Zardain, Paul (2005): *The Barents Sea: Strategic Options for Oil Exports in Russia's Northwest*. IAAE Newsletter, 3. né. <http://www.iaee.org/documents/05sum.pdf>
- Deák András György (2007): *Az orosz energiaipar sajátosságai*. Magyar Külügyi Intézet Hírlevél, 2007/4. sz., július 10.
http://www.kulugyiintezet.hu/kulpol/kiadvany/hirlevel/MKI_hirlevel_2007-04.pdf
- Deák Bálint (2007): *Szünetel a Barátság, jöhet az Adria*. Origó, január 8.
<http://www.origo.hu/uzletinegyed/hirek/hazihirek/20070108elzartak.html?pldx=1>
- Dementyev, Andrey (2007): *For a well-balanced development*. Oil of Russia, 2. sz.
<http://www.oilru.com/or/31/582/>
- Demyanenko, Vlasta (2006): *Russia may scrap plan for China oil pipeline link*. Reuters, november 8.
<http://uk.reuters.com/article/oilRpt/idUKL0873750820061108?sp=true>
- Dienes, Leslie (2004): *Observations on the Problematic Potential of Russian Oil and the Complexities of Siberia*. Eurasian Geography and Economics, 45. évf., 5. sz., július, pp. 319–345.
- Dimas, Christos (2005): *Why the Burgas-Alexandroupolis pipeline?* Oil and Gas Transportation in the CIS & Caspian Region, Emerging Europe Energy Summit, Vienna, november 3–4.
http://www.doingbusiness.ro/summit/pdf/Day%20One/Parallel%20Session%20A%20-%20Oil%20&%20Gas/16.30%20-%2018.00/BAOPP-Christodoulos_Dimas.pdf
- EBRD (2007): *EBRD disengages from talks on Sakhalin II Project*. EBRD – Press releases, augusztus 7.
<http://www.ebrd.com/new/pressrel/2007/070807.htm>
- eBroker (2006): *A Gazprom hamarosan megegyezhet a Shellel a Szahalin-2-ről*. eBroker, december 13.
http://www.ebroker.hu/pls/ebkr/new_cikkek_html_p.startup?p_cikk_id=120457354
- EEG (2007): *Obzor ekonomicseszkij pokazatyelej*. Ekonomicseszkaja ekspertnaja gruppa Miniszttersztvo Finanszov Rosszijoszkoj Fegyeracii, Moszkva, december 12.
http://www.eeg.ru/downloads/obzor/rus/zip/2007_12.zip
- EIA: (1997): Appendix D – Field Summaries. In: *Oil and Gas Resources of the West Siberian Basin, Russia*. Energy Information Administration, Washington, DC, DOE/EIA–0617. sz., november, pp. 138–216.
- (2007a): *Oil – Russia. Country Analysis Briefs*, Energy Information Administration, április.
<http://www.eia.doe.gov/emeu/cabs/Russia/Oil.html>
- (2007b): *Maps – Russia. Country Analysis Briefs*, Energy Information Administration, április.
<http://www.eia.doe.gov/emeu/cabs/Russia/Maps.html>
- (2007c): *Oil Exports – Russia. Country Analysis Briefs*, Energy Information Administration, április.
http://www.eia.doe.gov/emeu/cabs/Russia/Oil_exports.html
- (web1) *World Crude Oil Prices*. Energy Information Administration – web.
http://tonto.eia.doe.gov/dnav/pet/pet_pri_wco_k_w.htm,
http://tonto.eia.doe.gov/dnav/pet/xls/pet_pri_wco_k_w.xls
- (web2) *Mediterranean Russian Urals Spot Price FOB* (Dollars per Barrel). Energy Information Administration – web. <http://tonto.eia.doe.gov/dnav/pet/hist/wepcuralsw.htm>
- (web3) *Europe Brent Spot Price FOB* (Dollars per Barrel). Energy Information Administration – web. <http://tonto.eia.doe.gov/dnav/pet/hist/rbrteA.htm>
- (web4) *Cushing, OK WTI Spot Price FOB* (Dollars per Barrel). Energy Information Administration – web. <http://tonto.eia.doe.gov/dnav/pet/hist/rwtca.htm>
- (web5) *Top World Oil Producers and Consumers*. Energy Information Administration – web.
http://www.eia.doe.gov/emeu/cabs/topworldtables1_2.htm
- Enyergetyicseszkaja sztratyeigija Rosszii na period do 2020 goda* (Az orosz kormány által 2003. augusztus 28-án elfogadott 2020-ig tartó energiastratégia).
<http://www.minprom.gov.ru/docs/strateg/1> (Angolul [rövidített]):
http://ec.europa.eu/energy/russia/events/doc/2003_strategy_2020_en.pdf
- EnergialInfo (2007): Szabadpiaci olajat vett a Rosznyefty. EnergialInfo, augusztus 23.
<http://olajpiac.hu/?t=1&i=15915&m=10&s=165>
- Energy Charter: (2007a): *From Wellhead to Market. Oil Pipeline Tariffs and Tariff Methodologies in Selected Energy Charter Member Countries*. Energy Charter Secretariat, Brussels, január.
http://www.encharter.org/fileadmin/user_upload/document/Oil_Pipeline_Tariffs_-_2007_-_ENG.pdf

- (2007b): *In-depth Review of the Investment Climate and Market Structure in the Energy Sector of Belarus*. Energy Charter Secretariat, Brussels, december.
http://www.encharter.org/fileadmin/user_upload/document/Belarus_ICMS_2007_ENG.pdf
- Energy Intelligence Group (web) *The Crude Oils and their Key Characteristics*. Energy Intelligence Group – web. (Táblázat a „The International Crude Oil Handbook, 2007” című könyvből.)
http://www.energyintel.com/DocumentDetail.asp?document_id=200017
- Eurasia Economic Report (2007): *Eurasia Economic Report (Interfax Eurasia Economic Weekly)*, szeptember 3.
<http://www.allbusiness.com/manufacturing/manufacturing-sector-performance/5502861-1.html>
- European Commission: (web1) *Report on the results of the negotiations on the accession of Cyprus, Malta, Hungary, Poland, the Slovak Republic, Latvia, Estonia, Lithuania, the Czech Republic and Slovenia to the European Union*. European Commission – web.
http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/enlargement_process/future_prospects/negotiations/eu10_bulgaria_romania/negotiations_report_to_ep_en.pdf
 (web2) *Security Stocks. European Commission – Energy*.
http://ec.europa.eu/energy/oil/stocks/index_en.htm
- Felder, Theodor (2005): *Russian Oil – Current Status and Outlook*. APPEX London 2005.
<http://energy.ihs.com/NR/rdonlyres/26C6F43E-29F7-4486-9B39-B9A07C40AB6F/0/felder.pdf>
- Gabrielyants G. A. – Poroskun V. I. – Krasilnikova T. B. (2004): *Comparison of the Russian Classification and UNFC of Reserves and Resources*. Presentation to First Session of UNECE Ad Hoc Group of Experts on Supply of Fossil Fuels, Geneva, november 10–11.
http://www.unece.org/ie/se/pdfs/adclass/day2/GabrielyantsRussianFed_UNFC.pdf
- Gárdonyi Imre (2007): *Végleg a Rosznyeftyé a Jukosz*. Világgazdaság, szeptember 27.
<http://vg.hu/index.php?apps=cikk&cikk=189801&fr=rss>
- Gateway to Russia (2002): *Anglo Siberian Oil - Interim Results. Gateway to Russia*, szeptember 30.
<http://www.gateway2russia.com/art.php?artid=8994&rubid=50&parent=Results&grandparent=Economic+News>
- Gazprom, <http://www.gazprom.com>: (2006): *Gazprom Annual Report 2005*.
 (2007a): *Gazprom Databook 2006*.
 (2007b): *Gazprom Annual Report 2006*.
 (web) *Prirazlomnoye oil field*. Gazprom – web.
<http://www.gazprom.ru/eng/articles/article22766.shtml>
- Gazprom Nyefty: (web1) *Analyst Center*. Gazprom Neft – web.
<http://www.gazpromneft.com/pages.php?page=472&lang=1>
 (web2) *Dobicsa i razrabotka*. Gazprom Nyefty – web.
<http://www.gazpromneft.ru/business/production/>
 (web3) *History of Oil in Russia*. Gazprom Neft – web.
<http://gazpromneft.com/pages.php?page=2&lang=1> (Oroszul: *Isztorija nyeftyi v Rosszii*.
<http://gazprom-neft.com/pages.php?lang=2&page=2>)
- Gereben Ágnes (2005): *Az orosz oligarchák alkonya*. In: Hoffman (2005): pp. 606–607.
- Golovnina, Maria (2007): *Kazakhstan, China agree on pipeline from Caspian*. Reuters, augusztus 18.
<http://uk.reuters.com/article/oilRpt/idUKL1872705320070818?sp=true>
- Gorskova, Anna: (2007a): *Total okupajetszja*. Vremja Novosztyej, február 13.
 (2007b): *Francuzszkij kompromissz*. Vremja Novosztyej, augusztus 24.
- Grace, John D. (2005): *Russian Oil Supply. Performance and Prospects*. Oxford Institute for Energy Studies – Oxford University Press, Oxford.
- Grohmann, Karolos (2007): *Russia, Greece, Bulgaria sign oil pipeline deal*. Reuters, március 15.
<http://www.reuters.com/article/companyNewsAndPR/idUSL1517739320070315?sp=true>
- Gudkov, Alekszandr – Rebrov, Denisz (2006): *Nyefty pusztjat v obhod Belorysszii*. Kommerszant, május 22.
<http://www.kommersant.ru/doc.aspx?DocsID=767382>
- Hanson, Philip (2005): *Observations on the Costs of the Yukos Affair to Russia*. Eurasian Geography and Economics, 46. évf., 7. sz., október–november, pp. 481–494.
- Hírszerző (2007): *Ez már a megoldás, vagy a diktátor feje a tét? - sokkolja Európát az olajháború*. Hírszerző, január 10.
http://www.hirszerto.hu/cikk.ez_mar_a_megoldas_vagy_a_diktator_feje_a_tet_-_sokkolja_europat_az_olajhaboru.26613.html

- Hoffman, David. E. (2005): *Oligarchák. Erő és hatalom az új Oroszországban*. Századvég Kiadó, Bp.
- IEA (2006): *Ukraine Energy Policy Review 2006*. International Energy Agency, Paris.
- IET (Institute for the Economy in Transition, Moscow):
- (2005): *Russian economy in 2004. Trends and Outlooks*. Március.
 - (2006): *Russian economy in 2005. Trends and Outlooks*. Március.
 - (2007a): *Russian economy in 2006. Trends and Outlooks*. Március.
 - (2007b): *Russian Economy: Trends and Perspectives November 2007*. December.
- Jukosz (2002): *YUKOS, LUKOIL, SIBNEFT and TNK formalize intention to construct Murmansk pipeline system*. YUKOS – YUKOS Exclusive, november 27.
<http://www.yukos.com/exclusive/exclusive.asp?id=6111>
- Jukosz (web) Murmansk Pipeline. YUKOS – web. <http://www.yukos.com/RM/Murmansk.asp>
- Kanajev, Pjotr (2006): „Rosznyefty” nye ponyimajet po-francuzszki. Gazeta.ru, február 14.
http://www.gazeta.ru/2006/02/14/oa_188660.shtml
- Kárpátinfo.net (2007): *Ismét az orosz kormány előtt a balti vezetékterv*. Kárpátinfo.net, április 12.
<http://www.karpatinfo.net/article40270.html>
- Kezik, Irina (2007): *Doplata za bankrotsztvo*. Gazeta, 172. sz., szeptember 17.
<http://www.gzt.ru/business/2007/09/16/220035.html>
- Kioge.kz (2007): *Oil production volume expected to hit 75-80 mln tons in 2010: Vice Minister of Energy*. Kioge.kz, október 3. http://www.kioge.kz/en/2007/news_items/oil-productionvolume
- Kommerszant, <http://www.kommersant.com>:
- (2007a): *Transneft, Transnefteproduct Ordered to Consolidate*. Kommersant, április 17.
 - (2007b): *Putin Signs Burgas-Alexandroupolis Deal into Law*. Kommersant, június 14.
 - (2007c): *Subsoil Agency Approves New Schedule for Kharyaga*. Kommersant, augusztus 29.
- Konończuk, Wojciech (2007): *Belarusian-Russian Energy Conflict: The Game Is Not Over*. Policy Brief, Batory Foundation, Warsaw, január. <http://www.batory.org.pl/doc/belarusian-russian-energy-conflict.pdf>
- Laskina, Jelena (2007): *Ekonomike nuzsen kapitalnij remont*. Rosszjiskaja Gazeta, április 20.
<http://www.rg.ru/2007/04/20/ekonomika.html>
- Lenta.ru: (2004a): „Vedomosztyi”: Docsku „Jukosza” kupil „Szurgutnyeftyegaz”. Lenta.ru, december 21.
<http://pda.lenta.ru/economy/2004/12/21/ugansk/>
- (2004b): „Rosznyefty” kupila „Bajkalfinanszgrup” za 10 tiszjacs rublej. Lenta.ru, december 28.
<http://lenta.ru/economy/2004/12/28/rosneft/>
- LUKoil, <http://www.lukoil.com/materials/doc>:
- (2007a): *LUKoil Annual Report 2006*.
 - (2007b): *LUKoil Fact Book 2007*.
 - (2007c): *Exploration and Production*. In: LUKoil (2007b) pp. 24–33.
 - (2007d): *LUKoil Analyst Databook 2007*.
 - (2007e): *Major Fields of LUKOIL Group*. In: LUKoil (2007d).
 - (2007f): *Tax Environment*. In: LUKoil (2007d).
- Mažeikių Nafta (web) *Our Company*. <http://www.nafta.lt/en/content.php?pid=5>
- Medetsky, Anatoly: (2007a): *Pacific Pipeline Delayed Until 2015*. The Moscow Times, július 20., p. 5.
- (2007b): *Strategic Sectors Bill Off Until 2008*. The Moscow Times, november 9., p. 5.
- MERT (2007): *Koncepcija dolgoszrocsnogo szocialno-ekonomicseszkogo razvityija Rosszjiskoj Fegyercii do 2020 g.* Minyiszersztvo ekonomicseszkogo razvityija i torgovlja Rosszjiskoj Fegyercii (MERT), július 24.
http://www.economy.gov.ru/wps/portal/!ut/p/_s.7_0_A/7_0_AP/.cmd/ad/.ar/sa.detailURI/.ps/X/.c/6_0_6/K/.ce/7_0_1LK/.p/5_0_J8/.d/8/_th/J_0_18L/_s.7_0_A/7_0_AP/_me/7_0_35-7_0_A?PC_7_0_1LK_documentId=1185283411781&PC_7_0_1LK_listMode=-Archive&PC_7_0_1LK_documentType=monitoring&PC_7_0_1LK_pageNum=4#7_0_1LK
- Mikhailov, Nick (2002): *Russian oil pipelines set for expansion*. Oil and Gas Journal, 12. sz., március 25., pp. 62–68. http://www.ogj.com/articles/save_screen.cfm?ARTICLE_ID=139400
- Milov, Vladimir – Coburn, Leonard L. – Danchenko, Igor (2006): *Russia's Energy Policy, 1992-2005*. Eurasian Geography and Economics, 47. évf., 3. sz., május–június, pp. 285–313.
- Milov, Vladimir:

- (2006a): *The Power of Oil and Energy Insecurity*. Institute of Energy Policy, Moscow, január.
<http://www.energypolicy.ru/files/Russia-energy%20insecurity.pdf>
- (2006b): *Possible future of Russian and CIS oil production*. OECD, Paris, június 23.
<http://www.energypolicy.ru/files/milov-June23-2006.ppt>
- (2006c): *Russian oil & gas sectors: recent developments*. London, szeptember 18.
<http://www.energypolicy.ru/files/Milov-London%20Sep.18-2006.ppt>
- (2006d): *Putin's Russia and its energy policy*. CERI, Paris, október 11.
<http://www.energypolicy.ru/files/Milov-Oct11%202006.ppt>
- (2006e): *Post-G8 activities of Gazprom and Transneft*. IEA, Paris, október 12.
<http://www.energypolicy.ru/files/Milov-Oct.12%202006.ppt>
- (2006f): *Whither Russian oil & gas?* Moscow, november 13.
<http://www.energypolicy.ru/files/Milov-Nov13-2006.ppt>
- (2007a): *The growing role of state in Russia's oil & gas industries*. Bagshot, Surrey, május 23.
<http://www.energypolicy.ru/files/milov%20May23-2007.ppt>
- (2007b): *Nuzsno li Rosszii nacionalizirovaty enyergytyku?* Voronyezs, június 30.
<http://www.energypolicy.ru/files/milov%20June30-2007.ppt>
- (2007c): *Russian oil & gas sector: major slowdown amid increased state interference*. Georgetown University, október 29. <http://www.milov.info/files/milov-Oct29-2007.ppt>
- (2007d): *Understanding Russia's International Energy Politics*. Columbia University, New York, október 30. <http://www.milov.info/files/milov-Oct30-2007.ppt>
- (2007e): *Energy geopolitics, Russia, Central Asia, and South Caucasus*. Yerevan, november 12.
<http://www.milov.info/files/milov-Nov12-2007.ppt>
- Minina, Olga (2007): *Pipelines Of Eastern Siberia From Local Supplies To Large-Scale Exports*. Pipeline & Gas Journal, augusztus.
http://www.oildompublishing.com/PGJ/pgj_archive/aug07/siberia.pdf
- Mol (2005). *A MOL új partnere a ZMB projektben*. Mol – Tőzsdei bejelentések, szeptember 14.
http://www.mol.hu/hu/a_molrol/befektetoknek/tozsdei_bejelentesekek/2005/2005._szeptember_14
- Mosolova, Tanya (2007): *Gazprom Pushes Exxon on Gas Sales*. The Moscow Times, szeptember 5., p. 5.
- Munkácsy Gyula (2006) *Olaj-vezérelte gazdasági expanzió Oroszországban*. Fejlesztés és Finanszírozás, 2006/4. sz., pp. 3–11..
- Napi Online (2007): *Újra megy az orosz olaj*. Napi Online, augusztus 28.
<http://www.napi.hu/default.asp?cCenter=article.asp&nID=342879&place=parnews>
- Narjanmarnyefteygaz (web): *O kompanyii*. Narjanmarnyefteygaz – web.
<http://www.nmng.ru/About.aspx?Lang=ru>
- Népszabadság Online (2006): *Nem lesz újra Barátság-1 Litvánia felé?* Népszabadság Online, augusztus 16. <http://www.nol.hu/cikk/414135/>
- Nickolov, Ruslan (2007): *Energy Security and Sustainability: Russia's Role in the New Energy Equation*. Február 19. <http://www.oecd.org/dataoecd/9/42/38253401.pdf>
- Novinite.com (2007): *Russia Pressures Bulgaria, Greece into Selling Stakes in Oil Pipeline*. Novinite.com, augusztus 28. http://www.novinite.com/view_news.php?id=84700
- Nyefty i Kapital: (2004): *Szevernije tyerritorii*. Nyefty i Kapital, október 12.
<http://www.oilcapital.ru/info/projects/63395/private/63405.shtml>
- (2005): *Szemjon Vajnstok: „Transznyefty” predlagajet szokratyity ekszport nyeftyi. Procentov na 50–60.* (Intervju sz prezigyentom OAO „AK Transznyefty”) *Nyefty i Kapital*, 12/2005. sz. (Az interjú oroszul és angolul is olvasható a Transznyefty honlapján:
<http://www.transneft.ru/press/Default.asp?LANG=EN&ATYPE=9&PG=1&ID=10183> és
<http://www.transneft.ru/press/Default.asp?LANG=RU&ATYPE=9&PG=5&ID=10006>)
- (web1): http://www.oilcapital.ru/stat/stat_2/stat_2.shtml
- (web2): *Ventspils Nafta*. Nyefty i Kapital – web.
<http://www.oilcapital.ru/info/companies/comp1/63424/private/63444.shtml>
- Nyilas Gergely (2007a): *Orosz intés a NATO-nak. Putyin a fegyverzetkorlátozás felfüggesztését jelentette be*. Népszabadság, április 27. <http://www.nol.hu/cikk/444477/>
- Nyilas Gergely (2007b): *Megszökött az orosz milliárdos?* Népszabadság, augusztus 30.
<http://nol.hu/cikk/462254/>
- Oil & Gas Eurasia (2007): *Russian Oil Majors Don't Gain Much from High Prices*. Oil & Gas Eurasia, november 13. <http://www.oilandgaseurasia.com/news/p/0/news/1305>

- Pápay József (2004): *Kőolaj- és földgáztelepek kitermelési eljárásai és azok hatékonysága*. Székfoglaló előadás, elhangzott 2004. november 23-án. www.mta.hu/fileadmin/szekfoglalok/000583.pdf
- Pappe, Jakov – Drankina, Jekatyerina (2007): *Kak nacionalizirujut Rossziju: nyeftjegazovij szektor*. Gyengi, 36. (642.) sz., szeptember 9. <http://www.kommersant.ru/doc.aspx?DocsID=804680>
- Pitersky, Alexander (2004): *The five successful years*. Oil of Russia, 3. sz. <http://www.oilru.com/or/17/213/>
- Poussenkova, Nina (2007): *The wild, wild East. East Siberia and the Far East: A New Petroleum Frontier?* Working Papers, Carnegie Moscow Center, Carnegie Endowment for International Peace, Moscow, 2007/4. sz. <http://www.carnegie.ru/en/pubs/workpapers/RM-4-eng.pdf>
- Rebrov, Denisz (2007): *Szemjon Vajnstok: ot nasz praktyicseszki nyicsego nye zaviszit. Glava „Transznyeftyi” o novih rosszijszkih nyeftjeprovodah*. Kommerszant, március 13. <http://www.kommersant.ru/doc.aspx?DocsID=749199> (Az interjú angolul is olvasható a Transznyefty honlapján: <http://www.transneft.ru/press/Default.asp?LANG=EN&ATYPE=9&ID=13096>)
- RedOrbit.com (2006): *Rosnedra to Discuss Revoking Kharyaga License on Dec 22*. RedOrbit.com, december 21. http://www.redorbit.com/news/business/777118/rosnedra_to_discuss_revoking_kharyaga_license_on_dec_22/index.html
- Reuters, <http://uk.reuters.com/article:>
- (2007a): *Reopening Baku-Supsa pipeline not high priority-BP*. Április 16.
 - (2007b): *Talks on Balkan pipeline company to start in May*. Április 19.
 - (2007c): *Press Digest - Bulgaria - June 11*. Június 11.
 - (2007d): *LUKOIL reaches oil supply deal with Germany*. Augusztus 28.
 - (2007e): *Rosneft says Kamchatka oil reserves rival Sakhalin*. Szeptember 5.
 - (2007f): *Russian oil link to Lithuania to be shut until 2009*. Szeptember 6.
 - (2007g): *Sakhalin-2 confirms winter crude export delays*. Szeptember 25.
 - (2007h): *Russia won't re-open oil pipeline, Lithuania says*. Október 11.
- RIA Novosztyi, <http://en.rian.ru/>:
- (2006a): *Court dismisses Total's Siberian oil field claims*. Október 10.
 - (2006b): *CNPC, Rosneft to build oil refinery in China by 2010*. December 6.
 - (2007a): *Gazprom issues plan for oilfield development in Barents Sea*. Február 8.
 - (2007b): *PM Fradkov orders second leg of Baltic Pipeline System – 1*. Május 21.
 - (2007c): *Russia approves 2007 Kharyaga cost rise for Total to \$164 mln*. Július 12.
 - (2007d): *Work on second leg of East-Siberian pipeline could start 2015*. Július 19.
 - (2007e): *Russia meets France halfway in energy sphere*. Augusztus 29.
 - (2007f): *Crude producer Rosneft receives \$9.8 bln from Yukos bankruptcy*. Október 17.
 - (2007g): *Gucerijev nye proszil politubezsicsa v Velikobritanyii – poszol*. December 10.
- RIA RosBusinessConsulting (2005): *Kazakhstan can do without Russian pipeline*. RIA RosBusinessConsulting, december 13. <http://www.rbcnews.com/komment/komment.shtml?2005/12/13/2086372>
- Rodova, Nadia (2007): *Russian oil exports to China via Kazakhstan to start this year*. Platts Commodity News, június 1. <http://www.uofaweb.ualberta.ca/chinainstitute/nav03.cfm?nav03=61429&nav02=58139&nav01=57272>
- Rosznyefty:
- (2003): *OJSC Rosneft Oil Company Audited Consolidated Financial Statements. Years ended December 31, 2002 and 2001 with Report of Independent Auditors*. http://www.rosneft.com/attach/0/16/38/Rosneft_GAAP_2002_eng_formatted_03_07_02_final.pdf
 - (2006a): *Rosneft Prospectus*. Július 14. http://www.rustocks.com/put.phtml/rsnt_Offering_Circular.pdf
 - (2006b): *OJSC Rosneft Oil Company Consolidated Financial Statements. Years ended December 31, 2005, 2004 and 2003 with Report of Independent Auditors*. http://www.rosneft.com/attach/0/16/32/Rosneft_consolidated_FS_2005_ENG_SIGNED.pdf
 - (2007a): *Rosneft announces plans to reconstruct the Tuapse industrial and transport complex*. Rosneft – Rosneft in the news, január 19. http://www.rosneft.com/news/news_in_press/10681.html

- (2007b): *Rosneft president visits Vankor field*. Rosneft – Rosneft in the news, február 8.
http://www.rosneft.com/news/news_in_press/10697.html
- (2007c): *Rosneft Oil Company/Annual Report 2006*.
http://www.rosneft.com/attach/0/27/50/a_report_2006_eng.pdf
- (2007d): *Management's Discussion and Analysis of Financial Condition and results of operations for the three and six months ended 30 June 2007 and 2006*.
http://www.rosneft.com/attach/0/16/28/MDA_H107_eng.pdf
- (2007e): *OJSC Rosneft Oil Company Interim Condensed Consolidated Financial Statements. Three and six months ended June 30, 2007 and 2006*.
http://www.rosneft.com/attach/0/16/28/Rosneft_GAAP_6m_2007_Eng.pdf
- (2007f): *Rosneft Closes Sale of 50% of Tomskneft*. Rosneft – Press releases, december 27.
<http://www.rosneft.com/news/pressrelease/27122007.html>
- (web1): *RN-Juganszknyeftyegaz*. Rosznyefty – web.
http://www.rosneft.ru/Upstream/ProductionAndDevelopment/western_siberia/yuganskneftegaz/
- (web2): *Sakhalin-1*. Rosneft – web.
http://www.rosneft.com/Upstream/ProductionAndDevelopment/russia_far_east/sakhalin-1/
- (web3): *Sakhalin-3*. Rosneft – web.
http://www.rosneft.com/Upstream/Exploration/russia_far_east/sakhalin-3/
- (web4): *Sakhalin-4*. Rosneft – web.
http://www.rosneft.com/Upstream/Exploration/russia_far_east/sakhalin-4/
- (web5): *Sakhalin-5*. Rosneft – web.
http://www.rosneft.com/Upstream/Exploration/russia_far_east/sakhalin-5/
- (web6): *Szamaranyeftyegaz*. Rosznyefty – web.
http://www.rosneft.ru/Upstream/ProductionAndDevelopment/central_russia/samaraneftegaz/
- (web7): *Tomsknyefty*. Rosznyefty – web.
http://www.rosneft.ru/Upstream/ProductionAndDevelopment/western_siberia/tomskneft
- (web8): *Tuapse Refinery*. Rosneft – web.
http://www.rosneft.com/Downstream/refining/Refineries/Tuapse_Refinery/index.html
- (web9): *Udmurtneft*. Rosneft – web.
http://www.rosneft.com/Upstream/ProductionAndDevelopment/central_russia/udmurtneft/
- (web10): *Upstream*. Rosneft – web. <http://www.rosneft.com/Upstream/>
- (web11): *Vankorneft*. Rosneft – web.
http://www.rosneft.com/Upstream/ProductionAndDevelopment/eastern_siberia/vankorneft/
- (web12): *Verkhnechonskneftegaz*. Rosneft – web.
http://www.rosneft.com/Upstream/ProductionAndDevelopment/eastern_siberia/verkhnechonskneftegaz/
- (web13): *Zapadno-Kamcsatszkij blok*. Rosznyefty – web.
http://www.rosneft.ru/Upstream/Exploration/russia_far_east/west_kamchatka/
- Rosznyeftyegazsztró (web): *Construction of Pipelines. RAO Rosneftegazstroy* – web.
http://www.rngs.ru/index.php?show=133&page=eng_patwine_build&lang=en
- Roszsztat (2005): *Rosszijszkij Sztatyiszticzeszkij Jezsegodnyik 2005*. Sztatyiszticzeszkij szbornyik. Roszsztat, Moszkva.
- Russian Analytical Digest (2007): *Russia's energy policy. Russian Analytical Digest*, Research Centre for East European Studies, Bremen – Center for Security Studies, ETH Zurich – Otto Wolff-Stiftung, 18. sz., április 3.
<http://se2.isn.ch/serviceengine/FileContent?serviceID=7&fileid=3BD26965-750E-6427-C2D9-EF15A3D54DF4&lng=en>
- RusszNyefty (web) *Isztorija szozdanyija. RusszNyefty* – web. <http://russneft.ru/history/>
- RZD Partner Business Magazine (2004): *Primorsk oil terminal to hurt all Baltic ports*. RZD Partner Business Magazine, október 12.
- RZD-Partner (2007): *Rosneft Increases Verkhnechonskneftegaz Stake Slightly*. RZD-Partner, július 6.
- Sagers, Matthew J.: (2006a): *Russia's Energy Policy: A Divergent View*. Eurasian Geography and Economics, 47. évf. 3. sz., május–június, pp. 314–320.
- (2006b): *The Regional Dimension of Russian Oil Production: Is a Sustained Recovery in Prospect?* Eurasian Geography and Economics, 47. évf., 5. sz., szeptember–október, pp. 505–545.

- Sakhalin-1 Project (web) *General. Sakhalin-1 Project – web.*
<http://www.sakhalin1.com/en/project/overview.asp>
- Salym Petroleum Development, <http://www.salypetroleum.ru>:
(2007): *Salym Petroleum Development production exceeds 100,000 bpd at Salym oilfields.* Október 22.
(web1): *Salym Project.* Salym Petroleum Development – web.
(web2): *Project implementation.* Salym Petroleum Development – web.
- Schmollinger, Christian – Gordon, Paul (2007): *Chevron to Proceed With Tengiz Project in Kazakhstan.* Bloomberg, október 29.
- Shell (2006): *Gazprom, Shell, Mitsui, Mitsubishi sign Sakhalin II protocol.* Shell – News & Media releases, december 21. http://www.shell.com/home/content/mediaen/news_and_library/-press_releases/2006/sakhalin_protocol_21122006.html
- Sibir Energy (web): *Salym Group of Fields.* Sibir Energy – web.
<http://www.sibirenergy.com/operations/upstream/48/>
- Simonia, Nodari (2004): *Russian Energy Policy in East Siberia and the Far East.* James A. Baker III Institute for Public Policy of Rice University, október.
http://www.rice.edu/energy/publications/docs/PEC_SimoniaFinal_10_2004.pdf
- Socor, Vladimir: (2003): *Have Oil, Won't Let It Travel Via Latvia.* *The Wall Street Journal Europe*, február 2.
(2007a): *Russia to Redirect Massive Oil Volumes from Druzhba to Baltic Pipeline.* *Eurasia Daily Monitor*, 4. évf., 102. sz., május 24.
(2007b): *Shortfalls in Russian oil deliveries to Germany.* *Eurasia Daily Monitor*, 4. évf., 163. sz., szeptember 5.
(2007c): *Kazakhstan's oil export picture detailed.* *Eurasia Daily Monitor*, 4. évf., 190. sz., október 15.
- Southeast European Times (2007): *Russia puts new conditions on Bourgas-Alexandroupolis oil pipeline.* *Southeast European Times*, augusztus 29.
- Stavskiy, A. – Egorova, I. – Moskvina, A. – Puzanova, M. – Yapaskurt L. (2007): *Predicting oil and gas production in Russia until 2030.* *First Break*, szeptember, pp. 87–94.
http://www.firstbreak.org/files/focus_predicting_sept2007.pdf?PHPSESSID=333a6eb3ced4f11de45957523bc6505e
- Stewart, Will – Lewis, Jason (2007): *New rift looms with Putin as Russia's 'most wanted' oligarch seeks asylum in Britain.* *The Mail on Sunday*, október 27.
- Sz. Bíró Zoltán (2003): *Oroszország csata közben.* *Élet és Irodalom*, 47. évf., 45. sz.
- Szergejev, Nyikolaj (2007): *Milicija predprinjala Mihaila Gucerijeva. Predjavleno obvinjenje glave „Russznyeftyi”.* *Kommerszant*, május 15.
- Surgutneftegaz, <http://www.surgutneftegas.ru>:
(2006): *OJSC "SURGUTNEFTGAS" Annual Report 2005.*
(2007): *OJSC "SURGUTNEFTGAS" Annual Report 2006.*
- Tatneft (2007): *Tatneft consolidated interim financial statements. Six months ended June 30, 2007 and 2006.* <http://www.tatneft.ru/doc/persons/tatneft%206m%202007.pdf>
- The Moscow Times: (2007a): *Druzhba Pipe Repaired.* Július 20., p. 6.
(2007b): *Levitin Says Oil Products Will Avoid Estonia Route.* Július 24., p. 5.
(2007c): *EBRD Will Not Finance Sakhalin-2.* Augusztus 8., p. 5.
(2007d): *Rosneft CEO Calls for Lower Oil Tax.* Augusztus 8., p. 5.
(2007e): *Fuel Ban to Estonia Short-Lived.* Augusztus 8., p. 6.
(2007f): *China, Kazakhstan Agree to Link Pipe to Caspian.* Augusztus 20., p. 6.
(2007g): *Rosneft Buys Local Crude Oil.* Augusztus 23., p. 7.
(2007h): *Oil Export Tax May Reach Record High.* Augusztus 28., p. 6.
(2007i): *Ivanov Urges \$100Bln for Caspian.* Szeptember 3., p. 9.
(2007j): *Oil Duty Reaches Record.* Szeptember 4., p. 6.
(2007k): *Imperial in Refinery Talks.* Szeptember 5., p. 6.
(2007l): *Rosneft Touts Potential in Kamchatka.* Szeptember 6., p. 5.
(2007m): *Fluor to Help Tatneft Build New Refinery.* Szeptember 13., p. 7.
(2007n): *TNK-BP to Spend \$500M.* Szeptember 19., p. 6.
(2007o): *Rosneft Refinery in 2012.* Szeptember 19., p. 6.
(2007p): *Fewer Azeri Oil Imports.* szeptember 21., p. 6.

- (2007q): *Surgut to Build Refinery*. Szeptember 28., p. 7.
- (2007r): *LUKoil to Upgrade Refinery*. Október 5., p. 6.
- (2007s): *Sakhalin-2 Delays Drilling First Gas Well*. Október 25., p. 7.
- (2007t): *Pipeline to China Cost Hits \$12Bln*. December 6., p. 5.
- (2007u): *Gazprom's Tomskneft Deal Approved*. December 27., p. 5.
- TNK-BP (2006): *In 2007 TNK-BP Hopes to Begin Exporting Oil to China Along the Atasu-Alashankou Route*. TNK-BP – TNK-BP in the news, november 22. <http://www.tnkbp.com/press-media/2006/11/1844/>
- TNK-BP (web): *Exploration and production*. TNK-BP – web. <http://www.tnkbp.com/operations/-exploration-production/>, <http://www.tnkbp.com/operations/exploration-production/-production/>.
- Total (2002): *Russia: TotalFinaElf signs an Agreement with Anglo Siberian Oil Company to enter into the Vankor Permit*. Total – Press Releases, május 22. http://www.total.com/en/press/press_releases/pr_2002/020522_russia_2196.htm
- Total (2004): *Exploration and Production in Extreme Environments*. Total – Technological Performances, május 14. http://www.total.com/en/group/activities/upstream/exploration_production/-techno_perf/extreme_conditions_876.htm
- Transznyefty press centre (<http://www.transneft.ru/press/>):
- (2007a): *Russia will enlarge its energy delivery capacities*. Február 1.
- (2007b): *In 2006 export of oil from Russia totaled 248,4 million tons*. Február 21.
- (2007c): *Russia to increase oil processing volume*. Február 27.
- (2007d): *Crude oil production expected to reach 514 mln tonnes per year by 2010*. Március 4.
- (2007e): *Sztoityelsztvo otvetvleniya ot VSZTO na Kitaj bugyet nacsato v 2008 godu*. Július 10.
- (2007f): *Siberian-Pacific Pipe: 1,000 km done*. Július 12.
- (2007g): *Access of export capacities in June – 1.4 million tons*. Június 19.
- (2007h): *“Rosneft” finished preparation to construction of the Eastern refinery*. Szeptember 20.
- (2007i): *Podpiszano szoglasenyije o szozdanyii MPK „Burgasz–Alekszandrupalisz”*. December 18.
- Transznyefty (web1): *Projekti*. <http://www.transneft.ru/Projects/Default.asp?LANG=RU>
- Transznyefty (web2): *Szhemi nyeftyeprovodov*. <http://www.transneft.ru/Shema/Shema.asp?LANG=RU>
- Újvári Miklós – Kósa András – Máté T. Gyula – Németh Szilárd (2004): *Putyini visszaállamosítás jogi arzenállal*. Magyar Hírlap, július 13.
- Ventspils Nafta (web): *Spheres of Business*. http://www.vnafta.lv/?menu_id=55&lang_id=2
- Vosztocsnij nyeftyeprovod:
- (2007a): *Dementyev: realizacija vtorogo etapa projekta VSZTO mozset nacsatyszja v 2015-2017 gg*. Július 19. <http://www.vstoneft.ru/news.php?number=442>
- (2007b): *Vosztocsnoszibirszkaja nyefty zapolnyit VSZTO na 80 mln tonn*. Október 2. <http://www.vstoneft.ru/news.php?number=516>
- Watson, Clare (2007): *Tatneft's 2006 oil production reaches highest level for 13 years*. Energy Business Review, május 3. http://www.energy-business-review.com/article_news.asp?guid=A01D450E-AF4D-4D22-B86B-E6727B5EB476
- Wehbe, Yehia – Maggs, Peter (2007): *Russian Oil & Gas Market Report*. UK Trade & Investment, április. <http://www.eeegr.com/uploads/DOCS/67-20071116115145.pdf>
- Weiner Csaba: (2006a): *Orosz közvetlen tőkeberuházások a közép- és kelet-európai régióban*. Műhelytanulmányok, MTA Világgazdasági Kutatóintézet, Budapest. 71. sz., március.
- (2007a): *Rövid helyzetkép Oroszországról a 2000-es évek közepén*. Vélemények, Kommentárok, Információk, MTA Világgazdasági Kutatóintézet, Budapest, 142. sz., január 9.
- (2007b): *Belarusz – Lukasenka és Putyin szorításában?* In: *Európa peremén: új tagok és szomszédok*. Kelet-Európa Tanulmányok I. szám. MTA Világgazdasági Kutatóintézet, Budapest, pp. 148–166.
- (2007c): *Beszámoló Litvánia harmadik uniós évéről (2006. május 1. – 2007. április 30.)*. Kihívások, MTA Világgazdasági Kutatóintézet, Budapest, 189. sz., június.
- (2006b): *Russian FDI in Central and Eastern European Countries. Opportunities and Threats*. Working Papers, Institute for World Economics of the Hungarian Academy of Sciences, Budapest, 168. sz., április.

- Yermukanov, Marat (2006): *Atasu-Alashankou pipeline cements „strategic alliance” between Beijing and Astana*. Eurasia Daily Monitor, 3. évf., 1. sz., január 3.
http://www.jamestown.org/edm/article.php?article_id=2370620
- Zashev, Peter (2004): *Russian investments in Lithuania – politics, business, corporate culture*. Electronic Publications of Pan-European Institute, Turun Kauppakorkeakoulu Turku School of Economics and Business Administration, Turku, 2004/10. sz.
- Zaslavsky, Alexander (2003): *Comment: Kremlin support of Transneft hinders private Russian pipeline projects*. Oil and Gas Journal, 10. sz., március 10., pp. 31–34.
http://www.ogj.com/articles/save_screen.cfm?ARTICLE_ID=170472
- Zhdannikov, Dmitry – Doroshev, Anton (2007): *Russia halves cargoes to Estonia as tensions rise*. Reuters, július 17.
<http://www.reuters.com/article/companyNewsAndPR/idUSL1761800220070717?sp=true>
- Zhdannikov, Dmitry – Heller, Gernot (2007): *Russia cuts oil to Germany amid LUKOIL trading row*. Reuters, augusztus 24. <http://uk.reuters.com/article/oilRpt/idUKL2471837620070824?sp=true>
- Zhdannikov, Dmitry:
- (2007a): *Fire slashes LUKOIL's Volgograd oil processing*. Reuters, március 12.
 - (2007b): *Russia halts Estonia fuel transit amid statue row*. Reuters, május 2.
 - (2007c): *LUKOIL boss concerned by power of state firms*. Reuters, augusztus 30.
 - (2007d): *Alekperov Disturbed By Large State Firms*. The Moscow Times, augusztus 31., p. 5.

Melléklet

Az Oroszországi Föderáció szubjektumai (85)

Szövetségi Körzet (7)	Megye (47)	Köztársaság (21)	Autonóm Körzet (6)	Vidék (8)	Szövetségi jogállású város (2)	Autonóm megye (1)
Központi (központ: Moszkva)	Belgorod, Brjanszk, Ivanovo, Jaroszlavl, Kaluga, Kosztroma, Kurszk, Lipeck, Moszkva, Orlov, Rjazany, Szmolenszk, Tambov, Tula, Tver, Vlagyimir, Voronyez				Moszkva	
Észak-nyugati (Szentpétervár)	Arhangelszk, Leningrád, Kalinyingrád, Murmanszk, Novgorod, Pszkov, Vologda	Karélia (Karjala), Komi	Nyenyec**		Szentpétervár	
Déli (Rosztov-na-Donu)	Asztrahán, Rosztov, Volgográd	Adige, Csecsen, Dagesztáni, Észak-Oszét (Alán), Ingus, Kabard-Balkár, Kalmük, Karacsáj-Cserkesz		Krasznodar, Sztavropol		
Volga Menti (Nyizsnyij Novgorod)	Kirov, Nyizsegorod, Orenburg, Penza, Szamara, Szaratov, Uljanovszk	Baskír, Csuvas, Mari, Mordvin, Tatór, Udmurt		Perm ¹⁾		
Uráli (Jekatyerinburg)	Cseljabinszk, Kurgan, Szverdlovsk, Tyumeny		Hanti-Manysi (Jugra),* Jamal-Nyenyec*			
Szibériai (Novoszibirszk)	Csita, ⁵⁾ Irkutszk ⁴⁾ Kemerovo, Novoszibirszk, Tomszk, Omszk	Altaj, Burját, Hakasz, Tuvai	Agai Burját, ⁵⁾ Uszty-Ordinszkiji Burját ⁴⁾	Altaj, Krasznajarszk ²⁾		
Távol-keleti (Vlagyivosztok)	Amur, Magadan, Szahalín	Szaha (Jakut-föld)	Csukcs	Habarovszk, Kamcsatka ³⁾ , Primorszk		Zsidó

Megjegyzés: Az 1993-ban elfogadott alkotmánynak (lásd 1993. december 12-i népszavazás) megfelelően Oroszország föderatív szerkezettel bír. 2005 végéig a föderáció 89 jogalanyból állt: 21 köztársaságból, 1 autonóm megyéből (*avtonomnaja oblaszty*), 10 autonóm körzetből (*avtonomnij okrug*), 6 vidékből (*kraj*), 49 megyéből (*oblaszty*) és 2 szövetségi jogállású városból (Moszkva és Szentpétervár). 2000 óta a 89 szubjektum földrajzi alapon 7 szövetségi körzetre tagolódik. Ezek a Központi (központja Moszkva), az Észak-nyugati (Szentpétervár), a Déli (Rosztov-na-Donu), a Volga-menti (Nyizsnyij Novgorod), az Uráli (Jekatyerinburg), a Szibériai (Novoszibirszk) és a Távol-keleti Szövetségi Körzet (Vlagyivosztok).

¹⁾ A Komi-Permjak Autonóm Körzet – Perm megye autonóm körzete volt. Perm megye és a Komi-Permjak Autonóm Körzet 2005. december 1-jén egyesült Perm vidék néven, jóllehet a Komi-Permjak Autonóm Körzet a 2006–2008-as átmenet idejére megőrizte autonóm státusát.

²⁾ Az Evenki Autonóm Körzet és a Tajmir Autonóm Körzet – a Krasznnojarszk vidék autonóm körzetei voltak. Az Evenki Autonóm Körzet és a Tajmir Autonóm Körzet 2007. január 1-jétől beleolvadt Krasznnojarszk vidékébe.

³⁾ Korjak Autonóm Körzet – Kamcsatka megye autonóm körzete volt. Kamcsatka vidék – Kamcsatka megye és a Korjak Autonóm Körzet egyesülésével 2007. július 1-jével létrejött új jogalany.

⁴⁾ Az Uszty-Ordinszkij Burját Autonóm Körzet – Irkutszk megye autonóm körzete. 2008. január 1-jével az Uszty-Ordinszkij Burját Autonóm Körzet beleolvadt Irkutszk megyébe.

⁵⁾ Az Agai Burját Autonóm Körzet – Csita megye autonóm körzete. Csita megye és az Agai Burját Autonóm Körzet 2008. március 1-jei egyesülését követően Bajkálon túli (Zabajkalszkij) vidék néven fog működni.

* Tyumeny megye autonóm körzetei.

** Arhangelszk megye autonóm körzete.